

- **Et kvalitativt kriminologisk speciale om indsatte kvinders gældsproblemer forårsaget af sagsomkostninger**

Pia Rind Jakobsen & Tenna Hansen

Specialegruppe 29

Kriminologi - 4. semester, 2017

Vejleder: Annette Olesen

Antal ord: 31.839

Forord

I dette forord skal der lyde en særlig tak til de mennesker, der har bidraget til specialets udarbejdelse. Først vil vi gerne takke Kriminalforsorgen for at give os tilladelse til at interviewe i fængslerne samt takke de fængselsinstitutioner, hvor vi har været på besøg. Personalet har været imødekommende, venlige og yderst behjælpelige. Ligeså skal der lyde en tak til Café Exit for deres indsats og samarbejdsvillighed.

Yderligere vil vi gerne takke vores vejleder, Annette Olesen, for kyndig og konstruktiv vejledning.

Slutteligt skal der lyde en stor tak til de kvinder, der har indvilliget i at lade sig interviewe til dette speciale. Tak fordi I tog jer tid til at dele jeres oplevelser og erfaringer med os – det sætter vi stor pris på!

Tro- og loveerklæring

Det erklæres herved på tro og love, at samtlige gruppens medlemmer egenhændigt og selvstændigt har udformet nærværende projekt. Alle citater i teksten er markeret som sådanne, og projektet eller væsentlige dele af det har ikke tidligere været fremlagt i anden bedømmelsessammenhæng.

Vi er bekendt med reglerne for eksamenssnyd, herunder også plagiering og har læst Aalborg Universitets regler på:

<http://www.studerende.aau.dk/Eksamenssnyd+-+hvordan+undg%C3%A5r+du+det%3F/>

Vi er bekendt med, at overtrædelse af reglerne vil blive indberettet for rektoratet og i sidste ende kan ende med bortvisning.

Endelig står vi inde for, at antal ord anført på forsiden stemmer overens med virkeligheden.

Abstract

When a person gets sentenced in Denmark he or she usually has to pay the necessary expenses of the court proceedings – the legal costs. They often lack the economic resources to pay these expenses, why these expenses often become debts. This debt can be perceived as an informal punishment in addition to the conviction. This area is unexplored from a female perspective in a Danish context, which is why this master thesis wishes to contribute to this field.

Women account for 4 % of the prison population in Denmark, and a study has shown that female prisoners have more problems than male prisoners. Among other things substance abuse are more common among women as well as welfare related problems. Furthermore it is assumed that there are specific normative expectations for women, which is why this thesis examines how female prisoners in Danish prisons experiences and relates to the debt caused by legal costs.

This is examined by interviewing six women, who at the time were serving a sentence in a Danish prison. The interviews took place in the prisons in which the women are serving. These women are all recipients of welfare benefits and none of them have completed a higher education, but most of them plan on doing so. The majority of the women have previous experiences with the justice system.

This study shows that the women are caught in a spiral of debt by being indebted and at the same time finding it difficult to get work and an income to pay off the debt. The women can feel that the debt is too big and by that becomes incomprehensible, which might be why they sometimes choose to ignore different aspects of the debt. SKAT collects the debt by among other things sending the bailiff to the homes of the women, why their private spheres are being transgressed and they are forced to be subjects to the rules and laws of the system.

In despite of this the women have good intentions about becoming debt-free, but sometimes their living conditions, such as their income situation and level of education can come in the way of these. While being in a situation of having good intentions and not quite having the possibilities to fulfill them, the women in this thesis use techniques of neutralization. These are used as a strategy to cope with their life with debt, in order to maintain their self image as a person who pays their debt.

The women seem to have different experiences and priorities than men who are in a similar situation, which might be caused by gender specific expectations. The women seem to have greater focus on their families and living situations, which might entail the women being more pinned down and less flexible than men.

The women explain the debt as being an additional punishment that feels like an invisible prison outside of prison.

Indholdsfortegnelse

Tro- og loveerklæring	2
Abstract	3
1. Indledning	8
1.1. Læsevejledning.....	11
2. Eksisterende litteratur	12
2.1. Fattigdommens Fængsler	12
2.2. The Law Is All Over: Power, Resistance and the Legal Consciousness of the Welfare Poor	14
2.3. Løsladt og Gældsat.....	16
2.4. Afrunding	18
3. Metode	19
3.1. Forskningsdesign.....	19
3.2. Kvalitativ metode	19
3.2.1. Semistruktureret interview	20
3.2.2. Interviewguide	21
3.3. Tilgang til feltet.....	22
3.3.1. Udvalgelse af interviewpersoner.....	22
3.3.2. Dataindsamling	23
3.3.3. Ethiske overvejelser	25
3.4. Præsentation af kvinderne	26
3.5. Behandling af data.....	28
3.5.1. Transskribering	28
3.5.2. Kodning.....	28
3.6. Analysestrategi	29
3.7. Transskriberingsregler og citatskik	30
3.8. Den retlige ramme	31
4. Teori.....	32
4.1. Neutraliseringsteknikker	32
4.1.1. Relevans	34
4.2. Stemplingsteori.....	35
4.2.1. Relevans	36

4.3.	Forventninger til kvinder.....	36
5.	Analyse	38
5.1.	Mødet med systemet.....	38
5.1.1.	Systemfjendskhed	39
5.1.2.	Systemets dobbelthed.....	43
5.1.3.	Holdning til gælden fra sagsomkostninger	47
5.1.4.	Opsummering.....	50
5.2.	Uvidenhed	52
5.2.1.	Standby.....	52
5.2.2.	Selvvalgt uoplyst.....	53
5.2.3.	Rådgivning	54
5.2.4.	Rygter.....	55
5.2.5.	Opsummering.....	57
5.3.	Intentioner og livsbetingelser	59
5.3.1.	Gode intentioner.....	59
5.3.2.	Livsbetingelser	60
5.3.3.	Strategier	67
5.3.4.	Opsummering.....	72
5.4.	Gældsatte kvinder.....	73
5.4.1.	Kønnede forventninger	73
5.4.2.	Parforhold.....	74
5.4.3.	Moderrollen.....	75
5.4.4.	Bolig.....	76
5.4.5.	Mig selv og de andre	77
5.4.8.	Opsummering.....	80
6.	Diskussion.....	82
6.1.	Gyldighed	82
6.2.	Eventuelle begrænsninger	84
6.3.	Hvordan kan specialets resultater bidrage til eksisterende viden?	84
6.4.	Yderligere forskning.....	86
7.	Konklusion.....	87
8.	Litteraturliste.....	89

8.1.	Artikler	89
8.2.	Bøger	90
8.3.	Rapporter	91
8.4.	Hjemmesider	92
8.5.	Love og bekendtgørelser	93

1. Indledning

Når fængselsdøren smækker bag den kriminelle efter udstået straf, er det kun samfundets formelle straf, som er overstået. Mellemværendet med samfundet som helhed er ikke nødvendigvis ude af verden (Tranæs et al. 2008: 113). Den uformelle straf skal forstås som forskellen på det, en person kunne have fået ved en lovlydig tilværelse og det, vedkommende egentlig får efter endt afsoning (Jensen 2015: 96). Situationen vedrørende løsladelse er yderligere særlig, da den domfældte i tillæg til sin dom oftest også skal hæfte for de nødvendige sagsomkostninger jf. Retsplejelovens (herefter rpl.) Kap. 91 (lbk.nr. 1257/2016), der ofte er ubetalelige for den domfældte, hvorfor de registreres som gæld. Dette kan opleves som en ekstra uformel straf, hvilket kan være medvirkende til, at tilværelsen for de løsladte bliver mere problematisk (Olesen 2013: 149). Gælden fra sagsomkostninger er særlig, da den pålægges den domfældte på baggrund af en kriminel handling, hvilket blandt andet betyder, at der kun i sjældne tilfælde sker eftergivelse af denne type gæld jf. Forslag til lov om ændringer af forskellige love (Konsekvensændringer som følge af lov om opkrævning og inddrivelse af visse fordringer – samlingen af inddrivelse i Skatteministeriet) 2.4 (lovforslag 113/2004). I 2015 havde staten restancer på 20,7 mia. kr. Af dette beløb vurderes omkring 4,8 mia. til at være inddrivelige, hvoraf de fleste vedrører sagsomkostninger og politibøder (SKAT 2015: 5).

I sin afhandling *Løsladt og Gældsæt* (2013) belyser Annette Olesen, hvor kompleks løsladelsessituationen kan være for den fængslede. Hun beskriver, hvordan gæld en særlig faktor, der kan besværliggøre denne tid, herunder både gælden til det offentlige (hvorunder gælden fra sagsomkostningerne befinder sig), og privat gæld. Hun er en af de eneste forskere, der har undersøgt løsladelsesprocessen i en dansk kontekst (Olesen 2013: 361, 369-370). Hendes afhandling belyser dog udelukkende området ud fra mændenes perspektiv, hvorfor det kunne være interessant at undersøge, hvordan kvinderne i en lignende situation oplever gælden, og om der er andre faktorer, der gør sig gældende for deres gældssituation.

I Danmark udgør kvinder ifølge Kriminalforsorgen 4 % af den danske fangepopulation, og den daglige fangebefolkning (med undtagelse af arrest) svarer til ca. 57 kvinder (Kriminalforsorgen a; Kriminalforsorgen 2015: 15). Yderligere viser rapporten *Kvindes Kriminalitet de seneste 30 år*, at den kvindelige kriminalitetsandel er steget, og at en stor del af dette kan forklares med ændringer i strafskærpelser, kontrol og kvinders muligheder (Justitsministeriets Forskningskontor 2014: 5).

Charlotte Mathiassen beskriver i undersøgelsen *Perspektiver på Kvinders Dagligdag i Danske Fængsler* (2011) gruppen af kvinder, der afsoner en fængselsdom. De beskrives som en udsat minoritetsgruppe, ofte med flere problemstillinger. Dette kommer blandt andet til udtryk ved, at de har et generelt lavere uddannelsesnivea og mindre arbejds erfaring. Derudover er det en gruppe, der ofte har psykiske udfordringer, en tvivlsom opvækst, misbrugsproblemer og et begrænset netværk (Mathiassen 2011: 18). Generelt set er det med andre ord ikke en ressourcestærk gruppe af kvinder, der er indsat i de danske fængsler, og Christine Friestad og Inger Lise S. Hansen viser, at kvinderne kan være mere belastede end de indsatte mænd (Friestad & Hansen 2004: 27).

Gælden til sagsomkostningerne risikerer derfor at ramme de socialt udsatte kvinder hårdt, og der kan sættes spørgsmålstegn ved deres muligheder for at betale denne gæld ud – særligt da det ikke kun er gælden, der påvirker kvinderne ved løsladelse. Som det blev vist i det indledende citat, beskrives det, hvordan en straf i Danmark ikke alene er selve frihedsberøvelsen, altså den formelle straf, der rammer de dømte, da der ofte medfølger en uformel straf. Der konkluderes af Jensen et al. i bogen *Forbrydelse, Straf og Afsoning i Danmark*, at livet efter en endt afsoning vil være mere problematisk grundet blandt andet en nedgang i lønniveau og større afhængighed af offentlig overførselsindkomst (Jensen et al. 2015: 92-96, 101). Det samme påviser Tranæs et al. i nogle undersøgelser, hvor de har fundet en tendens til, at der i Danmark er en betydeligt økonomisk straf i forbindelse med en fængselsstraf. Det beskrives yderligere, at denne økonomiske strafs hårdhed har en sammenhæng med længden på straffen (Tranæs et al. 2008: 137).

Det, at den økonomiske situation for den løsladte kan være problematisk, viser Olesen også i sin afhandling, da hun beskriver, at det især er dem, der vælger en lovlydig tilværelse, der kan mærke konsekvenserne af at være gældsat (Olesen 2013: 370). I forlængelse af dette kan det diskuteres, hvorvidt det er muligt for løsladte at føre en kriminalitetsfri tilværelse, eller om de nødsaget til at vende tilbage til kriminalitet. Tranæs et al. sætter spørgsmålstegn ved, om det kan forventes, at risikoen for tilbagefald til kriminalitet bliver mindre efter et fængselsophold, når den indsatte kan opleve ringere vilkår end før afsoningen, hvor vedkommende fandt dem tilstrækkeligt ringe til at begå kriminalitet i første omgang (Tranæs et al. 2008: 174-175). Til trods for at de ovennævnte studier omhandler mænd, kan der formodes at være nogle sammenlignelige træk hos kvinder i samme situation.

Det vises i det ovenstående, at det at blive gældsat til det offentlige kan gøre situationen for de løsladte vanskelig. Der kan formodes at være faktorer, som gør sig særligt gældende for kvinder, der er gældsat af sagsomkostningsgæld på det grundlag, at Cecilie Høigaard i *Kvinnens Skyld* (1983) beskriver, at der er nogle kønsspecifikke forventninger til, hvad en rigtig kvinde og en rigtig mand er. Herunder beskrives, hvordan kvinder er mindre tilbøjelige til at begå kriminalitet end mænd, hvilket kan være grundet, at der for kvinder er anden social lov, der gør sig gældende (Høigaard 1989: 45). Derfor kan det netop tænkes, at kvinders perspektiv på livet som gældsat til det offentlige forårsaget af sagsomkostninger er unik. Af denne grund nærværende speciale ønsker at fokusere på kvinderne, der befinder sig i denne situation. Dette gøres ud fra problemformuleringen, der lyder som følger:

Hvordan oplever og forholder kvindelige afsonere sig til den personlige gæld, der følger med domsfældelse i en straffesag?

Til at besvare dette er en kvalitativ metodisk tilgang anvendt, og der er udført seks interviews med kvindelige indsatte i danske fængsler med et særligt fokus på, hvorledes livet som kvinde med sagsomkostningsgæld opleves. Igennem disse interviews har vi blandt andet fået indblik i, hvordan gælden kan påvirke kvinderne samt deres måde at håndtere de begrænsninger, de kan opleve.

1.1. Læsevejledning

Det andet kapitel i dette speciale beskriver eksisterende forskning på området, og tredje kapitel er en gennemgang af metoden, der er anvendt til at undersøge ovenstående problemformulering. Fjerde kapitel omhandler den teoretiske ramme for analysen, som følger i specialets femte kapitel, og analysen er inddelt i fire hovedafsnit. Sjette kapitel er en diskussion og refleksion af de metodiske valg og resultater fra analysen. Slutteligt præsenteres konklusionen i specialets syvende kapitel.

De interviewede informanter vil i dette speciale blive betegnet som *kvinderne*.

Kvinderne bliver under interviewene spurgt ind til gæld i forskellige situationer og sammenhænge for at give et indblik i, hvordan de oplever og forholder sig til gæld. Fokus i dette speciale er som nævnt gælden fra sagsomkostninger, men der stilles også spørgsmål til anden gæld, ligesom kvinderne giver udtryk for, hvordan de prioriterer i forhold til gældsafviklingen. Definitionen 'anden gæld' er en samlet betegnelse for den gæld, der ikke udgøres af sagsomkostningerne. Det er dog ikke altid muligt at skelne mellem gældstyper, når kvinderne fortæller, fordi de forskellige gældsformer ofte flyder sammen under den samlede betegnelse gæld. Gældstyperne vil dog, så vidt det er muligt, blive adskilt, således at der gives et indblik i, hvordan kvinderne oplever og forholder sig til hver enkelt gældstype.

Navne på bøger, rapporter og artikler fremtræder i kursiv, men uden anførselstegn.

2. Eksisterende litteratur

I dette kapitel vil eksisterende litteratur på specialets fokusområde blive præsenteret. Litteraturen, der er inddraget, undersøger ikke udelukkede gældsaspektet, men kan bidrage til at belyse forskellige aspekter i forhold til specialets fokusområde og målgruppe. I første afsnit beskrives Loïc J. D. Wacquants bog *Fattigdommens Fængsler*, der inddrages til at belyse, hvorledes fængslerne kan medvirke til at fastholde de fængslede i en særlig økonomisk situation. Dette findes relevant i forhold til kvindernes muligheder for gældsafvikling. Artiklen *The Law Is All Over: Power, Resistance and the Legal Consciousness of the Welfare Poor* af Austin Sarat er inddraget, da den kan bidrage til at beskrive kvindernes oplevelser i mødet med systemet. I det tredje afsnit beskrives Annette Olesens afhandling *Løsladt og Gældsat*, da hun er den eneste forsker, der har undersøgt gældsættelse forårsaget af sagsomkostninger i en dansk kontekst, og dermed kan bidrage til at belyse kvindernes oplevelser med gæld.

De to førstnævnte er udarbejdet i en amerikansk kontekst, men er inddraget grundet de tendenser de fremviser. Jørgen Jepsen forklarer i forordet til *Fattigdommens Fængsler*, hvordan de beskrevne tendenser kan forefindes i Danmark om end i mindre målestok (Wacquant 2008: 5).

Ens for den beskrevne litteratur er, at det alene er relevante pointer og resultater, der er præsenteret i de nedenstående afsnit.

2.1. Fattigdommens Fængsler

Wacquant skrev bogen *Fattigdommens Fængsler* i slutningen af 1999, og den beskrives som en sociologisk analyse af ulighed og marginalisering i storbyer i Europa og USA. Jepsen skriver i bogens forord, hvordan den har en næsten profetisk karakter, fordi Wacquant har forudset udviklingen vedrørende stat og straf i blandt andet Danmark (Wacquant 2008: 7).

Wacquant beskriver i bogen, hvordan ideer udtænkt i amerikanske, nykonservative tænketanke langsomt spredes til London og herefter til resten af Europa. De omhandler et ønske om, at velfærdsstaten skal på skrump og socialstaten forringes og begrænses, for i stedet at blive afløst af en mere dominerende strafferetlig stat bygget op omkring en forstærket straffelovgivning (ibid.: 14-17). Det nye syn på kriminalitet, hvor "[f]ormålet er at kriminalisere fattigdommen og normalisere en usikker tilknytning til arbejdsmarkedet" (ibid.: 15), skal opnås ved at anvende metoder som nul-tolerance, aktivering til arbejdsløse og en ændret arbejdsindsats for politiet. Herudover skal

sikkerheden øges for middelklassen, hvilket kan opnås ved en isolering af farlige grupper i fængslet (ibid.: 70). Med andre ord skal der sættes ind over for marginaliserede grupper såsom hjemløse og tiggere, også kaldet pjalteproletariatet, der nu er forbrydere (ibid.: 25). Politiet skal derfor omorganiseres til i stedet at rette deres indsats mod bestemte samfundsgrupper, og staten skal korrigere de umoralske fattiges adfærd "(...) gennem offentlig fordømmelse og strengere administrative og retslige forholdsregler" (ibid.: 20-24, 36). Tilgangen afspejler, hvordan resocialisering ikke længere er det ideal, der skal være resultatet af afsoningen (ibid.: 25-26, 36, 70-71).

Personer uden tilknytning til arbejdsmarkedet idømmes oftere fængselsstraffe end personer i arbejde, og dermed er det også hyppigere de arbejdsløse, der sidder varetægtsfængslet i længere perioder (ibid.: 90). Arbejdssituationen forbedres på kort sigt ved at fængsle pjalteproletariatet, da færre er arbejdssøgende i denne periode, men på længere sigt forværres situationen, da personerne uden tilknytning til arbejdsmarkedet efter deres løsladelse kun får endnu sværere ved at finde et arbejde på et i forvejen overfyldt ufaglært arbejdsmarked: "Tidligere fanger kan næppe vente sig andet end de dårligst betalte job på grund af deres brændmærkede retslige status" (ibid.: 81). Herudover har fængslingen også negative konsekvenser for blandt andet de løsladtes studieplaner, ægteskab, familier og sociale netværk, og samfundets formynderi medfører et forhold til systemet præget af genstridighed og de negative virkninger af en fængselsafsoning (ibid.: 122-123).

De, der modtager offentlige ydelser, udsættes for en stødende dataregistrering, hvor blandt andet deres livsførelse og stofmisbrug noteres, hvilket kan føre til forskellige foranstaltninger. Fængslerne er herefter så hurtigt som muligt tvunget til at håndtere de indsattes sociale problemer, fordi de allerfattigste ofte kun tilbydes arresthuse som indkvarteringssted, og dermed ikke har mulighed for at søge hjælp til deres problemer andre steder (ibid.: 83-84). Dette er årsagen til, at sådanne befolkningsgrupper "(...) har tendens til at cirkulere i et næsten lukket kredsløb i dette system" (ibid.: 84).

Fængslet fungerer som en slags "(...) udsathedens skraldespand (...)" (ibid.: 123), der opbevarer de uønskede personer fra pjalteproletariatet, således at deres fattigdom skjules, ligesom der er en opfattelse af, at fattigdommens skadevirkninger kan neutraliseres i fængslet. Det bliver politiets, retsvæsenets og fængselsvæsenets opgave at forsøge at løse fattigdomsproblemet. Dette er dog ikke tilfældet, da fængslingen i stedet bidrager til den sociale utryghed, den skal beskytte borgerne mod,

fordi de indsatte kun bliver mere fattige på grund af afsoningen, samtidig med at de betegnes som straffefanger, hvilket overskygger deres personlige identitet (ibid.: 120, 123).

En undersøgelse af syv anstalter i Frankrig viser, at de indsatte udsættes for en fornedrelse, som bliver tydeligere, jo fattigere de er ved indespærringen. Fængsling fører ofte til, at den indsatte mister både arbejde, bolig og socialhjælp, hvilket også rammer vedkommendes familie, og derefter kan det have den konsekvens, at familien opløses og mister kontakten. Efterfølgende bliver den fattigdom synlig, som fængslet midlertidigt har skjult, og fængslet bidrager derfor til at stille den indsatte i en dårligere position end ved fængslingens begyndelse frem for at hjælpe de indsatte med at håndtere deres liv ved løsladelsen (ibid.: 124). Forudsætningerne for fattigdom reproduceres gennem fængsling som behandlingsform, fordi "(...) jo flere fattige, der spærres inde, desto større risiko er der for, at de i al overskuelig fremtid vil forblive fattige, og desto oftere vil de blive skydeskive for den politik, der tilsigter at kriminalisere fattigdommen" (ibid.: 125).

Wacquant konkluderer, at "den europæiske strafferetsstat allerede nu er på vej til at blive indført i praksis" (ibid.: 128), men at Europa står ved en korsvej, hvor der skal vælges mellem en retsstat med dårligere velfærd eller en europæisk socialstat, der modsat sikrer borgerne bedre vilkår (ibid.: 132). Jepsen mener, at det i de senere år er blevet tydeligt, at Danmark har fravalgt resocialiseringstanken til fordel for en straffefilosofi, der støtter strengere straffe. Denne tilgang er blevet mere dominerende, fordi bandemedlemmer og udlændinge er tilføjet det eksisterende klientel, og straffen nu nærmere har karakter af hævn og disciplinering. Det hævdes nu også, at kriminalitet er individets moralske problem frem for at være samfundets skyld (ibid.: 7).

Jepsen argumenterer for, at de danske fængsler altid har båret præg af at være fattigdomsfængsler, hvor klientellet består af samfundets lavere sociale lag, hvorfor de indsatte også har udvist problemer på eksempelvis det sociale område (ibid.: 7).

2.2. The Law Is All Over: Power, Resistance and the Legal Consciousness of the Welfare Poor

Overskriften på denne artikel af Sarat er et udtryk for, hvordan de velfærdsfattige oplever, forstår og bruger loven, som er det område, artiklen belyser. Han undersøger, hvordan modtagere af velfærdsydelse tænker, bruger og svarer på udfordringer med velfærdsbureaukratiet. Han beskriver, at de velfærdsfattiges retslige bevidsthed består af to dele; den ene bygger på magt, hvor

et af nøgleordene er afhængighed, mens den anden består af modstand, hvor de velfærdsfattige hævder sig selv og kræver anerkendelse af blandt andet deres menneskelige behov (Sarat 1990: 343-344).

Han har baseret denne undersøgelse på etnografiske observationer af retshjælpsafdelinger i to byer med et betydeligt antal velfærdsmodtagere. I hver by studerede han 19 velfærdsmodtagere, som blev interviewet mindst én gang og nogle op til seks gange. Yderligere har han foretaget interviews med advokater 22 gange, udover at observere møder mellem advokat og klient i 14 tilfælde. Det er her relevant at nævne, at Sarat gør opmærksom på, de velfærdsfattige ikke er en homogen gruppe (ibid.: 348-349).

Han finder, at de velfærdsfattiges retlige bevidsthed adskiller sig væsentligt fra andre samfundsgrupper, fordi loven for de velfærdsfattige er mere direkte tilstede og også optræder i forbindelse med almindelige begivenheder. Den mere direkte kontakt skyldes, at systemet organiserer velfærdsmodtagernes liv gennem love og regler praktiseret af myndighedspersoner, som er en konsekvens ved at modtage velfærd. Dermed er systemet en afgørende faktor for, hvordan velfærdsmodtagernes behov imødekommes, og lovgivningen trumfer den enkeltes ønsker og beslutninger, hvilket en af de interviewede beskriver således: "(...) [b]eing on welfare is just like being a child. Have to ask for everything, get permission before you can shit (...)" (ibid.: 352). Loven bliver med andre ord gennemtrængende i de velfærdsfattiges liv, hvorfor de heller ikke har et privatliv, som de selv kontrollerer (ibid.: 344-345).

Sarat skriver yderligere, at de personer, der ikke modtager velfærdsydelse, vil opleve loven som fjern og abstrakt, mens den for velfærdsfattige er: "(...) a web-like enclosure in which they are 'caught'" (ibid.: 345). De fanges i systemets spind, og en af de interviewede beskriver, hvordan "(...) the welfare holds all the cards" (ibid.: 355). Regler og retningslinjer opleves af de velfærdsfattige gennem lovens bureaukratiske vogtere, der har autoriteten til at fortælle, hvad loven er, og denne repræsentation af lovens kategorier finder de velfærdsfattige utilstrækkelig. Derfor er de lovmæssige regler og praksis allestedsnærværende, mens loven er i sig selv kun forbliver en skygge (ibid.: 345).

At de velfærdsfattige er fanget i systemets og lovgivningens spind af regler, er ikke ensbetydende med, at de inviteres med ind i det fællesskab, der fortolker loven – tværtimod. De ekskluderes fra tolkningen, og velfærd bliver derfor et område, de betragter som organiseret af en fremmed magt.

Magt og tvang udgør loven, og følelsen af både at være viklet ind i men samtidig ekskluderet fra loven og fortolkninger af denne viser, hvordan loven udøves over de velfærdsfattige (ibid.: 345-346).

Selvom de velfærdsfattige er omgivet af lovmæssige regler, myndighedspersoner og institutioner, er de ikke handlingslammede. De velfærdsfattige har adgang til og kender systemet indefra, og denne insiderviden medvirker til, at de kan anvende forskellige strategier, manøvrere i og modsætte sig bureaukратиets foreskrevne regler (ibid.: 346).

Til trods for at de velfærdsfattige accepterer systemets uretfærdighed, tolereres den ikke (ibid.: 359), hvorfor de tager kampen op mod velfærdsbureaukратиet. Hertil søger de velfærdsfattige hjælp ved ”legal services”, som er en uafhængig og nonprofit virksomhed, der yder økonomisk støtte til civil retshjælp til amerikanere med lav indkomst (Legal Aid). De velfærdsfattige søger anerkendelse, samtidig med at de er usikre på behandlingen, de modtager, og de skaber derfor plads til modstand. Mens de søger oprejsning, udfordrer de blandt andet lovens neutralitet og upartiskhed (Sarat 1990: 346-347).

2.3. Løsladt og Gældsæt

Løsladt og gældsæt er en Ph.d.-afhandling udarbejdet af Olesen og udgivet i 2013. Afhandlingen er bygget op omkring problemformuleringen: ”Hvordan oplever de flergangsdømte de love og regler, der bliver de- og (re)aktiveret i forbindelse med deres løsladelsesproces? Hvilke handlingsstrategier bliver dannet med påvirkning fra de flergangsdømtes oplevelser af disse love og regler?” (Olesen 2013: 18-19). Med inspiration fra skandinaviske levevilkårsundersøgelser er lovområderne afgrænset til at omhandle faktorerne bolig, beskæftigelse, uddannelse, økonomi og sociale forhold, da det er disse områder, der forventes at have en indflydelse på informanternes løsladelsesproces (ibid.: 19-20). Olesen skriver, at denne afhandling, hende bekendt, er det eneste studie, der skildrer løsladtes livsbetingelser over en længere periode i en dansk kontekst (ibid.: 361).

Problemformuleringen besvares ud fra en kvalitativ metodetilgang, hvor Olesen har gjort brug af interviews, uformelle observationsstudier samt uformel korrespondance med informanterne ved hjælp af sms'er, e-mails og telefonsamtaler. 41 mænd har i alt ladet sig interviewe 77 gange, hvor 20 personer er interviewet én gang, mens de sidste 21 blev interviewet mellem to og fem gange. 40 af de 41 mænd var flergangsdømte, mens en enkelt var førstegangsaftsoner. Interviewene er

indledende foretaget i to fængsler i Danmark, og de efterfølgende interview er foretaget efter løsladelsen på forskellige steder. Det empiriske materiale er indsamlet over en periode på to og et halvt år (ibid.: 20, 66-67). Interviewene deles yderligere op i fem forskellige tidsaspekter: før og under varetægtsfængslingen, i fængsel, umiddelbart før løsladelsen, umiddelbart efter løsladelsen og efter løsladelsen. Ved at lave denne tidsopdeling bliver det tydeligere, hvilke strategier informanterne benytter sig af på forskellige tidspunkter i deres løsladelsesproces og dermed, hvordan deres oplevelse af loven forandrer sig over tid (ibid.: 64-65).

Resultaterne af afhandlingen giver et indblik i, hvordan de flergangsdømte har gjort sig mange erfaringer med brud af både social og fysisk karakter. De har i deres opvækst stiftet bekendtskab med en kategorisering som ofre, blandt andet grundet et kaotisk liv og skolegang, mens de senere i livet er blevet til gerningsmænd. Nomadevandringen mellem institutioner samt kendskabet til de forskellige kategoriseringer gør, at de flergangsdømte handler ud fra en kapital, som Olesen kalder *underground legal capital*. Dette betyder, at informanterne både er gode navigatører i de offentlige systemer samt i de kriminelle miljøer. Denne evne kan i nogen grad legitimere illegitime kapitalformer, så de bliver en anerkendt kapital (ibid.: 361-362).

Afhandlingen belyser, hvordan de flergangsdømte anvender forskellige handlingsstrategier i løsladelsesprocessen. Fælles for dem alle står dog løsladelsen som en situation, der er særlig sårbar og kompleks, hvor de ud fra få ressourcer forventes at kunne møde forpligtelser og krav. Konsekvenserne af en fængsling bliver som regel først tydelige for de flergangsdømte, når de bliver løsladt, og gæld er en særlig faktor, som har en stor betydning for de flergangsdømtes handlingsstrategier og livsstilmønstre (ibid.: 369-370).

I forhold til gælden er der særligt nogle faktorer, der er relevante at fremhæve. Blandt andet kan ustabile boligforhold og et fraværende eller lille forsørgelsesgrundlag besværliggøre en lovlydig hverdag (ibid.: 370). Boligsituationen føles for mange af de interviewede som problematisk, da en manglende adresse bremser modtagelsen af sociale ydelser. Samtidig kan det at flytte hjem til familien medføre en risiko for, at familien mister offentlige tilskud samt muliggøre SKAT's inddrivelse, der udføres af Restanceinddrivelsesmyndigheden (herefter RIM) jf. rpl. § 997, stk. 1. (Ibk. nr. 1257 /2016). Nogle af mændene får derfor ikke en folkeregisteradresse, hvilket både kan være tvunget eller selvvalgt (Ibid.: 323-324, 216-217).

Olesen beskriver, hvordan gælden også kan danne basis for ustabile forhold. De, der lever en lovlydig tilværelse, udtrykker, at det kan være vanskeligt at tilbyde noget særligt til en mulig partner grundet deres gæld, samtidig med at de kan frygte at blive stemplet grundet deres fortid og gæld. Samtidig beskrives, at deres tid i fængsel har frataget dem muligheden for at leve op til rollen som forsørger og beskytter (ibid.: 150, 152, 350, 352). Yderligere fremvises, at flertallet af de interviewede har et lavt uddannelsesniveau, hvilket kan gøre vanskeligt at finde beskæftigelse. Dette besværliggøres desuden af en plettet straffeattest og et huller CV (ibid.: 297, 325). De få mænd, der tager en længere videregående uddannelse i fængslet, gør dette med intentionen om at rejse til udlandet og arbejde for at undgå RIMs gældsinddrivelse (ibid.:162-163).

Mændene bruger forskellige handlingsstrategier til at kompensere for de negative følger af at være løsladt og gældsat. Disse strategier omhandler blandt andet at have en uofficiel indkomst eller beskæftigelse og alternative ejerskabs- og boligforhold. En anden strategi er ligegyldighed, fordi gælden for mændene kan virke uoverskuelig (ibid.: 370).

Måske vigtigst af alt påviser afhandlingen, at gælden medvirker til at fastholde de flergangsdømte i en kriminel løbebane. Uddannelse, arbejde og en fast bolig anses for at være kriminalpræventive faktorer, som gælden har en negativ indvirkning på. Gælden og den kriminelle fortid opleves med andre ord som en større straf for dem, der ønsker at leve en tilværelse uden kriminalitet, da de eksempelvis er tvunget til at forholde sig til deres gældssituation. De, der fortsætter den kriminelle livsstil, slipper for at forholde sig til disse emner, da de lever under alternative boligforhold og en med en uofficiel økonomi (ibid.: 367, 370).

2.4. Afrunding

Den ovennævnte litteratur anvendes særligt i dette speciale til at understøtte analysens pointer. Yderligere anvendes Olesens afhandling til den afrundende diskussion til en sammenligning af hendes og nærværende speciales resultater.

3. Metode

I dette kapitel redegøres for specialet metode og fremgangsmåde. Her vil være en beskrivelse af forskningsdesign, og hvorledes specialets empiri er indsamlet ved en kvalitativ metodisk tilgang. Herefter præsenteres gruppen af kvinder, der er undersøgt, etiske overvejelser, samt hvordan empirien er behandlet. Efter dette redegøres for valg af teoretisk analyseramme og analysestrategi, og slutteligt en vejledning i citatskik.

3.1. Forskningsdesign

Forskningsdesignet i denne undersøgelse er et casestudie, da det formodes på bedst mulige vis at kunne besvare forskningsspørgsmålet. I et casestudie er der én enhed, der ønskes undersøgt – altså ét afgrænset fænomen, hvori der kan indgå flere forskellige individer, og der ønskes konkluderet på gruppens vegne (Andersen et al. 2012: 74-75). I dette tilfælde er det altså fængselsindsatte kvinder, som udgør casen, hvor fænomenet, vi ønsker undersøgt, er kvindernes holdning til og oplevelse af gælden forårsaget af sagsomkostninger.

I et casestudie er der ikke mulighed for at sammenligne med andre enheder. Der er dog muligheden for at sammenligne mellem individerne, der deltager i undersøgelsen, samt at sammenligne med andre undersøgelser og/eller relevant teori. Et casestudie kan være grundigt beskrivende, men ved at benytte sig af sammenligning af for eksempel andre lignende undersøgelser og/eller teori kan en dybdeborende viden opnås (Andersen et al. 2012: 75, 95). I dette speciale anvendes de forskellige ovennævnte sammenligningsmuligheder.

3.2. Kvalitativ metode

Vi har valgt at gøre brug af den kvalitative metode, da vi mener, at denne metode bedst vil understøtte og belyse vores problemformulering og det valgte forskningsdesign. Herunder har vi valgt at benytte os af interviews, da de åbner op for adgangen til kvindernes livsverden, og hvordan de oplever forskellige fænomener i denne. Det er dog ved denne metode vigtigt at være opmærksom på, at fortællinger og mening konstrueres "(...) i den samtaleinteraktion, som interviewet udgør" (Brinkmann & Tanggaard 2010: 31), og at det, som fortælles, derfor både er afhængigt af kontekst og relationen mellem interviewer og informanten (Brinkmann & Tanggaard 2010: 29-31, Kvale & Brinkmann 2009: 192).

Nedenfor beskrives, hvilke overvejelser, der er gjort i forhold til indsamlingen af specialets empiri.

3.2.1. Semistruktureret interview

I dette speciale er det semistrukturerede interview anvendt til indsamlingen af empiri. Denne metode er valgt, fordi den giver os den bedste mulighed for at indhente kvindernes egne beskrivelser af fænomenet gæld, for at vi derefter kan fortolke på meningen i deres udsagn (Kvale & Brinkmann 2009: 353).

Som ordet semistruktureret indikerer, er interviewet hverken uden eller med en fastlagt struktur. Kvale og Brinkmann beskriver, at det hverken er et spørgeskema eller en hverdagssamtale, men at der bør bestræbes efter at få interviewet til at være en fokuseret hverdagssamtale (ibid.: 45-46). Det vil sige, at interviewerens skal lede samtalen i en bestemt retning, men ikke pålægge den interviewede bestemte holdninger. Dette kan blandt sikres ved at følge en interviewguide med åbne spørgsmål om de temaer, der ønskes berørt, og derefter lade den interviewede frembringe de nuancer, vedkommende finder relevant (ibid.:49). Interviewguiden har den fordel, at den er åben for forandringer i forhold til spørgsmålenes kronologi, således at det er muligt at forfølge de konkrete svar, den interviewede giver (ibid.: 144).

Bestræbelsen på at efterligne en hverdagssamtale har den udfordring, at magtforholdet mellem interviewerens og den interviewede er klart asymmetrisk. Dette er blandt andet grundet de videnskabelige kompetencer, interviewerens har, ligesom interviewet er en envejssamtale, hvor interviewerens har spørgsmålene, og det er den interviewede har svarene. En risiko ved denne asymmetri kan være, at den interviewede giver de svar, interviewerens ønsker at høre, grundet den autoritet interviewerens kan være i besiddelse af (ibid.:50-52).

Aktiv lytning er en måde at sikre, at der lyttes opmærksomt til interviewpersonens udtalelser og stilles relevante opfølgende spørgsmål, hvilket vi var opmærksomme op under interviewene med kvinderne (ibid.: 159). Vi aftalte på forhånd, at den ene interviewer skulle forsøge at holde overblikket over temaerne i interviewguiden, mens den anden skulle lytte aktivt til kvindernes udsagn, således at relevante opfølgende spørgsmål blev stillet. Dette viste sig dog at være sværere i praksis, da det var nødvendigt for begge at kunne orientere sig i interviewguiden, ligesom det var svært ikke at lytte til og respondere på kvindernes udsagn. Aktiv lytning blev her prioriteret højere end at sikre overblikket over interviewets forløb med den konsekvens, at det somme tider var nødvendigt for begge interviewere at orientere sig i interviewguiden samtidig, hvorfor der kunne opstå korte pauser.

Vi valgte at interviewe kvinderne enkeltvis, fordi vi vurderede, at gæld med stor sandsynlighed ville være et følsomt emne for kvinderne, og individuelle interviews ” (...) tillader en højere grad af fortrolighed og ofte gør det lettere for intervieweren at skabe en atmosfære præget af tillid og diskretion” (Brinkmann 2014: 46).

3.2.2. Interviewguide

Til interviewene blev en interviewguide benyttet for at sikre, at alle de ønskede emner blev berørt. Interviewguiden anvendes ikke som en stringent form på interviewet, men anvendes vejledende for at sikre en ensartethed i hvilke temaer, der omtales i interviewet (Kvale & Brinkmann 2009: 151). Interviewguiden er i dette speciale udarbejdet med inspiration fra relevante teorier og litteratur på området, hvorudfra det er vurderet relevant at spørge ind til emner som bolig, indkomst, familie, uddannelse og arbejde.

Interviewguiden og de dertilhørende spørgsmål, som kan ses i bilag 1, følger en tematisk opbygning, hvor der i venstre kolonne står et overordnet tema, der følges op af en række spørgsmål i højre kolonne (ibid.: 151). Interviewguiden kan synes forholdsvis struktureret, fordi den indeholder mange spørgsmål, men dette er blot for at sikre, at alle temaer berøres trods nervøsitet og uforudsete faktorer. Antallet af spørgsmål kan ydermere synes højt, hvilket er grundet et manglende kendskab til målgruppen og dennes åbenhed og snaksaglighed, hvorfor spørgsmålene er tiltænkt som en sikring af en mere dybdegående empiri.

Første dag vi var på besøg i et af fængslerne, foretog vi ikke nogle interviews, men fik lov til at fortælle om vores speciale, hvorefter en af fængselsbetjentene spurgte kvinderne, hvorvidt de havde lyst til at deltage. Hertil var der en af kvinderne, der gav den kommentar, at hvis spørgsmålene var mere konkrete end hendes oplevelse af gæld, ville hun gerne deltage (Bilag 2). Den kommentar tog vi til os, og derfor har vi haft stort fokus på at gøre spørgsmålene specifikke og relevante samtidig med, at vi har forsøgt at holde interviewguiden fri for akademisk sprog (Kvale & Brinkmann 2009: 152).

På baggrund af tidligere erfaring med interviews samt et eksempel fra Kvale og Brinkmann (2009) har vi udarbejdet interviewguiden således, at interviewene starter ud med nogle baggrundsspørgsmål, som er lettere at forholde sig til og er med til at ”bryde isen” (152). Efterfølgende tager interviewguiden udgangspunkt i kvindernes sagsforløb, hvilket under interviewene viste sig at være et emne, der åbnede op for dialogen, og som de alle havde en

holdning til. Herefter er interviewguidens temaer bygget op således, at de emner, vi havde en forventning om kunne være mere følsomme at berøre, er placeret i sidste halvdel af interviewet i håb om, at vi i løbet af den første halvdel kunne nå at skabe tillid mellem os og kvinderne. Spørgsmålene omhandler både nutidige og retrospektive oplevelser og erfaringer.

3.3. Tilgang til feltet

Kriterierne for udvælgelsen af kvinderne til dette speciale har været, at det skulle være kvinder, som på undersøgelsestidspunktet var indsat i danske fængsler. Nedenfor beskrives udvælgelsen af interviewpersoner, dataindsamlingen og etiske overvejelser.

3.3.1. Udvalgelse af interviewpersoner

Vi har opnået kontakt til kvinderne gennem Kriminalforsorgen, enhedsledere ved forskellige fængsler samt fængselsbetjente og Café Exit¹. Det første skridt i vores kontakt til de indsatte kvinder var at udarbejde et opslag, der kunne hænges op på de relevante afdelinger i det første fængsel, vi tog kontakt til. I opslaget var en præsentation af specialet samt et mobilnummer, kvinderne kunne ringe eller sms'e til for at høre mere eller aftale et interview (Bilag 3). Denne metode gav ingen resultater, hvorfor vi i stedet fik lov til at komme ud i fængslet for at møde kvinderne ansigt-til-ansigt. Da den kvindelige population i de danske fængsler ikke er særlig stor, var enhedslederne behjælpelige med at føre os hen til de afdelinger, hvor de mente, at vi ville have de bedste muligheder for at komme i tale med nogle kvindelige indsatte, der kunne være potentielle informanter. På afdelingerne blev vi mødt af nogle hjælpsomme fængselsbetjente, der spurgte forskellige kvindelige indsatte, om de ønskede at stille op til interview med os. Vi valgte at lade fængselsbetjentene virke som gatekeepere for os ved at lade dem spørge kvinderne på vores vegne. Det var vores indtryk, at der er respekt omkring betjentene, hvorfor kvinderne formodentligt i højere grad ville overveje at lade sig interviewe, hvis forespørgslen kom fra en af dem (Brinkmann & Tanggaard 215: 456). Det samme gjorde sig gældende for en af kvinderne indsatte, der ønskede at være behjælpelig og spørge de andre kvindelige indsatte på vores vegne. Dette takkede vi ja til, da vi ligesom ved fængselsbetjentene følte, at der var en respekt omkring hende, og hun samtidig havde et indgående kendskab til både afdelingen og de andre indsatte. Udover dette lavede vi aftaler med en af kvinderne forud for vores besøg i det ene fængsel ved hjælp af sms korrespondance.

¹ Cafe Exit støtter tidligere indsatte og nuværende indsatte i at påbegynde et nyt liv uden kriminalitet (Café Exit).

Yderligere har vi ringet og mailet til forskellige institutioner og foreninger, der desværre ikke kunne være behjælpelige med at skabe kontakt til flere interviewpersoner. Da vi havde interviewet de seks kvinder, vurderede vi derfor, at det ikke var sandsynligt, at vi kunne opnå adgang til flere interviewpersoner indenfor den givne tidsramme (Brinkmann & Tanggaard 2010: 32). I forlængelse heraf var det vores fornemmelse, at der ikke var flere kvinder, der ønskede at deltage, da de enten fortalte os, at de ikke havde nogen økonomi, så der ikke var noget at tale om eller undgik øjenkontakt eller anden kontakt med os, mens vi var på afdelingerne (Bilag 2).

3.3.2. Dataindsamling

Samtlige interviews blev optaget på diktafon efter tilladelse fra både fængslerne og kvinderne selv. Lydoptagelsen gør det muligt at få præcise besvarelser med hjem, således at kvinderne kan citeres korrekt, og interviewererne begge kan deltage aktivt i interviewet (Kvale & Brinkmann 2009: 201). De seks interviews er gennemført i foråret 2017 i to danske fængsler og af praktiske årsager er de seks interviews foretaget på to dage fordelt med fire på den ene dag og to på den anden. På trods af at der kan ulemper ved flere interviews på en dag, vurderede vi, at kvinderne ikke nødvendigvis ville være motiverede til at deltage, hvis interviewene blev udskudt til en anden dag, hvorfor vi valgte denne fremgangsmåde. Vi er opmærksomme på, at det kan være udfordrende og krævende at udføre fire interviews på én dag, da det, i det semistrukturerede interview, er vigtigt, at være opmærksom på den interviewedes udsagn samt at være åben for, at samtalen kan forgrene sig. Vi har forsøgt at imødekomme dette ved, at begge var til stede under samtlige interviews til at støtte hinanden, så der både var overblik over temaerne i interviewguiden samt blev lyttet opmærksomt til kvindernes udsagn. Fremgangsmåden begrænsede os dog i at diskutere interviewguidens styrker og svagheder efter det første gennemførte interview, hvorfor denne forblev uændret gennem processen.

Det, at kvinderne blev interviewet i fængslet, kan have haft en betydning i forhold til, at kvinderne sjældent er alene, og at det kan være vanskeligt at hemmeligholde, at de har deltaget i interviewet. Da gæld kan være et følsomt emne, har det være relevant at være opmærksomme på, at kvinderne følte sig godt tilpas under interviewene, som foregik forskellige steder på fængselsområdet afhængigt af, hvad kvinden var mest komfortabel med. To interviews foregik på kvindernes egne værelser, et af dem i et arbejdslokale med kun os tre til stede, to fandt sted i en fælles opholdsstue uden andre tilstedeværende, men hvor andre indsatte havde gennemgang, og det sidste blev foretaget udenfor. Her kom flere indsatte ud undervejs i interviewet og enten lyttede til interviewet eller deltog i en anden samtale, der foregik ved siden af. Placeringen på de sidstnævnte tre

interviews virkede dog ikke til at påvirke kvindernes lyst til at udtale sig om forskellige emner (Bilag 2).

Ikke alle seks kvinder var forberedte på vores besøg og forespørgsel om deltagelse i interviews. Kun én havde indvilliget i at deltage i et interview forud for vores besøg i fængslerne, mens tre af dem indvilligede i at deltage i interviews ved vores indledende besøg i det ene fængsel. Disse interviews blev gennemført tre dage efter, og for at sikre spontane besvarelser under interviewene, gav vi kvinderne en overordnet præsentation af specialet uden at gå i detaljer (Brinkmann & Kvale 2009: 90). De to sidste kvinder kendte hverken til os eller specialet, og indvilligede derfor i at deltage fem minutter før selve interviewet. De gav dog udtryk for, at de ikke havde noget imod at deltage så kort tid efter at have mødt os og hørt præsentationen af specialet.

Det er tilstræbt at gøre interviewene så uformelle som muligt med en behagelig og afslappet stemning, i håb om at gøre det mere tiltrækkende for kvinderne at åbne op omkring deres oplevelser og erfaringer. Dette var også et forsøg på at gøre den tidligere nævnte skæve magtbalance mindre tydelig imellem os og kvinderne. Ydermere valgte vi som interviewere at indtage en naiv og sympatisk rolle, i et forsøg på at få så åben og fyldestgørende data som mulig. Eksempelvis gav kvinderne forud for interviewene udtryk for, at sagsomkostningerne også dækkede løn til anklageren (Bilag 2), og frem for at irrettesætte dem valgte vi at spørge interesserede ind til dette. Ingen af kvinderne spurgte os ind til, hvordan reglerne vedrørende sagsomkostningsgælden er, hvilket kan være et resultat af den naive tilgang til interviewene, eller at de ønsker at forblive uvidende på området (se afsnittet *selvvalgt uoplyst* for yderligere forklaring).

I dette speciale kan det være en fordel, at begge interviewere er kvinder i forhold til, at det formodentligt kan være lettere for de interviewede kvinder at tale om potentielt følsomme emner med andre kvinder. Det kan dog også være en ulempe i form af risikoen for, at vi, som kvinder, tager nogle kønnede forståelser for givet, som ellers med fordel kunne være blevet uddybet for bedre og mere sikker forståelse af interviewene (Trost 1996: 26).

I tillæg til interviewene er der tilføjet nogle få uformelle observationer fra den første dag, vi besøgte det ene fængsel, som er nedskrevet samme dag for at sikre den bedste mulige information (Harvey Russell Bernard 1994.: 191-192). Disse er beskrevet i specialets feltnoter, der kan ses i Bilag 2, og de er baseret på samtaler med både fængselsbetjentene og de indsatte kvinder (ibid.: 188-189). I

dette speciale blev observationerne kun benyttet som en indgang til de kvinder, der kunne være relevante interviewpersoner, samt til at få en fornemmelse af, hvorvidt gæld var et sårbart emne.

3.3.3. Ethiske overvejelser

Ethiske overvejelser er en vigtig del af det at foretage en videnskabelig undersøgelse og er ikke kun vigtige i interviewsituationen. Derimod skal de etiske refleksioner gerne præge hele processen og være synlige i eksempelvis formålet med undersøgelsen, indhentningen af informeret samtykke og anonymisering i transskriberingerne (Kvale & Brinkmann 2009: 79-81). Vi har i forbindelse med dette speciale gjort os mange etiske overvejelser, hvoraf nogle af dem vil blive præsenteret herunder.

Ligesom der kan være generelle etiske overvejelser, som vil indgå i de fleste undersøgelser, er der dog også nogle, der er kontekstafhængige, og som vil variere fra undersøgelse til undersøgelse. ”Derfor kan svaret på de etiske spørgsmål ikke findes i standardiserede etiske retningslinjer” (Hastrup 2009: 9), men skal vurderes i den konkrete situation. Et konkret eksempel fra vores specialeundersøgelse herpå kunne være, at vi i interviewguiden har inkluderet spørgsmål omkring eventuelle misbrug og diagnoser. Spørgsmålene valgte vi dog at gå væk fra igen – ikke fordi de ikke var relevante, men fordi de i interviewsituationen virkede upassende, og vi ikke ønskede at overskride kvindernes grænser (Fog 2004: 256). Et andet eksempel kunne være, da en af kvinderne faldt i søvn under interviewet, og vi skulle vurdere, hvorvidt interviewet skulle stoppes eller fortsætte. Her er det vigtigt at udvise respekt og indføling overfor den interviewede (ibid.: 96-97). Hun insisterede dog selv på at fortsætte interviewet både her, og da hun faldt i søvn anden gang. Efter det samme skete tredje gang, blev vi dog enige om, at stoppe interviewet af hensyn til hende og fortalte, at vi ikke havde flere spørgsmål.

Kvinder i de danske fængsler er en sårbar målgruppe, både fordi de sidder i fængsel, men også fordi mange har problemer med eksempelvis stofmisbrug (Mathiassen 2011: 18). Derfor har vi været meget opmærksomme på, at de kvindelige indsatte skulle oplyses om specialets formål, ligesom de skulle have mulighed for at takke nej til deltagelse. Derudover har vi i interviewsituationerne lagt vægt på, at kvinderne altid kunne fravælge at besvare spørgsmål, ligesom de kunne skulle sige til, hvis de havde brug for en pause eller ikke havde lyst til at fortsætte.

Forud for vores interviews printede vi Kriminalforsorgens samtykkeerklæring² og gennemgik den med kvinderne. Her lagde vi blandt andet vægt på, at deltagelse var frivillig, hvorefter de fik lov til at læse den igennem, før de underskrev. Det informerede samtykke er vigtigt for undersøgelsen, da det sikrer, at kvinderne ved, hvad undersøgelsen omhandler, ligesom det er deres forsikring for, at de altid kan trække deres udtalelser tilbage (Kvale & Brinkmann 2009: 89; Brinkmann & Tanggaard 2010: 443).

En anden vigtig overvejelse er fortrolighed gennem anonymisering. Vi havde forud for interviewene besluttet, at kvinderne skulle gøres anonyme, hvilket de tog positivt imod, da det virkede til, at de ikke ønskede at stå frem med deres navne – tværtimod. Ved underskrivelsen af det informerede samtykke fortalte vi derfor kvinderne, at vi ville sløre deres personlige oplysninger, da anonymisering indebærer, "(...) at private data, der identificerer deltagerne, ikke afsløres" (Kvale og Brinkmann 2009: 91). Da kvinderne udgør en minoritetsgruppe i fængslerne, har vi et særligt ansvar for at anonymisere dem. Derfor har vi i specialet valgt at gøre brug af et nyt navn, hver gang en kvindes udsagn anvendes, således at kvindernes udsagn ikke kan kædes sammen og deres identiteter gennemskues. Navnene er fundet på hjemmesiden <http://1001line.dk/navne> og er tilfældigt udvalgt. I forlængelse heraf har vi også valgt ikke at detaljere præsentationen af kvinderne, ligesom transskriberingerne bliver fortrolighedsstemplet.

3.4. Præsentation af kvinderne

I dette afsnit følger en præsentation af kvinderne i nærværende speciale.

Informationen om kvinderne er gældende for interviewtidspunktet med undtagelse af kategorien 'indtægt', som er gældende for anholdelsestidspunktet. De modtager ikke deres offentlige ydelser under deres afsoning, men i stedet kostpenge, ligesom de har ret og pligt til at arbejde under afsoningen og tjene penge jf. Bekendtgørelsen om beskæftigelse m.v. af indsatte i kriminalforsorgens institutioner §§ 21-22 (bek.nr. 739/2017).

²<http://www.kriminalforsorgen.dk/Files/Afdelinger/Afdeling%20Master/Pdf/Samtykkeerkl%C3%A6ring%20til%20klienter.pdf>

Informant	1	2	3	4	5	6
Alder	30'erne	30'erne	20'erne	40'erne	40'erne	20'erne
Længde på aktuel dom	Under seks måneder	Under seks måneder	Over seks måneder	Under seks måneder	Under seks måneder	Over seks måneder
Tidligere kontakt med det strafferetlige system	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Nej
Børn	Nej	Ja	Nej	Ja	Ja	Nej
Parforhold	Ja	Ja	Nej	Nej	Ja	Nej
Indtægt	Offentlig ydelse	Udenfor kategori	Offentlig ydelse	Offentlig ydelse	Permanent offentlig ydelse	Offentlig ydelse
Beskæftigelse	Ledig	Ledig	Under uddannelse	Under uddannelse	Permanent offentligt ydelse	Under uddannelse
Anden gæld	Ja	Ja	Nej	Ja	Ja	Nej

Tabel 1. Præsentationsskema af specialets seks interviewede kvinder (Kilde: Bilag 2).

I skemaet inddeles kvindernes ubetingede domme i tidsintervallerne under eller over seks måneder, fordi Tranæs et al. definerer dette som værende skellet mellem korte og lange domme (Tranæs et al. 2008: 24). Fire af kvinderne i nærværende speciale afsoner dermed korte domme, mens to afsoner lange domme.

Selvom kvindernes beskæftigelsessituation varierer, er de alle sammen afhængige af det danske velfærdssystem gennem modtagelse af overførselsindkomst. To var inden anholdelsen studerende, og modtog SU, hvortil den ene også havde studiejobs, mens den anden oprettede et nyt firma. Tre af de andre kvinder var på forskellige typer af overførselsindkomst, hvor to dog i en kort periode har været i arbejde. Den sidste kvinde har gentagne gange forsøgt at ansøge om en ydelse, hvilket dog frem til interviewtidspunktet ikke var lykket, hvorfor hun står uden for det danske system, og derfor er afhængig af sin partners overførselsindkomst (Bilag 4). Med andre ord har ingen af kvinderne, hvis vi ser bort fra studiejobs og en nyligt opstartet virksomhed endnu uden økonomisk afkast, haft en tilknytning til arbejdsmarkedet på tidspunktet for deres anholdelse.

Det højeste uddannelsesnivea blandt kvinderne er en påbegyndt professionsbachelor, men kvinden fortæller, at hun stoppede igen efter at have mistet sit kørekort og dermed sin transportmulighed til studiet. Flere af de andre læser enten fag op eller HF (Bilag 4).

Ingen af kvinderne bor sammen med deres børn. Den ene kvindes børn bor ved deres far, den anden har voksne, udeboende børn, mens den tredje udtrykker at bo alene uden at fortælle, hvor hendes børn har adresse (Bilag 4).

Af anonymiseringshensyn fremgår beløbsstørrelsen på kvindernes gæld ikke i specialet, men det findes relevant at nævne, at beløbsstørrelsen kan variere betydeligt fra kvinde til kvinde (Bilag 4).

Hvorvidt nærværende speciales gruppe af kvinder er repræsentativ for den generelle gruppe af indsatte kvinder vil blive præsenteret i kapitel 6 under diskussion af specialet gyldighed.

3.5. Behandling af data

I dette afsnit beskrives, hvorledes den indsamlede empiri bliver behandlet igennem transskribering, kodning og analyse.

3.5.1. Transskribering

Efter endt data indsamling blev de optagede interviews transskriberet, altså sagte de ord blev til skrevne, og ifølge Brinkmann & Kvale (2009) sker der allerede i denne proces en analyse ved at relevant data udvælges. I transskriberingsprocessen kan det ikke undgås, at eksempelvis kropssprog og toneleje går tabt (Brinkman & Kvale 2009: 199-200, 202).

Før transskriberingens påbegyndelse blev der udarbejdet regler for dette for at sikre den bedst mulige sammenlignelighed for transskriberingerne (Brinkmann & Kvale 2009: 203). Disse er beskrevet sidst i dette kapitel under *Transskriberingsregler og citatskik*, men det er her relevant at nævne, at alt det sagte under interviewene er medtaget i transskriberingerne med undtagelse af bekræftende ”mm”.

3.5.2. Kodning

Speciales empiri er efter transskriberingen blevet kodet ved hjælp af software-programmet Nvivo. Kodningen er foretaget for at give overblik over og struktur på de seks interviews (Kvale &

Brinkmann 2009: 223), og kodningen er foretaget i fællesskab for at sikre, at flest mulige nuancer er afsøgt og diskuteret.

Kodningen i dette speciale er både begrebsstyret og datastyret. Det vil sige, at koderne blev dannet ud fra både teorien, der anvendes i specialet, og ud fra de temaer, kvinderne bragte på banen under interviewene. Den datastyrede kodning foregik ved, at begge specialestuderende uafhængigt af hinanden har gennemgået interviewene for at undersøge, hvilke temaer der fremgik (Kvale & Brinkmann 2009: 224). Efter denne kodning blev koderne sammenholdt for at finde tendenser og mønstre, der har været med til at danne strukturen for analysen.

3.5.2.1. Nvivo

Som nævnt ovenfor blev computerprogrammet Nvivo anvendt til kodningen af specialets empiri. Det kan ved større datasæt være en fordel at benytte et computerprogram til kodning, da det både kan være tidsbesparende samtidig med, at det kan være en hjælp til at holde overblikket over empirien (Atherton & Elsmore 2007: 63). Ved at gøre det på denne måde bliver der bedre mulighed for at gennemgå koderne og undersøge, hvad der er kodet flere steder for eventuelt at kunne frembringe flere nuancer i datasættet (Kvale & Brinkmann 2009: 221).

Ved brug af et computerprogram til kodning er det vigtigt at være opmærksom på, at det ikke er selve programmet, der analyserer og fortolker, men personerne, der anvender programmet. Sådanne programmer kan altså ikke erstatte menneskelig fortolkning, men de kan være et behændigt hjælpemiddel (Kvale & Brinkmann 2009: 220). Det er i forlængelse af dette også relevant at overveje, hvordan analyseprogrammer er standardiserede og derfor ikke er specifikt tilpasset enhver situation, hvorfor forskerne bør være opmærksomme på at medtænke konteksten, hvori empirien er indsamlet. Det er relevant at være opmærksom på, at der ved kodning er tale om at kategorisere kvalitativt data, hvilket bør være en del af overvejelserne undervejs i kodningen, da der i forbindelse herved kan være en risiko for at overse nuancer (Atherton & Elsmore 2007: 67).

3.6. Analysestrategi

Med hjælp fra teorierne, som bliver beskrevet i næste kapitel, vil den indsamlede empiri analyseres ud fra de temaer, der er dannet under kodningen. Disse temaer er omdannet til afsnit i analysen, som benyttes til at besvare forskningsspørgsmålet. Analysen er inddelt i fire hovedafsnit; det første omhandler kvindernes forhold til systemet, det andet uvidenhed og rygtedannelse, det tredje

kvindernes intentioner og betingelser for afvikling af deres sagsomkostningsgæld og det fjerde køn og selvrefleksion.

Løbende vil andre empiriske resultater blive inddraget i analysen, hvor dette findes relevant.

3.7. Transskriberingsregler og citatskik

De nedenstående beskrivelser er præsenteret for at gøre det klart, hvorledes citater skal læses i analysen.

De anvendte citater i dette speciale er gengivet forskelligt efter deres længde. Citater under tre linjer er markeret med anførelstegn og sommetider også kolon, hvor længere citater er indrykket i teksten med tabulator, ligesom de står i kursiv.

Nogle af de anvendte citater er redigeret således, at betydningsløse ord, stammelige gentagelser og meningsforstyrrende sidebemærkninger er fjernet og erstattet med (...). Dette kan i nogle tilfælde nødvendiggøre tilføjelsen af meningsgivende ord, som vil være markeret med klammer []. Hvis det har været nødvendigt at ændre et forbogstav fra stort til lille bogstav, sættes dette også i klammer.

Af anonymiseringshensyn er stednavne er udskiftet med andre eksisterende stednavne, og ligeså er kriminalitetstyper udskiftet med ”hærværk”. Af samme årsag er beløbsstørrelsen på kvindernes sagsomkostningsgæld erstattet med et [X], hvilket også gør sig gældende for længden på kvindernes fængselsafsoning.

”..” er i citaterne betegnelsen for en kort pause, og ”...” angiver en længere pause eller en afbrydelse.

Transskriberingerne er placeret i samme bilag (Bilag 4), hvortil der henvises ved samtlige citater og udsagn. Denne tilgang er valgt for at sikre kvindernes anonymitet, således at det ikke er muligt at opsnuse en sammenhæng mellem de forskellige citater og oplysninger, der anvendes undervejs i analysen.

I transskriberinger og citater er interviewerens tale tydeliggjort ved et ”I:” inden sætningens begyndelse, hvor ”R:” repræsenterer den interviewedes tale. »R« står i denne sammenhæng for respondent, der ofte kobles sammen med kvantitative undersøgelser, men er valgt som bogstav for

lettere at kunne adskille den interviewedes og interviewernes tale fra hinanden. I1 er Pia Rind Jakobsen, og I2 er Tenna Hansen.

3.8. Den retlige ramme

I dette afsnit præsenteres lovgivningen omkring sagsomkostninger i straffesager ud fra Retsplejelovens §§ 1007-1008. Yderligere lovgivning beskrives løbende i analysen, når det findes relevant for forståelsen af kvindernes gældssituation.

Omkostninger i forbindelse med straffesager kan blive en bekostelig affære, som i udgangspunktet afholdes af det offentlige, jf. rpl. § 1007, stk. 1 (lbk.nr. 1257/2016). Findes den sigtede skyldig, forbeholder det offentlige sig retten til at få de nødvendige udgifter medgået til sagens behandling erstattet af den domfældte, jf. rpl. § 1008, stk. 1 (lbk.nr. 1257/2016). Med andre ord har det offentlige regres hos den domfældte. Straffesagens omkostninger opgøres i driftsudgifter og sagsomkostninger, hvor den domfældte kun kan blive pålagt at erstatte sidstnævnte. Driftsudgifterne, der betales af staten, indebærer jævnførende Jørgen Nautrup politiets undersøgelse af, hvorvidt der er begået en lovovertrædelse, og hvis dette er tilfældet, en afsløring af lovovertræderen (Nautrup 1995: 80-81). Udover politiets egne tekniske undersøgelser indgår også udgifter til eksempelvis tolk(e) samt rejsegodtgørelser og dagpenge til nævninger, domsmænd og statsadvokaten jf. rpl. § 1008, stk. 5 ((lbk.nr. 1257/2016); Olesen 2013: 128). Sagsomkostningerne udgøres derimod jævnførende Nautrup af undersøgelser af, hvorvidt effekter er ulovlige samt lovovertrædelsens omfang (Nautrup 1995: 80-81). Andre nødvendige udgifter kunne eksempelvis være en offentlig beskikket forsvarsadvokat³, lægefaglige- og regnskabsmæssige undersøgelser samt retsmedicinske erklæringer (Nautrup 1984: 75-77; Nautrup 1995: 79-81; Olesen 2013: 128).

Ved fastsættelsen af sagsomkostningsbeløbet tages der ikke hensyn til den domfældtes økonomiske situation i forhold til formue, uddannelse og midler (Reumert 2009: 116, 120-122).

³ Vederlag til en selvvalgt forsvarsadvokat ikke vedkommer det offentlige, men at retten undtagelsesvist under særlige omstændigheder tilkende denne et beløb, ”der ikke kan overstige, hvad der i sagen ville være blevet tilkendt en beskikket forsvarer” rpl. § 1007, stk. 2 (lbk.nr.1257/2016).

4. Teori

Dette kapitel vil indeholde en præsentation af de teoretiske perspektiver, der er anvendt til at belyse de empiriske fund i nærværende speciale. Først vil der være en beskrivelse af Gresham M. Sykes og David Matzas *neutraliseringsteknikker*, og herefter følger en beskrivelse af Howard S. Beckers *Outsiders*. Det er relevant at overveje, hvordan teorierne ikke er udviklet i en dansk kontekst men derimod en amerikansk, hvorfor der skal tages forbehold for den kontekst, de er udviklet til at give et perspektiv på. Teorierne er dog ikke udviklet til udelukkende at belyse bestemte samfundsgrupper, men kan derimod ændre udtryk i de forskellige sammenhænge, de anvendes i, fordi de er kulturelt betingede. Vi finder dermed, at teorierne stadig har en forklaringskraft i en dansk kontekst, og de derfor er inddraget til at belyse empirien.

Efterfølgende vil der være en præsentation af forventninger til kvinder og deres opførsel af Cecilie Høigård. Yderligere vil det undervejs blive begrundet, hvad både de valgte teoretiske perspektiver samt kønsforventninger kan bidrage med i dette speciale.

4.1. Neutraliseringsteknikker

Gresham M. Sykes og David Matza skrev i 1957 den videnskabelige artikel ”*Techniques of Neutralizations: A Theory of Delinquency*”, hvor neutraliseringsteknikker præsenteres. Teorien udspringer fra Sykes og Matzas overbevisning om, at kriminel adfærd tillæres i sociale interaktionsprocesser, men at bestanddelene af indholdet i tillæringen mangler at blive undersøgt nærmere. En af disse afgørende bestanddele, mener Sykes og Matza, er neutraliseringsteknikker, som er retfærdiggørelser for kriminel adfærd. Teknikkerne præsenteres i forhold til unge menneskers kriminelle adfærd, hvor Sykes og Matza forklarer, at det er ved at lære disse teknikker, at de unge bliver i stand til at begå kriminelle handlinger (Maruna & Copes 2005: 264). Eftersom alle unge er forpligtede til det konventionelle samfund og ikke kan ignorere det normative systems moralske gyldighed, føler de unge både skyld og skam ved normbrydende handlinger. Teknikkerne er dog ikke den direkte grund til en kriminel handling. Tværtimod gør teknikkerne en kriminel handling mulig, fordi en person kan neutralisere de negative konsekvenser, der følger med at bryde samfundets regler og normer. Rationaliseringerne er med andre ord ikke en misforståelse, men derimod en mekanisme, der beskytter individet mod selvbegyrdelser, begyrdelser fra andre, (moralisk) skyld, skam og offentlig stemping. Det er netop konflikten mellem et individs selvopfattelse som værende en moralsk person i kombination med vedkommendes afvigende

handlinger, der nødvendiggør rationaliseringerne, således at den kriminelle kan afstemme sin adfærd med de sociale forventninger og bevare den ønskede opfattelse af sig selv. Retfærdiggørelserne anses af den kriminelle som værende valide, selvom denne holdning ikke deles af hverken retssystemet eller samfundet, og teknikkerne anvendes derfor i lige så høj grad for den kriminelle selv som for andre. Neutraliseringerne kan retfærdiggøre den adfærd, der overtræder de normative forventninger, hvis den rigtige teknik anvendes og accepteres af omgivelserne (Sykes & Matza 1957; Maruna & Copes 2005: 225, 255, 283, 286-289, 296). Sykes og Matza inddeler disse teknikker i fem kategorier:

Benægtelse af ansvar

Den kriminelle kan definere sig selv som værende en person, der ikke har ansvar for sine kriminelle handlinger og på denne måde kraftigt reducere de negative konsekvenser ved en lovovertrædelse. Eftersom samfundet skelner mellem intentionelle- og ikke-intentionelle handlinger, kan den kriminelle fralægge sig ansvaret for sine lovovertrædelser ved at påstå, at der ved den kriminelle handling var tale om en ikke-intentionel hændelse. Benægtelsen af ansvar strækker sig dog meget længere end dette, da den kriminelle kan lære at betragte sig selv som én, der ikke selv handler, men at der derimod handles imod vedkommende (Sykes and Matza 1957: 667-668).

Benægtelse af at have forvoldt skade

Den kriminelle kan påstå, at ingen rigtig kom til skade ved gerningen, da dette er et subjektivt spørgsmål. Den kriminelle kan eksempelvis hævde, at vedkommendes handlinger ikke rigtig skader nogen, til trods for at de er ulovlige (Sykes and Matza 1957:667).

Benægtelse af tilstedeværelsen af et "rigtigt" offer

Den kriminelle kan være villig til at indrømme, at vedkommendes handling har forårsaget skade, men personen neutraliserer den moralske fordømmelse ved at hævde, at skaden ikke er en rigtig skade, fordi offeret fortjener gengæld eller straf (Sykes and Matza 1957: 668).

Fordømmelse af fordømmeren

Den kriminelle skifter fokus fra sine egne handlinger og over på de motiver og den opførsel, som dem, der tager afstand fra handlingen, måtte have. Den kriminelle kan hævde, at de, der fordømmer vedkommendes handlinger, selv er hykleriske eller afvigere i forklædning. Ved at anvende denne teknik formår den kriminelle at skifte fokus fra sig selv og over på andres reaktioner, således at den kriminelles ulovlige handling lettere undertrykkes eller tabes af syne (Sykes and Matza 1957: 668).

Appellere til en højere loyalitet

Den kriminelle befinder sig i et dilemma, når vedkommende tror på to sæt af normer, men skal prioritere det ene frem for det andet. Dermed bryder den kriminelle ikke samfundets normer, fordi vedkommende ikke tror på dem, men fordi kravene fra andre grupper, den kriminelle har et tilhørsforhold til som eksempelvis familien, kan være mere påtrængende eller involverer en højere loyalitet, hvorfor disse krav gives forrang og kan tvinge en person til at begå en lovovertrædelse (Sykes and Matza 1957: 669).

Ud over disse fem neutraliseringsteknikker, som Sykes og Matza oprindeligt listede, er der siden tilføjet flere fra andre forskere på baggrund af deres studier, heriblandt påstand om nødvendighed ("jeg havde intet andet valg"), påstand om udsættelse ("jeg tænker bare ikke på det"), påstand om normalitet ("alle gør det") samt påstand om berettigelse ("nogen skyldte mig det), der også anvendes i dette speciale (Cromwell & Thurman 2003: 546-547; Maruna & Copes 2005:234).

4.1.1. Relevans

Teorien er udviklet for mere end 50 år siden, og kan ikke nødvendigvis antages at være meningsgivende for nutiden. Derfor er Shadd Maruna og Heith Copes inddraget i forbindelse med neutraliseringsteknikkerne, fordi de placerer teorien i en mere nutidig kontekst. De udelukker også, at teorien kun har relevans i forbindelse med ungdomskriminalitet, hvorfor vi har valgt at inddrage den i forbindelse med kvinderne i nærværende speciale, da forskning siden har påvist, at teorien også er relevant i forhold til at analysere på andre aldersgrupper (Maruna & Copes 2005: 223). Neutraliseringsteknikker er også oprindeligt udtænkt som en måde at forklare, hvorfor nogle kan legitimere at begå kriminelle handlinger. Maruna og Copes argumenterer dog for, at neutraliseringsteknikker er mere relevante i forhold til at give et indblik i, hvorvidt en kriminel person har tænkt sig at fortsætte sin kriminelle løbebane eller afholde sig fra samme i fremtiden, end den er til at forklare, hvorfor unge mennesker begår en kriminel handling til at starte med (ibid.: 221). Denne måde at anskue teknikkerne på findes af større relevans for nærværende speciale, da gælden kan være en af de faktorer, der har en betydning for, hvorvidt kvinderne i fremtiden vil begå yderligere kriminalitet. Nogle af kvinderne kan føle sig nødsagede til at fravælge en kriminalitetsfri tilværelse grundet deres gældsbyrde, og rationaliseringerne anvendes til at legitimere denne måde at håndtere gælden på. Neutraliseringerne bliver betydningsfulde for kvinderne i mødet med de forventninger, de føler, samfundet har til både deres fremtidige kriminalitetsfri tilværelse samt deres gældsafvikling, og derfor er teorien om neutraliseringsteknikker fundet væsentlig for belysningen af specialets empiri.

4.2. Stemplingsteori

Howard S. Becker skrev i 1963 bogen *Outsiders*, hvor han beskriver, at mennesker indgår i og er en del af forskellige sociale grupper, og at disse grupper udformer nogle regler, som de i nogle sociale situationer forsøger at opretholde. Reglerne kan være af både formel og uformel karakter, hvor lovgivningen er et eksempel på de formelle regler, mens de uformelle regler er vedtagne aftaler, der kan være udformet for nyligt eller være bundet op på traditioner. Reglerne foreskriver, hvad der er ”rigtigt” og ”forkert”, og hvis en person overtræder en regel, brydes tilliden til, at vedkommende fremover vil overholde den sociale gruppes regler. Den regelbrydende person anses derfor som værende en *outsider*, der i dette speciale oversættes til en *afviger*. Det er dog ikke altid, at personen, der stemples som outsider, er enig i denne betragtning, ligesom individet ikke nødvendigvis betragter de, der dømmes, som kompetente eller berettigede til at dømme. Hvis dette er tilfældet, kan begrebet outsider have en dobbeltbetydning, fordi regelbryderen også anser dem, der dømmes, som værende outsiders (Becker 1966: 1-2).

Stemplingen som afviger er en konsekvens af andres regler og reaktioner på, at reglerne brydes og ikke grundet en personlig egenskab ved individet (Becker 1966: 9). Becker forklarer, hvordan ”(...) social groups create deviance by making the rules whose infraction constitute deviance, and by applying those rules to particular people and labeling them as outsiders” (Becker 1966: 9). Fordi mennesker bevæger sig i forskellige grupper, som hver har deres egne regler, kan det være udfordrende for individerne at manøvrere mellem disse. Ved at overholde reglerne i den ene gruppe, kan individet risikere at bryde reglerne i en anden (Becker 1966: 8).

Oplevelsen af at blive opdaget offentligt i at bryde en regel og derefter blive stemplet som afviger er sandsynligvis et af de afgørende punkter i opbygningen af et stabilt mønster af afvigende adfærd (Becker 1966: 31). Hvis en person får et bestemt stempel, kan vedkommende begynde at forme sig efter det billede, andre har af personen, og Becker udtrykker: ”Treating a person as though he were generally rather than specifically deviant produces a self-fulfilling prophecy” (Becker 1966: 34). Når et individ afsløres i at være anderledes, end vedkommende burde være, kan personen få et stempel som værende sin afvigelse og dermed blive behandlet derefter (Becker 1966: 32). Afvigeren, som er blevet stemplet som sådan, kan opleve at blive udelukket fra deltagelse i mere generelle sammenhænge. Det er dog ikke nødvendigvis den specifikke handling, der i sig selv vil forårsage udelukkelsen, men derimod handlingen sammen med den offentlige viden herom og

andres reaktion herpå, der udgør risikoen for udelukkelsen. Nogle personer er også i større risiko for at blive stemplet som afvigende end andre (Becker 1966: 12-13, 35).

Becker beskriver, at der, ifølge Everett C. Hughes kan skelnes mellem primære statustræk og sekundære statustræk. Hughes mener, at statustrækkene benyttes til at sondre dem med én slags træk fra dem, der ikke har dette. Derudover kan der ofte være nogle medfølgende forventninger til hvilke sekundære statustræk, der hører til det specifikke primære statustræk. Til trods for at Hughes benytter dette i forhold til positive træk, mener Becker, at det også kan antages, at der følger en række negative egenskaber med det afvigende primære statustræk. Hvis en person eksempelvis er blevet stemplet som kriminel, kan der medfølge bestemte formodninger om hvilke sekundære statustræk, der hører til dette. Hughes tilføjer yderligere, at der er bestemte statustræk, der afhængigt af samfundstype går forud for andre og har en særlig prioritering, hvor afvigelse er et af dem (Becker 1966: 32-33).

4.2.1. Relevans

Stemplingsteorien er fundet relevant at inddrage i nærværende speciale til at give et indblik i den uformelle straf, kvinderne oplever i forlængelse af deres domfældelse. At være straffefange og blive stemplet som sådan har for kvinderne nogle negative konsekvenser, eksempelvis i form af en plettet straffeattest. Gælden angiver de som værende en ekstra, uformel straf, der medfører yderligere stempling grundet blandt andet RIMs inddrivelsesmetoder. Kvinderne forsøger at undgå stempling ved eksempelvis at anvende neutraliseringsteknikker til at opretholde et bestemt selvbillede både over for sig selv og i forhold til omverdenen. Herudover kan de forsøge at undvige stempling ved at fordømme systemet og dets metoder samt ved at distancere sig til og karakterisere de andre kvindelige indsatte på en negativ måde, som flytter fokus fra deres egne handlinger for i stedet at give andre et dårligt omdømme ved at stemple dem som værende afvigere i en højere grad.

4.3. Forventninger til kvinder

Frem til starten af 1970'erne har kvinder kun haft en perifer plads i kriminologien, men Cecilie Høigaard beskriver i antologien *"Kvinnens Skyld"* (1983), hvordan kønsroller og forventningerne til disse er relevante for netop forståelsen af kriminalitet (Høigaard 1983: 19). Hun fremhæver som et eksempel, at et studie involverende femtenårige skoleelever har påvist, at eleverne finder det mere upassende for kvinder at begå lovbrud i forhold til mænd. Disse normative forventninger kan være medvirkende til, at der er færre kvinder end mænd, der begår lovbrud (ibid.: 40). Høigaard tilføjer,

hvordan Sverre Brun-Guldbrandsen mener, at kønsroller er ”stabile, varige forventninger som ikke nødvendigvis varierer med kvindenes deltagelse i samfundslivet” (ibid.: 40). Derfor kan forventningerne til kvinder forblive mere eller mindre uændrede over længere perioder, og der kan være nogle traditionelle forventninger til kvinder om, at de blandt andet har det primære ansvar for reproduktion og ægteskab, samt at de er hjemmets vogtere (ibid.: 40-41, 49).

Høigaard beskriver også, hvordan nogle af de kønsspecifikke forventninger kan være en selvopfyldende profeti. Det kan blandt andet være forventninger til, at ordentlige kvinder ikke er aggressive men passive, eller at ordentlige kvinder ikke bryder loven. Høigaard forklarer, hvordan Hoem et.al. skriver, at det er genstand for kritik og bebrejdelse, udover at være unaturligt, hvis denne form for normbrud finder sted. Kønsforventningerne bliver til et ideal, som begge køn skal leve op til for at være henholdsvis en rigtig mand eller kvinde. Kvinderollen er undertrykkende, ikke kun ved sit indhold men også på grund af, at den er svær at træde ud af. Fordi den undertrykkende rolle kommer til udtryk i mange forskellige livssituationer for kvinder, finder Høigaard det ”usannsynlig at kønsroller er irrelevante i forhold til kriminalitet” (ibid.: 45).

4.3.1. Relevans

Høigaard har skrevet om kønsforventninger i 1983, hvorfor disse kan have udviklet sig siden. Brun-Guldbrandsen argumenterer for, hvordan kønsforventninger er stabile og ikke nødvendigvis varierer i takt med samfundets udvikling, hvorfor det jævnførende Brun-Guldbrandsen kan tyde på, at der findes nogle traditionelle kønsforventninger, der ikke nødvendigvis har gennemgået de store forandringer over tid. Derfor er Høigaards beskrivelse af forventninger til kvinder på baggrund af køn er inddraget i specialet for at belyse, hvilke idealer kvinderne skal leve op til og dermed, hvad der skal til, for at de kan stemples som afvigere. Det er med andre ord relevant at definere normen for at forstå afvigelsen. Forventningerne til køn er også relevant for at give et indblik i, hvordan kvinderne synes at risikere en dobbelt stempeling ved en domfældelse, fordi de både afviger fra det normative samfunds vedtagne regler samt fra kønsforventningerne, og de er derfor outsiders i mere end én henseende (Mathiassen 2011: 20). Dette påvirker også den måde, hvorpå kvinderne oplever og forholder sig til deres gæld.

5. Analyse

I dette kapitel analyseres nærværende speciales empiri ud fra den teoretiske ramme for at kunne besvare problemformuleringen: *Hvordan oplever og forholder kvindelige afsonere sig til den personlige gæld, der følger med domsfældelse i en straffesag?*

Analysen er delt i fire afsnit som er Mødet med systemet, Uvidenhed, Intentioner og livsbetingelser samt Gældsatte kvinder.

5.1. Mødet med systemet

Dette afsnit vil omhandle de interviewede kvinders forhold til det danske system, da deres møde med systemet kan præge deres holdning til både gælden og afviklingen af denne. Med det danske system menes både offentlige myndigheder og institutioner samt personer med erhverv inden for disse, som eksempelvis dommere, medarbejdere ved Kriminalforsorgen og fængselsbetjente. I nogle tilfælde retter kvinderne kritik mod systemet som helhed og ikke kun enkelte dele af det, men der skelnes dog sjældent mellem de forskellige sektioner, som oftest alle sammen får benævnelsen "systemet" eller "de". Derfor kan det sommetider være vanskeligt at sondre mellem, hvem kvinderne egentlig retter en kritik mod, hvilket kan skyldes, at der er så mange aktører inde over deres liv, at det også gør det mere besværligt for kvinderne selv at adskille sektionerne fra hinanden. Fælles for aktørerne er dog, at de repræsenterer systemet, og nogle af informanterne i Sarats undersøgelse kan være et eksempel på, hvordan eksempelvis retshjælpens advokater og velfærdsbureaukraterne nærmest ikke kan skelnes fra hinanden, fordi de behandler de velfærdsfattige på samme måde, ligesom de arbejder for samme regering, og dermed ikke kan modarbejde hinanden (Sarat 1990: 352, 362).

Kvinderne i dette speciale fortæller også om deres oplevelser med systemet og dets dobbelthed, fordi det på den ene side kan være en stor hjælp, eftersom kvinderne eksempelvis er på overførselsindkomst, samtidig med at det spænder ben for dem, når de gerne vil gennemføre deres fremtidsplaner:

R: (...) så hvis de bliver ved med at skal bruge din fortid, samtidig med at de har så travlt med, man skal videre i sit liv, det kan jeg bare ikke sætte mig ind i.

II: Nej. Det er meget paradoksalt at sige.

R: Det er sådan lidt øh, dobbeltmoralisk (Bilag 4).

Systemet har derfor en dobbelt- og modsigende funktion for Eugenia, fordi hun føler, det forsøger at motivere hende, samtidig med at det holder hende tilbage. Dette gør sig ikke kun gældende for Eugenia men for flertallet af kvinderne, der oplever, hvordan det er svært at lægge fortiden bag sig, når de får konstante påmindelser om den gennem eksempelvis en plettet straffeattest eller besøg fra fogeden.

Systemets dobbelthed afspejler sig også i kvindernes adfærd, hvor de tager med den ene hånd og fordømmer med den anden, og denne fordømmelse af fordømmeren vil være gennemgående i dette afsnit. Flere af kvinderne udtaler, hvordan de selv er skyld i deres kriminelle handlinger, for derefter at flytte fokus fra deres egne handlinger og over på systemet i forhold til dets fremfærd og reaktioner. Teknikken minder om en kynisme udviklet mod de forskellige offentlige instanser og myndighedspersoner, som skal sikre en håndhævelse af loven. Disse afspejler samfundets normer, og derfor er det vigtigt for kvinderne at skifte fokus til, hvad de opfatter som systemets fejlbehæftede optræden, fordi teknikken hjælper kvinderne med at fortrænge deres egne handlinger (Sykes and Matza 1957: 667-668). Dette gør det også muligt for kvinderne at fralægge sig ansvaret for deres lovovertrædelser, da de kan forsøge at forklare, hvordan det er systemet, der er skyld i den lovbrudende adfærd. Hermed kan de reducere det negative selvbillede og stempel fra omverdenen, som er en konsekvens af den normativt forkerte handling (ibid.).

Der er i dette afsnit også eksempler på neutraliseringsteknikkerne omhandlende påstand om berettigelse, fravær af et rigtigt offer, benægtelse af skadeforvoldelse samt påstanden om udsættelse, men neutraliseringsteknikkerne om ansvarsfralæggelse og fordømmelse af fordømmeren er de to dominerende måder at neutralisere deres normbrydende adfærd.

5.1.1. Systemfjendskhed

Alle kvinderne i dette speciale nærer en modvilje mod systemet på den ene eller anden måde, hvilket blandt andet kommer til udtryk i beskrivelserne af deres sagsforløb. Denne systemfjendskhed er relevant at inddrage, fordi den kan have en indflydelse på kvindernes holdning til sagsomkostningsgælden samt den måde, hvorpå de håndterer gælden. Nedenstående afsnit vil inddrage oplevelser omkring sagsforløbet samt holdninger til RIMs inddrivelse baseret på kvindernes forventninger.

5.1.1.1. Retssag

Flere af kvinderne mener, at deres afsoning i fængslet er selvforskyldt – "(...) jeg kunne bare lade være med det pjat" (Bilag 4) – mens andre mener, at de er uskyldigt dømt. Juliane er et eksempel på det sidste, da hun udtrykker følgende utilfredshed med sin dom: " Jeg ved slet ikke, hvad jeg skal sige (...) det er simpelthen så gal, jeg er" (Bilag 4). Uafhængigt af kvindernes forhold til skyldsspørgsmålet påpeger de forskellige områder ved retssystemet, hvor det efter deres mening ikke fungerer, som det skal, og dermed ikke er retfærdigt. For Albertine var anholdelsen og arrestafsoningen en voldsom oplevelse. Hun fortæller, at politiet råbte og skreg og sparkede hendes dør ind og hev fat i hendes arm, og kort tid efter bliver hun låst inde i arresten: "(...) der førte det til, at jeg måtte til psykologsamtaler, fordi det kørte mig så langt ned" (Bilag 4). Hun fortæller, hvordan hun var forberedt på anholdelsen, fordi hendes medskyldige var blevet anholdt noget tid forinden, men ellers mener hun, at "(...) retssagen det forløb egentligt også okay, synes jeg (...) det er jo en rimelig dom i forhold til, hvad jeg sidder for, ikke" (Bilag 4).

Vinja finder modsat sin ikke retssag og dom rimelig, fordi hun er utilfreds med retssystemet opbygning. Hun beskriver, hvordan det er almindelige mennesker, der skal være dommere og dømme andre almindelige mennesker, hvilket de gør på baggrund af fakta uden at have et kendskab til den person, hvis skæbne de skal afgøre. Det, synes hun, er helt forkert og fortæller, at "(...) jeg synes, det er.. et sygt system, vi lever i faktisk (...)" (Bilag 4). Vinja tilføjer yderligere, at "[d]er er mange huller i systemet, de har ikke styr på en skid", og "(...) det er sådan noget total.. korrupthet (...)" (Bilag 4). Vinja stiller gennem udtalelser om systemets korrupthet og manglende forståelse for systemets opbygning spørgsmålstejn ved den dømmende magts neutralitet, der jævnførende Sarat kan beskrives som at udfordre lovens upartiskhed (Sarat 1990: 347). Denne udfordring af systemet kan være en måde hvorpå, Vinja fordømmer dem, der fordømmer hende, hvor hun ikke vil anerkende systemet som værende berettiget til at dømme hende (Becker 1966: 1-2). Teknikken hjælper hende med at flytte fokus fra sig selv og over på det system, der reagerer på hendes handlinger, således at hendes kriminelle adfærd skubbes i baggrunden til fordel for en diskussion af systemets opbygning (Sykes & Matza 1957: 668).

5.1.1.2. Anke

Af ovennævnte årsag overvejer Vinja og flere af de andre kvinder at anke deres domme, hvilket er relevant i forbindelse med sagsomkostningerne, da den tiltalte, afhængigt af den nye domsafsigelse, risikerer at blive pålagt yderligere udgifter til nødvendige omkostninger. Jf. rpl. § 1008, stk. 3. skal tiltalte kun erstatte udgifter foranlediget ved anke, kære eller begæring om en genoptagelse, hvis

anken er iværksat af tiltalte og ikke resulterer i en forandring til tiltaltes fordel, eller hvis anklagemyndigheden anker sagen, og dette ikke medfører et ugunstigere udfald for den tiltalte (lbk.nr. 1257/2016). Kvinderne bliver derfor i interviewene spurgt ind til, hvorvidt deres anke eller overvejelser i forbindelse med denne har været influeret af sagsomkostningsgælden og beløbets mulige forøgelse.

Et par af kvinderne valgte at anke deres domme, mens flertallet lod være. En af de kvinder, der valgte ikke at anke, er Elsabet. Hun fortæller, at hun ellers gerne ville have benyttet sig af muligheden, da hun føler sig uskyldigt dømt, og derfor ønskede en frifindelse. Hun valgte dog at opgive denne mulighed for anke, fordi hun blev fortalt, at hun sandsynligvis ville få mere end fordoblet sin ubetingede dom, ligesom hun gjorde sig overvejelser omkring en potentiel forøgelse af sagsomkostningerne. Tankerne omkring en forlængelse af straffen og dermed afsoningsperioden var den primære årsag til fravalget af ankemuligheden, mens sagsomkostningerne var en overvejelse, Elsabet gjorde sig efterfølgende. Det var for stor en risiko for hende at tage, forklarer hun, så på trods af at hun føler sig dømt på et urimeligt grundlag, tænkte hun "(...) nej fuck det, jeg tager bare min straf..." (Bilag 4).

Steffy traf den modsatte beslutning af Elsabet, selvom hun vidste, at hun potentielt ville få en længere dom og en større gæld fra sagsomkostningerne. Hun beskriver, hvordan det vigtigste for hende var, at "(...) ret skal være ret" (Bilag 4), og hun traf derfor sin beslutning på baggrund af en søgen efter retfærdighed frem for frygten for et ugunstigere udfald. Hun har dog svært ved at forstå, hvorfor forløbet i landsretten ifølge hende nærmest var en gentagelse af forløbet i byretten, samt hvorfor det oprindelige beløb til sagsomkostninger og erstatning blev fordoblet. Selvom Steffy fortæller, at hun har gjort sig overvejelser omkring mulige negative konsekvenser ved en ankesag, tyder det på, at hun ikke har været oplyst om eller forstået det potentielle omfang af disse konsekvenser (Bilag 4).

Kvinderne er ikke nødvendigvis enige i, at de er skyldige i de(t) forhold, de er dømt for, men på trods af dette er det ikke alle de 'uskyldigt' dømte kvinder, der vælger at anke deres domme. Nogle giver udtryk for, at de var oplyste omkring den mulige forøgelse af sagsomkostningsbeløbet i en ankesag, og derfor havde det med i deres overvejelser, mens kommunikationen i andre sager synes mere tvivlsom, og en af kvinderne derfor er uforstående over for, at sagsomkostningsbeløbet kan stige til det dobbelte.

5.1.1.3. Efter løsladelsen

Når kvinderne løslades fra fængslerne, har de forestillinger om, hvordan RIM vil forsøge at inddrive penge, ligesom de selv har en holdning til, hvordan gældsafviklingen skal forløbe. Derfor vil systemets adfærd og deres egen prioritering af afbetaling på gæld fremgå i de følgende afsnit.

5.1.1.3.1. Systemets adfærd

Annielle fortæller, hvordan hun tror, ”de” nogle gange lader være med at sende papirer til hende, fordi ”(...) så kommer der flere rykkere på, så kan de tjene flere [penge]” (Bilag 4). Annielle nærer med andre ord en mistro til systemet og tror, at de vil forsøge at udnytte hende til at kunne gøre krav på flere penge fra hende. Denne form for fordømmelsen af systemet kommer til udtryk mange steder i interviewene med kvinderne (Sykes & Matza 1957: 668), og Magdaline mener, at systemet ”(...) de kræver bare deres penge (...)” (Bilag 4), og så er de ellers ”(...) fløjtende ligeglade med (...)” (Bilag 4), om skyldneren har dem eller ej. Dette støttes op af flere af de andre kvinder, der mener, at de har brug for økonomisk hjælp fra systemet, men at systemet ikke ønsker at hjælpe dem (Bilag 4). Jepsen giver udtryk for, at det danske system i de senere år har bevæget sig væk fra resocialiseringstanken, og kvindernes udsagn kan være en indikation herpå (Wacquant 2008: 7).

5.1.1.3.2. Prioritering af gældsafvikling

Kvinderne mener af forskellige årsager ikke, at det er vigtigt at afvikle hverken sagsomkostningsgæld eller anden gæld så hurtigt som muligt, fordi de selv udtrykker have brug for pengene, og kreditorerne skal derfor være imødekommende, hvis de ønsker at modtage afdrag på gælden. I afsnittet optræder udtrykket ”rabat på gæld” (Bilag 4), hvilket betyder, at gældens størrelse skal nedskrives, således at kvinderne afdrager med et mindre beløb i måneden mod, at deres samlede gæld til sagsomkostninger bliver mærkbart mindre.

Flere af kvinderne mener, at overskuddet fra deres månedlige indtægt er til større gavn for dem selv, end hvis det skulle gå til eksempelvis lønninger til advokaterne: ”De har sgu fået deres penge mange gange” (Bilag 4) og ”[d]e skal sgu da nok få deres løn, altså, om jeg nu betaler dem de penge der eller ikke, altså de skal da nok få deres løn” (Bilag 4). De benægter med andre ord, at der er ofre eller reel skade ved, at de ikke betaler sagsomkostningerne med det samme, fordi ”de” nok skal få deres løn uanset. Teknikkerne kan dermed fungere som en retfærdiggørelse for, at kvinderne kan prioritere eventuelle ekstra penge, de får til rådighed, på sig selv frem for at bruge dem på gældsafvikling, og dermed kan de udskyde ansvaret for at betale af på deres gæld for i stedet have det bedre selv (Sykes & Matza 1957: 667-668). Samtidig er denne prioritering et udtryk for,

hvordan en uoverskuelig gældssituation kan udmunde sig i kortsigtede løsninger, fordi de langsigtede kan fremstå uoverkommelige, og de derfor nærmere lever fra dag til dag.

Uoverskueligheden kan være en af årsagerne til, at der blandt kvinderne er en tendens til, at de forventer en form for hjælp til eller rabat på deres gæld, hvis de skal afdrage på den. Eksempelvis udtaler Albertha, at hvis hun fik et arbejde, og RIM foretog lønindeholdelse (se afsnittet *udenfor beslutningstagerrollen* for yderligere forklaring af lønindeholdelse), ville det være en fin løsning for hende, såfremt de gav hende rabat på hendes gæld (Bilag 4). Det, at der ikke afdrages på gælden uden medfølgende fordele, kan være rationaliseret med en påstand om berettigelse; at det er noget, det offentlige eller andre kreditorer skylder kvinderne grundet deres økonomiske situation (Maruna & Copes 2005:234):

Jamen altså, jeg har jo hele tiden gået og sagt til dem, så længe de ikke vil sætte renten ned på nul, jamen så får de ikke nogen penge, og så må de egentligt selv vælge, ikke? (...) Fordi at jeg vil også gerne kunne mærke, at jeg betaler til dem og kunne se, at jeg betaler til dem. (...) Og kan jeg ikke se det, jamen så gider jeg altså ikke betale (...) så er det åndssvagt (Bilag 4).

Denne udtalelse er kendetegnende for flere af kvinderne og kan være et udtryk for, at gælden er uoverskuelig at afdrage på, hvis ikke kvinderne får en håndsrækning fra deres kreditorer. Ellers vil de hellere ignorere gældsafviklingen og i stedet bruge overskydende penge på at dække egne behov. Kvinderne kan dermed udsætte ansvaret for at forholde sig til gælden, ligesom de kan fralægge sig ansvaret for at henvende sig og lave aftaler om gældsafvikling, fordi det ifølge kvinderne er op til kreditorerne selv at tage ansvar for, at gælden bliver afviklet (Sykes and Matza 1957: 667-668, Cromwell & Thurman 2003: 546-547; Maruna & Copes 2005: 234).

5.1.2. Systemets dobbelthed

Som det fremgår i kapitlets indledende citat, har systemet en dobbelthed for kvinderne, da de både er afhængige af og fjendske over for, holdes tilbage og påskyndes af systemet. Derfor kan kvinderne opleve at føle sig fangede i systemets konstante tilstedeværelse, fordi systemet jævnførende Sarat organiserer velfærdsmodtagernes liv (Sarat 1990: 344-345). Kvinderne kan næsten ikke være mere afhængige og kontrolleret af systemet, eftersom de både er gældsatte, velfærdsmodtagere og på interviewtidspunktet også frihedsberøvede.

5.1.2.1. Afhængighed af systemet

Afhængigheden er tydelig, når kvindernes beskæftigelsessituation undersøges nærmere. Stort set alle kvinderne er på den ene eller anden form for overførselsindkomst på anholdelsestidspunktet, og den sidste er afhængig af sin kærestes selvsamme. Med mindre de arbejdsledige kvinder finder et job ved fængselsafsoningens ophør, vil kvinderne sandsynligvis alle sammen fortsat være afhængige af offentlige ydelser i en længere periode efter løsladelsen, blandt andet fordi flere af kvinderne først lige er påbegyndt et studie og ønsker en videregående uddannelse. Tranæs et. al. beskriver, hvordan en fængselsafsoning forværrer de indsattes arbejdsmarkedssituation, fordi de marginaliseres yderligere, og derfor kan det formodes, at de ledige kvinder i nærværende speciale vil få svært ved at opnå en tilknytning til arbejdsmarkedet (Tranæs et. al. 2008: 123-124).

Andre kvinder har enten en fysisk skade eller en sygdom, der gør dem uarbejdsdygtige (Bilag 4). Neta har endnu ikke modtaget ydelser fra den danske stat på trods af, at hun har boet i landet i flere år og jævnføre hende selv ikke kan varetage et arbejde. Hun føler sig derfor berettiget til en overførselsindkomst og overvejer et liv med en alternativ indkomst, hvis ikke systemet vil hjælpe med at brødføde hende og hendes familie (Sykes & Matza 1957: 667-668, Maruna & Copes 2005: 234).

5.1.2.2. Udenfor beslutningstagerrollen

Fordi kvinderne er afhængige af og fanget i systemets spind, er de placeret udenfor beslutningstagerrollen i store dele af deres liv. De bevæger sig mellem forskellige afdelinger i systemet, hvor de skal indrette sig efter gældende love og regler, og deres handlemuligheder kan være begrænsede heraf. Sarat beskriver dette som "(...) a web-like enclosure (...)", hvor systemet har magtbeføjelserne til at kontrollere velfærdsmodtagernes liv (Sarat 1990: 345, 355).

Dette er eksempelvis tydeligt, mens kvinderne er frihedsberøvede, hvor de ved, de skal indrette sig efter Kriminalforsorgens foreskrevne regler. I andre tilfælde er kvinderne af den overbevisning, at de vil være beslutningstagerne i mødet med systemet, selvom dette ikke nødvendigvis er tilfældet. Zille er et eksempel herpå, og hun fortæller, hvordan hun vil indgå en aftale med RIM omkring en afdragsordning på sagsomkostningsgælden, men at det er hende, der skal fastsætte størrelsen på afdragsbeløbet. Da Zille under interviewet bliver spurgt ind til, hvorvidt hun stadig ville være motiveret til at afdrage på gælden, hvis RIM fastsatte et rådighedsbeløb, og hun skulle afdrage med det resterende beløb, svarer hun: "(...) det skal de ikke bestemme, det er sgu da mig, (...) der skal bestemme" (Bilag 4). Lykkes det ikke Zille at indgå en aftale med RIM om en afdragsordning, har

de ret til, jf. Bekendtgørelse af lov om inddrivelse af gæld til det offentlige § 10 stk. 1-2., at inddrive gælden ved lønindeholdelse (lbk.nr. 29/2015), hvor hun ikke selv har mulighed for at bestemme størrelsen på det beløb, der trækkes fra hendes indtægt. Har en skyldner ikke betalt sin gæld inden det tidspunkt, hvor der kan begæres udlæg, kan RIM træffe afgørelse om at foretage lønindeholdelse i skyldnerens A-indkomst, hvor det nødvendige beløb til betaling af gælden indkræves, jf. Bekendtgørelse af lov om inddrivelse af gæld til det offentlige § 10 stk. 2 (lbk.nr. 29/2015). Bliver dette tvangsinddrivelsesmiddel relevant, står Zille igen udenfor beslutningstagerrollen, fordi RIM udregner og fastsætter størrelsen på lønindeholdelsen, men hun overlades dog det nødvendige beløb til eget og familiens underhold, jf. Bekendtgørelse af lov om inddrivelse af gæld til det offentlige § 10 stk. 3 ((lbk.nr. 29/2015); SKAT 2017).

5.1.2.3. Privatsfære

Offentlig gæld inddrives som nævnt af RIM, og flere af kvinderne har oplevelser omkring at få besøg af fogeden. Kvinderne finder disse besøg unødvendige, men det er RIMs opgave at sikre, at gælden af hensyn til retshåndhævelsen inddrives på effektiv vis jf. Bemærkninger til lovforslaget, 2.4. Bøder, konfiskationsbeløb og sagsomkostninger, pkt. 2.4.1. (lovforslag 113/2004). Besøgene overskrider ifølge nogle af kvinderne deres privatsfære, hvorfor inddrivelsesmetoderne har en betydning for forholdet til gæld.

Det er ikke alle kvinderne i dette speciale, der har personlig erfaring med inddrivelsen af gæld. Dette gør sig gældende for Cresta, Magnhild og Signa, hvor Cresta er førstegangsaftoner, og Magnhild har forældre, der tog sig af gælden den første gang. Signa fortæller, at hun aldrig har hørt fra nogen vedrørende sin gæld, hverken ved sin første dom eller denne gang, hvilket undrer hende. Et mindretal af mændene i Olesens afhandling deler oplevelsen omkring endnu ikke at have modtaget en opkrævning fra RIM, men hvor Signa forestiller sig, at RIM ikke aktivt inddriver gælden på anden vis end ved at sende breve fra tid til anden, forbereder mændene sig på inddrivelsens pludselige aktiveringsmulighed ved at danne specifikke handlingsstrategier (Olesen 2013: 247-250). Signa begrundes sin formodning med, RIM er velvidende om de manglende afviklingsmuligheder, der er kvindernes realitet (Bilag 4).

Den anden halvdel af kvinderne fortæller om forskellige oplevelser, hvor SKAT tilbageholder deres overskydende skat, eller ved at de får besøg af politi og/eller foged, der enten skal aflevere breve eller ransage deres huse efter genstande, de kan tage udlæg i. Fogeden kan foretage udlæg i rede penge, løsøre, fordringer og andre aktiver, hvis disse kan påvises at tilhøre skyldneren, men ikke i

fremtidige erhvervelser. Der kan også foretages udlægsforretning i ejendomme eller køretøjer, jf. rpl. kapitel 47, § 508 (Ibk.nr. 1257/2016), hvilket dog ikke kan lade sig gøre i forhold til kvinderne i dette speciale, da de hverken ejer en bolig eller en bil. Udlæg betyder, at de aktiver, der er taget udlæg i, fungerer som en sikkerhed for gælden, og at kreditorerne har mulighed for at anmode om at få solgt aktiverne på en tvangsauktion for at få deres penge. Der kan ikke foretages udlæg i mindre pengebeløb, almindeligt indbo eller ejendele af beskeden værdi (Domstol 2016; Domstol 2006; SKAT 2017).

To af kvinderne bemærker i forhold til inddrivelsen, at de finder det unødvendigt, at fogeden bliver ved med at banke på deres dør for at spørge efter penge. De mener, at fogeden i stedet burde undersøge dem på forhånd og finde frem til, at kvinderne stadig ikke har økonomi til gældsafviklingen (Bilag 4). Cecily udtaler i forbindelse med besøgene: ”Jeg ved da godt, det er træls for dem, men det er sgu da lige så træls for os andre at skulle stå og (...) udfylde alt muligt og egentlig holde dem for nar (...) [s]å det er spild af deres tid” (Bilag 4). Kvinderne er uforstående overfor fogedens praksis i forhold til gældsinddrivelsen og frem for at fokusere på, at de ikke selv har mulighed for at afdrage på gælden, skifter de i stedet fokus og stiller spørgsmålstejn ved systemets fremgangsmåde, således at deres egen situation skubbes i baggrunden (Sykes and Matza 1957: 668). Cecily mener, at begge sider kunne spare besværet ved besøget, hvis fogeden ringede i forvejen og spurgte ind til de gældsattes situation. Hun siger, at ”(...) det er altså belastende, at de står og banker på ens dør hele tiden” (Bilag 4). Dinna bryder sig heller ikke om, at hun ofte får besøg fra fogeden: ”(...) det er rigtig træls, at han skal stå der (...) altså bare (...) når der hele tiden er et rend (...) af kuffertmennesker” (Bilag 4). Fogeden eller de mennesker, Dinna samlet betegner som ”kuffertmennesker”, repræsenterer systemet, der overskrider kvindernes privatsfære, ved at de opsøger dem på deres adresse. Et hjem forbindes med en sikker base, hvor kvinderne kan være sig selv, og for ikke gældsatte mennesker kan det betragtes som privatlivets helle.

Privatsfæren er dog ikke længere hellig for kvinderne i specialet, fordi de skylder penge til det offentlige, der har særlige beføjelser til at inddrive gæld, og kvinderne derfor er nødt til at indrette deres privatsfære efter systemets regler. Loven bliver med andre ord gennemtrængende i kvindernes liv, hvorfor deres privatsfære også reguleres af systemet (Sarat 1990: 344-345):

Kommunerne vil bl.a. gerne have registreret de flergangsdømtes bopæl og indkomstgrundlag. Politiet vil gerne undersøge deres eventuelle kriminelle aktiviteter

og sikre det offentliges krav på sagsomkostninger. Pantefogeden vil gerne foretage udlægsforretninger i deres værdigenstande og penge (Olesen 2013: 329).

Kvinderne kan således godt føle, at systemet har en form for ejerskab over dem, fordi forhold, der ellers kan betragtes som private anliggender, bliver offentlig viden, som kvinderne reguleres efter. En af informanterne i Sarats artikel beskriver denne indblanding som, at vedkommende føler sig som barn, der skal spørge systemet om lov, før det må handle efter eget ønske (Sarat 1990: 352). Inddrivelsen er igen en påmindelse til kvinderne om, hvordan de nødt til at indrette sig efter systemets love og regler, så længe de er gældsatte.

5.1.3. Holdning til gælden fra sagsomkostninger

Dette afsnit indeholder kvindernes oplevelser med og holdninger til både forsvarsadvokater og sagsomkostninger generelt. Eftersom forsvarsadvokaterne indgår som en del af sagsomkostningerne såfremt de er offentligt beskikkede, kan de også præge kvindernes holdning til sagsomkostningsgælden, som de anser for at være en ekstra straf, der først for alvor bliver aktuel ved løsladelsen.

5.1.3.1. Forsvarsadvokat

Dette afsnit vil omhandle kvindernes forsvarsadvokater, da de alle har benyttet sig af en i forbindelse med deres retssag. Hvis en advokat er offentligt beskikket hæfter den domfældte for udgifterne herved, hvorimod kvinderne med en selvvalgt forsvarsadvokat i udgangspunktet selv hæfter for udgifterne herved uanset udfaldet jf. rpl. § 1007 stk. 2 (lbk.nr. 1257/2016). Den offentligt beskikkede forsvarsadvokat er den eneste udgiftspost, der hører under sagsomkostningerne, som kvinderne har et kendskab til, om end flertallet ikke kender timetaksten til forsvarsadvokaten.

Kvinderne i nærværende speciale har både erfaring med offentligt beskikkede samt selvvalgte forsvarsadvokater, hvor et lille flertal foretrak at vælge deres egen advokat. Halvdelen af kvinderne havde en offentligt beskikket advokat ved deres seneste retssag, hvor der dog var en, der skiftede til en selvvalgt inden for en meget kort periode. Birka fortæller, at hun tog sig til takke med en forsvarer, "(...) som jeg kunne betale" (Bilag 4), men hun uddyber ikke, hvorvidt advokaten var offentligt beskikket eller selvvalgt, så vi går ud fra vores fornemmelse om, at han var offentligt beskikket. Hun tilføjer, at vedkommende ikke var særlig dygtig. Den anden, der udelukkende havde en offentligt beskikket forsvarer, var Jeannett, som foretrækker at få tildelt en forsvarsadvokat

(Bilag 4). Fordi advokaten var offentligt beskikket, mødtes hun først med ham et kvarter før retssagens start, og hun beskriver det som akavet, fordi forsvareren "(...) ved ikke engang, hvem jeg er, og hvad jeg laver" (Bilag 4). Selvom mødet med advokaten var upersonligt, mener Jeannett dog stadig, at det ser pænere ud at have en advokat, og at det muligvis kan have en positiv indflydelse på en dom (Bilag 4).

Izabella havde også en offentligt beskikket advokat de første par uger af sin sag, hvorefter hun skiftede til en selvvalgt. Den offentligt beskikkede forsvarer hjalp hende den første dag, men efterfølgende kunne hun ikke komme i kontakt med vedkommende. På en gårdtur faldt hun i snak med nogle andre indsatte, der anbefalede hende at skifte advokat, fordi de offentligt beskikkede forsvarere ikke er særligt gode. Hun skiftede herefter til en forsvarer, som de andre havde sagt god for, og som hun selv havde været inde og læse op på. Izabella forklarer, hvordan det var vigtigt for hende at få en god forsvarer, så hun kunne "[k]omme hurtigt som muligt ud af fængsel" (Bilag 4). Den nye advokat var god, og hun udtrykker, at det var rart for hende at modtage hjælp fra de andre indsatte, fordi Kriminalforsorgen ikke var særligt behjælpelig (Bilag 4).

Nogle af de andre fortæller, at de valgte deres egen forsvarer, fordi de altid har haft vedkommende som advokat, har gjort brug af vedkommende i andre sager, eller fordi deres kæreste også benytter samme advokat. Grace beskriver, hvordan det er mere behageligt at have en advokat, der kender en, mens Ilana giver udtryk for, at hendes advokat gør et nogenlunde stykke arbejde, men at "(...) lige meget hvilken advokat jeg tager i byen, (...) så tror jeg, det er det samme (...)" (Bilag 4). Dette begrundes hun med, at advokaten et eller andet sted kan være ligeglad med, om vedkommende vinder eller taber en sag, for vedkommende får sin løn uanset. Samme holdning udtrykker nogle af informanterne også i Sarats undersøgelse, hvor en af dem beskriver, hvordan advokaterne kun påtager sig sagerne, fordi de er nødsaget hertil for at få udbetalt deres løn (Sarat 1990: 352). Elka tilføjer til dette, at prisen på forsvarerne er den samme, uanset hvem hun vælger, fordi de arbejder ud fra samme takst, der er fastsat af staten: "Om jeg har en beskikket, (...) eller jeg vælger en af de kendte, så er det fuldstændig det samme" (Bilag 4).

Der er en tendens til, at kvinderne ikke nødvendigvis har tiltro til deres advokater, og det derfor kan være ligegyldigt, hvem de vælger. Dog foretrækker flertallet at vælge en forsvarsadvokat, der ikke er offentligt beskikket, fordi de stoler mere på en selvvalgt. Nogle har ressourcer til at undersøge advokatmuligheder forud for deres retssag, mens andre har en advokat, de har kendt dem gennem længere tid, og som de generelt gør brug af.

5.1.3.2. Sagsomkostninger

Samtlige kvinder var bevidste om, at de ville hæfte for sagsomkostningerne samt eventuelle erstatningskrav, hvis de blev dømt skyldige i deres straffesag. Nogle har erfaret det fra tidligere sager, mens andre var bevidste om det til trods for, at det var deres første dom. Det er dog kun halvdelen af dem, der kender den egentlige størrelse på det beløb, de skylder. Kvinderne giver i forbindelse hermed udtryk for, at de faktisk gerne vil vide, hvordan udgifterne fordeler sig da, "(...) det kunne være meget rart at vide, hvad det er, man betaler til." (Bilag 4). Når det er sagt, så er der ingen, der fortæller, at de har til hensigt at undersøge det nærmere på egen hånd, ligesom de heller ikke spørger ind til vores viden på området.

Et par af kvinderne finder det helt okay, at de hæfter for sagsomkostningerne, fordi det er en erhvervsrisiko ved at være kriminel. Jamila mener selv, hun var valgt sin situation, og "(...) os, der er kriminelle ved jo, hvad det kan føre med (...)" (Bilag 4). Christel er enig i, at det egentlig er fair, at hun hæfter for sagsomkostningerne: "Jamen et eller andet sted, så synes jeg, det er jo fint nok (...) fordi at det er jo den, der har lavet lorten, der må lugte til den (...)" (Bilag 4). De er dog begge enige om, at beløbet kan blive så stort, at det ikke længere giver mening. Christel fortæller, at kriminalitet jo ofte begås af en person i mangel på penge, og at det derfor ikke hjælper at pålægge vedkommende en stor gæld (Bilag 4). En del af kvinderne har netop grundet deres dårlige økonomi ikke mulighed for at betale af på en stor gæld. Vitta fortæller, hvordan hun håber, at staten vil dække udgifterne, for hun har ikke nogen penge til det, og hun får ikke hjælp fra staten i forvejen. Får hun hjælp, vil hun dog gerne afdrage, hvilket vil sige, at hun kun har mulighed for at betale af på hendes gæld til det offentlige, hvis hun får økonomisk støtte fra det offentlige (Bilag 4).

Flertallet af kvinderne finder det dog urimeligt, at de hæfter for sagsomkostningerne i det omfang, som det er tilfældet på nuværende tidspunkt. Aniela synes, "(...) det er lidt vildt (...)" (Bilag 4), at det er den dømte, der skal betale for alle sagsomkostningerne, for det ved myndighederne godt, at personen ikke har mulighed for. Derfor er fængselsstraffen nok i sig selv, og den dømte bør ikke også få en ekstra straf i form af sagsomkostninger, "(...) bare fordi de skal have deres løn (...)" (Bilag 4).

5.1.3.3. Ekstra straf

Fængselsafsoningen er en stor straf for kvinderne, og de giver udtryk for, at tanken om en lang dom fylder mere end gælden og størrelsen på denne. Bothilda forklarer, at dommen læses op af dommeren i retssalen, samtidig med at sagsomkostningsansvaret placeres, men sidstnævnte

registreres slet ikke i øjeblikket: ”Altså (...) det er det eneste, du hører, det det tal, der kommer, hvor lang tid, du har fået. (...) [o]g så når du kommer tilbage (...) så tænker du nå ja, de[r] får jeg gælden og alle de der ting (...)” (Bilag 4). De tænker dermed ikke på gælden, før de har forholdt sig til selve straffen. Sanina fortæller, hvordan gælden ”(...) følger med i tasken (...) man har over skulderen (...)” (Bilag 4), eftersom kvinderne alligevel ikke har mulighed for at afvikle deres gæld.

Kvinderne giver dog samtidig alle sammen udtryk for, at gælden er en ekstra straf oven i fængselsstraffen. Mirijam fortæller, hvordan det ikke er gælden fra sagsomkostningerne i sig selv, der er en straf, men derimod at det er gældens størrelse, der er overvældende: ”At den er så kæmpe (...) ja, det er en straf oveni...” (Bilag 4). Gælden er, hvad Mettine beskriver som et ”(...) skjult gitter (...) der står foran dig (...)” (Bilag 4) efter løsladelsen og bliver en form for fængsel uden for fængslet, hvor kvinderne stadig skal indrette sig efter systemets love og regler. Mettine mener ikke, at dette er rimeligt, og at særligt førstegangskriminelle fortjener en ekstra chance. Flergangsdømte må godt straffes hårdere, men alle kan begå en fejl, hvorfor førstegangsdømte kun burde betale en lille procentdel af sagsomkostningerne jævnførende Mettine. Kvinderne er stadig enige om, at de hellere vil have en kort dom og en stor gæld end omvendt, og flere af kvinderne synes, at fængslet er straf nok i sig selv. Annlise fortæller, hvordan det for hende er lang tid at afsone tre måneder eller derover, men samtidig er hun og en anden kvinde enige om, at de ville foretrække at sidde gælden af i fængslet (Bilag 4). Disse udsagn er modstridende med tidligere udsagn omkring, hvordan fængselsafsoning er en større straf end gælden, og udtalelserne kan derfor nærmere betragtes som udtryk for, at gælden i høj grad anskues som værende en begrænsning efter løsladelsen.

5.1.4. Opsummering

Dette afsnit beskriver, hvordan kvinderne i nærværende speciale oplever at være afhængige og reguleret af det system, som de på mange områder er fjendske overfor. Holdningen til at hæfte for sagsomkostningerne kan formodes blandt andet at være betinget af, hvordan kvinderne har oplevet deres sagsforløb, og derfor kan den variere kvinderne i mellem. Flertallet giver udtryk for, at de godt kan vedkende sig skylden i deres sag, hvorfor det giver mening, at de pålægges udgifterne fra sagsomkostningerne i et begrænset omfang. En anseelig gæld italesættes derfor som en ekstra straf, der begrænser kvinderne i en sådan grad, at nogle af dem overvejer, hvorvidt de hellere vil have gælden konverteret til yderligere fængselsafsoning, selvom dette ikke kan lade sig gøre.

Kvindernes systemfjendskhed kommer blandt andet til udtryk, når de skal beskrive systemets adfærd, og fordi systemet jævnførende kvinderne ikke er imødekommende og behjælpeligt med kvindernes økonomiske situation, kan de ikke se, hvordan de har mulighed for at afvikle på hverken sagsomkostningsgælden eller anden gæld. Gældssituationen bliver med andre ord uoverskuelig for kvinderne, og de placerer derfor afviklingsansvaret på kreditorernes skuldre, således at de selv er udenfor beslutningstagerrollen, hvilket er en velkendt placering grundet afhængigheden af systemet. Kvinderne er vant til at indrette sig efter systemets love og regler i forskellige sammenhænge, og deres privatsfære er heller ikke nødvendigvis et helle, fordi de også her risikerer at skulle forholde sig til blandt andet besøg fra fogeden.

5.2. Uvidenhed

Dette afsnit belyser, hvordan kvinderne kan føle at blive sat i en standby-position, mens de afsoner deres fængselsdomme. Standby-positionen tydeliggøres ved, at de er fredet fra inddrivelsen af gælden, og derfor kan undgå at forholde sig til denne under fængselsafsoningen. Ydermere analyseres, hvorledes kvinderne kan være selvvalgt uoplyste vedrørende nogle aspekter af sagsomkostningsgælden, hvorved de kan udsætte at forholde sig til gælden og fralægge sig ansvaret for gældsafviklingen. Herefter præsenteres kvindernes holdning til og erfaring med gældsrådgivning og slutteligt påvises, hvordan kvinders uvidenhed kan medføre rygtedannelse vedrørende sagsomkostningerne.

5.2.1. Standby

Wacquant beskriver, hvordan fængslerne skal fungere som en behandlingsform til fattigdom, fordi der er en tro på, at fattigdommens skadevirkninger bliver neutraliseret i fængslet. Dette er dog jævnføre Wacquant ikke tilfældet, da fængslerne i stedet skjuler fattigdommen midlertidigt, og i stedet forværrer situationen for de indsatte, hvilket bliver tydeligt ved løsladelsen (Wacquant 2008: 123). Kvinderne beskriver i dette speciale, hvordan fængselsafsoningen bliver en standby-periode, hvor de ikke behøver at forholde sig til deres problemer uden for fængslet, fordi de ikke følger med ind bag fængselsmurene. Ved afsoningens, og dermed standby-periodens, ophør er der dog nogle konsekvenser, som kvinderne ikke længere kan afskærme sig fra, fordi de ved løsladelsen eksempelvis konfronteres med gælden. Nogle af de andre problemstillinger, en fængsling ofte medfører, er ifølge Wacquant, at de indsatte mister arbejde, bolig og socialhjælp, hvilket kan føre til opløste familier og brudte bånd (ibid.: 124). De problemstillinger kvinderne i nærværende speciale beskriver at opleve vedrører uddannelse, bopæl og socialt netværk. Flere af kvinderne forklarer, hvordan deres uddannelser afbrydes under afsoningen, men at de, der afsoner en længere straf, dog har mulighed for at søge om lov til at genoptage deres studier. Yderligere er der en enkelt kvinde, der mister sin bopæl, og flere af kvinderne giver udtryk for, at det kan være svært at opretholde kontakten til det sociale netværk under afsoningen.

En af begrundelserne for, at fængselsstraffen betragtes som værende værre end gælden, er at kvinderne er afskåret fra omverdenen, mens de sidder i fængsel. Doria fortæller, at hun først har mulighed for at komme videre med sit liv, når hun løslades, og hun mener ikke, at det er realistisk at forholde sig til gælden før ved løsladelse, fordi lønnen i fængslet gør, at: "(...) man [kan] altså ikke

rigtigt betale af" (Bilag 4). Hun tilføjer, at "(...) jeg synes ikke, det skal fylde (...) i min afsoning (...) at jeg skal tænke på, at jeg har gæld og sådan noget. Jeg ved den er der, men nå, det må jeg tage, når jeg engang bliver løsladt, ikke" (Bilag 4). Kvinderne bliver i fængslet ikke mødt af fogeden eller RIM, der forsøger at inddrive gælden, og de er derfor fredede, så længe de sidder i fængsel. Deres liv går med andre ord i standby, mens de afsoner deres dom.

Det er ikke kun i forhold til gældsafviklingen i fængslet, at kvindernes liv være i en standby-position. Ofte kan et sagsforløb have en varighed på et år eller længere, hvor kvinderne ved, at de er sigtede, men venter på, at deres sag skal for retten (Bilag 4). Sarat beskriver, hvordan denne ventetid kan føles som at være fastfrosset i tid samt være et symbol på de velfærdsfattiges egen svaghed, fordi de mindes om, at systemet har magtbeføjelserne til at definere, hvis tid der er vigtig og ikke må gå til spilde (Sarat 1990: 347-348, 360). Denne lange behandlingstid og dermed ventetid har flere af kvinderne erfaring med. Ninnie fortæller, hvordan hendes sag først kom for retten mere end et år efter sigtelsen, og at hun igen efter domsafsigelsen skulle vente et par måneder på at påbegynde sin afsoning. Ninnie beskriver ventetiden som frustrerende: "Altså, man ved ikke rigtigt, om man er købt eller solgt, eller kan jeg tillade mig og, og påbegynde (...) en uddannelse (...) eller et eller andet. (...) [M]an sidder egentligt bare og venter på, at de her [TID PÅ DOM] de endelig (...) skal afvikles (...)" (Bilag 4). Det er svært for kvinderne at bruge ventetiden konstruktivt, når de ikke ved, hvornår de skal i retten og måske i fængsel, da der kan være en ventetid efter domsafsigelsen, fordi kvinderne ikke altid afsoner deres dom umiddelbart efter strafudmålingen. Denne ventetid er med til at udsætte kvindernes viden om, hvorvidt de modtager en gæld eller ej, der vil begrænse dem yderligere efter fængselsafsoningens ophør.

5.2.2. Selvvalgt uoplyst

Kvinderne oplevede det at modtage gælden på forskellige måder, ligesom de handlede forskelligt herpå. To af kvinderne fortæller, at de ikke har modtaget noget information om gælden, hvorimod to andre fortæller, at de kan finde opkrævningen på deres e-boks eller inde på SKAT's hjemmeside, men at de ikke har været inde for at se beløbet (Bilag 4). Joelle begrundet det med, at "(...) så får jeg meget hurtigere grå hår (...) det kan jeg begynde at spekulere over, når jeg kommer ud" (Bilag 4). Adela fortæller også, hvordan "(...) jeg tror bare, at jeg kiggede på den, og så tænkte jeg, "shit man", det kan jeg aldrig betale det her" (Bilag 4). Adela har dog modsat nogle af de andre kvinder valgt at gennemgå regningen, således at hun kender det beløb, hun skylder til sagsomkostningerne,

hvorimod flere af de andre kvinder vælger at forblive uvidende omkring gælden, fordi det kan formodes, at de ikke ønsker at kende størrelsen på beløbet.

At gælden af nogle af kvinderne opfattes som uigennemsigtig og uoverskuelig kan være medvirkende til at skabe en ligegyldighed i forhold til at afviklingen. Særligt hvis gælden bliver uoverskueligt stor, og kvinderne derfor alligevel ikke har troen på, at de nogensinde får mulighed for at blive gældfri. Cherina udtrykker, at folk med gæld "(...) går jo hen og bliver pisse ligeglade, fordi de kan jo ikke ændre det. (...) De har ikke mulighederne for at komme ud af det på nogen måde (...)" (Bilag 4). Flere af kvinderne benyttede udtrykket 'skrue uden ende' til at beskrive deres oplevelse af gælden og afviklingen af denne (Bilag 4). Ingen af kvinderne mener at kunne blive gældfri indenfor de næste 10 år, og nogle af dem tror ikke, at de nogensinde vil blive gældfri. Kun Linda og Winifred kender det faktiske beløb på deres sagsomkostningsgæld, og Linda er den eneste, der har en konkret plan for sin gældsafvikling (Bilag 4).

Halvdelen af kvinderne kan derfor siges at være selvvalgt uoplyste, fordi de bevidst undgår at undersøge gælden samt beløbsstørrelsen nærmere. Dette kan være et udtryk for en neutraliseringsstrategi, der sikrer kvinderne, at de ikke behøver at tage ansvar for deres gæld, eftersom de ikke kan løse deres gældsproblemer, før de ved, hvem og hvad de skylder (Sykes & Matza 1957: 667-668). Dette kan også være grundet, at gælden kan virke uoverskuelig for kvinderne, hvorfor det kan være lettere at udsætte at skulle forholde sig til den (Cromwell & Thurman 2003: 546-547; Maruna & Copes 2005: 234). Det er dog forskelligt, hvordan kvinderne reagerer på både oplysning og uvidenhed, og flere af kvinderne vælger at forholde sig passive til gælden, så længe de sidder i fængsel.

5.2.3. Rådgivning

I forhold til at hjælpe kvinderne med at undersøge og gennemgå gælden kan gældsrådgivning i fængslerne være et tilbud, der kan afhjælpe uvidenhed. Kvinderne fortæller, hvordan det er sparsomt med hjælp og rådgivning omkring gæld i fængslerne, selvom det ville være relevant, fordi "(...) man ved ikke, hvad skal man gøre (...)" (Bilag 4). Størstedelen af dem udtrykker et ønske om at modtage gældsrådgivning, både i forhold til gælden fra sagsomkostningerne samt den resterende gæld, og var de blevet tilbudt hjælp i fængslet, ville de "(...) helt sikkert" (Bilag 4) have taget i mod den. Flere af kvinderne fortæller, at de aldrig har modtaget nogen form for rådgivning i forbindelse med deres gæld hverken i eller uden for fængslerne. Christin forklarer, at hun ikke engang ved,

hvem hun skal kontakte for at få oplyst størrelsen på sin gæld (Bilag 4).

Kvinderne udtrykker ved et ønske om flere resocialiserende tilbud i fængslerne særligt vedrørende gældsrådgivning og håndtering. En enkelt af kvinderne tror, at hun vil modtage en form for rådgivning fra fængslet, mens flere af de andre kvinder giver eksempler på at hjælp og vejledning ellers primært tilbydes fra frivillige organisationer. Herudover forklarer to af kvinderne også, at der generelt mangler støtte og en resocialiserende indsats fra det offentlige til de, der er dårligt stillede på forskellige områder og dermed har behov for det.

Iza fortæller dog, at der i det fængsel, hvor hun afsøner, er gældsrådgivning hver uge, men at det ikke er noget, hun benytter sig af. Hun ved ikke, hvem der står for det, men hun kigger jævnligt forbi: ”(...) for jeg kommer derned, når de har kage med, så er det det (...) så smutter jeg igen” (Bilag 4). Om det er kagen, der også tiltrækker de andre indsatte, eller om de modtager rådgivning, ved Iza ikke. Tilbuddet om rådgivning, mener hun ikke, er relevant for hende, fordi hun ved, hvad hun vil, og lykkes det ikke, så ”(...) finder jeg på en afdragsordning selv” (Bilag 4). Iza kender størrelsen på sagsomkostningsgælden og ønsker ikke at inddrage gældsrådgivningen i hendes afdragsmuligheder. Olesen skriver i artiklen *Kriminalitet, gældsproblemer og gældsrådgivning* (in press), at gruppen af indsatte generelt er mere tilbageholdende i forhold til at søge gældsrådgivning sammenlignet med andre samfundsgrupper. Hun beskriver, hvordan dette kan forklares med en systemfjendskhed og/eller med en udfordring i at verbalisere problemer, hvorfor der kan være behov for opsøgende indsatser for at hjælpe denne gruppe (Olesen: in press). Flere af kvinderne i nærværende speciale udtrykker et ønske om at modtage gældsrådgivning, men Iza kan være et eksempel på, hvordan de alligevel kan være tilbageholdende når muligheden byder sig. Dette kan formodes have en sammenhæng med kvindernes valg om at være uoplyste, fordi de ved gældsrådgivning er nødsaget til at forholde sig til gælden.

5.2.4. Rygter

Den uvidenhed og usikkerhed omkring sagsomkostninger og gældsafvikling, som blev belyst i foregående afsnit, kan være en af årsagerne til, at der blandt kvinderne er opstået rygter om forskellige aspekter vedrørende gælden fra sagsomkostningerne, da det kan være en måde at håndtere de mere usikre dele af deres situation (Pendleton 1998: 70). I dette afsnit analyseres, hvordan rygter om disse emner flourerer blandt de kvindelige indsatte.

I artiklen "Rumor research Revisited and Expanded" (1998) gives der en definition på, hvad et rygte er. Et rygte beskrives som en individuelt verbaliseret fortolkning af en problematisk situation. Rygtet er ofte ladet med følelser og kan relateres til situationer, hvor der ikke er nogen sikkerhed, men derimod en trang til at reducere den tilstedeværende usikkerhed. Det beskrives yderligere, at et rygte "(...) defines a thin line between impression and reality." (Pendleton 1998: 71).

I det følgende afsnit belyses hvilke rygter, der blev tydelige under interviewene med kvinderne, særligt vedrørende hvilke nødvendige udgifter, der medregnes i den samlede opkrævning samt inddrivelse og afvikling af gælden.

5.2.4.1. Anklagere og dommere

Det er særligt det faktum, at det ikke er muligt at få oplyst beløbet på sagsomkostningerne ved domsafsigelsen, der er med til at starte rygtedannelsen, ligesom der heller ikke sendes en udspecificeret regning til den domfældte, men derimod jævnførende kvinderne kun en opkrævning med det samlede beløb. Derfor ved kvinderne ikke med sikkerhed, hvilke sagsomkostningerne der er medgået til sagens behandling, og dette er årsagen til, at der i stedet kan opstå rygter på området.

Nogle af de rygter, der florerer blandt kvinderne i denne undersøgelse, kommer blandt andet til udtryk i Solbritts udsagn: "(...) det er jo helt åndssvagt (...)" (Bilag 4), hvor meget en retssag koster: "(...) det er utroligt mange penge" (Bilag 4). Dette udtaler Solbritt til trods for, at hverken hun eller de andre kvinder i dette speciale er bekendte med, hvordan de nødvendige udgifter til sagsomkostningerne udregnes. Flere af kvinderne tror derfor, at de gennem sagsomkostningerne betaler for både anklagerens og dommerens løn. Dette finder de urimeligt: "Det skal staten betale, altså, hvorfor (...) skal jeg betale en dommer?" (Bilag 4). Leonore tror tilmed, at sagsomkostningerne udelukkende går til lønninger til advokater og dommere (Bilag 4), og Vikki uddyber, hvordan de burde få deres løn "(...) i tomme flasker" (Bilag 4). Herudover beskriver nogle af kvinderne, hvordan forsvarsadvokaten får en fast timesats, som Judy har følgende kommentar til: "Jeg ved bare, advokaten skal have 1500" (Bilag 4). Dette er dog ikke tilfældet, da grundsatsen til en forsvarsadvokat pr. 1. oktober 2014 steg fra 1550 kr. i timen til 1700 kr. i timen⁴. Judy kender sandsynligvis den tidligere sats og har ikke sat sig ind i prisjusteringen, hvilket kan bidrage til rygtedannelse om forsvarsadvokaternes timeløn mellem de indsatte, da de taler sammen og udveksler erfaringer. Olesen beskriver, at der heller ikke er mange af de flergangsdømte i hendes

⁴ Jf. Vejledende takster pr. 1. oktober 2014 for salærer til forsvarere i straffesager, bistandsadvokater samt til beskikkede advokater i ægteskabs-, forældreansvars- og børnefjernelsessager.

afhandling, der ved, hvad taksterne til advokaterne er, hvilket også her medfører rygtedannelse. Selv hvis en indsat kendte taksten på sin advokat, ville det være vanskeligt at regne salæret ud, da den indsatte ikke ved, hvor mange timer advokaten har brugt på sagen (Olesen 2013: 134-135). Dette viser, at uigennemsigthed derfor også kan være en faktor, der kan bidrage til dannelsen af rygter.

5.2.4.2. Afvikling og inddrivelse

Yderligere florerer der rygter omkring RIM og gældsafvikling. Nogle af kvinderne tror ikke, det er muligt at forhandle med RIM, mens førstegangsaftsoneren Amira fortæller, at dette godt kan lade sig gøre. På trods af at Amira ikke har erfaring med gældsafvikling fra tidligere domfældelser, mener hun altså at vide, at det er muligt at forhandle en afdragsordning med RIM, når hun løslades (Bilag 4). Yderligere har nogle af kvinderne, som ikke selv har oplevet inddrivelse, hørt historier om personer, der har fået beslaglagt biler, ure eller jakkesæt, og at det kan være noget "(...) værre roderi alt det der..." (Bilag 4), som de grundet nogle af disse historier helst vil undgå.

5.2.5. Opsummering

Kvinderne udtrykker at være sat i en standby-position i forhold til deres gæld, mens de afsoner deres dom. Dette kan være en fordel, da de så er fredet fra inddrivelsen, og det kan også være en måde for dem at udsætte at forholde sig til gældsafviklingen.

En del af kvinderne er både uvidende om, hvor meget de skylder, og hvordan de skal afvikle deres gæld. Uanset om uvidenheden blandt kvinderne er selvvalgt eller ej, fører den til rygtedannelse, og disse florerer særligt omkring, hvad sagsomkostningerne indebærer. Rygterne holdes i live ved, at kvinderne fortæller dem videre, og denne rygtedannelse kan formodes at gå på tværs af køn og mellem de fleste indsatte (se også Olesen 2013 s. 133-136). Rygterne har en tendens til at være af en systemfjendsk karakter, hvilket kan formodes at bidrage til at bestyrke rationaliseringerne vedrørende manglende gældsafvikling.

På den anden side kan nogle af rygterne indikere håb, særligt når de omhandler afvikling og muligheder for at lave aftaler med RIM. Disse udtryk for håb kan være med til at mindske usikkerheden blandt kvinderne, omkring hvad der kommer til at ske, når de løslades og skal forholde sig til deres gæld, ligesom de kan understøtte deres gode intentioner om gældsafvikling.

Det er kun en enkelt af kvinderne, der har søgt gældsrådgivning, hvilket kan bidrage med en større viden om sagsomkostningsgælden og andre gældsformer og afhjælpe rygtespredningen. Det kan dog være vanskeligt for denne gruppe at opsøge gældsrådgivning, da de både kan have en fjendsk attitude mod systemet, ligesom det kan være udfordrende for dem at italesætte deres problemer.

5.3. Intentioner og livsbetingelser

I dette afsnit analyseres de gode intentioner, kvinderne giver udtryk for at have i forhold til gældsafvikling, uddannelse og arbejde. Kvinderne give dog også udtryk for, at afviklingen af gælden kan blive vanskeliggjort af forskellige livsbetingelser, såsom deres indkomstsituation, pletten på straffeattesten og anden gæld. Slutteligt i afsnittet belyses, hvilke strategier kvinderne kan gøre brug af i forhold til at håndtering af gælden.

5.3.1. Gode intentioner

Ens for kvinderne er, at de alle udtrykker intentioner og ønsker om at få afviklet deres gæld, der dog ofte følges op af udsagn om uoverskueligheden ved dette. Mariann fortæller, at det kan blive vanskeligt at betale af på gælden, så længe hun er på SU. Da hun bliver spurgt ind til, om hun vil arbejde ved siden af sit studie, når hun bliver løsladt, fortæller hun, at det er hendes intention. Denne ytring følges dog hurtigt op med kommentaren: ”Hvis ikke det bliver for stresset, for ellers må jeg bare bo hjemme hos min mor (...)” (Bilag 4). Marianns ønske om at afdrage på sin gæld, mens hun studerer, kan derfor være afhængigt af, hvorvidt hun kan få hjælp af sit netværk.

De gode intentioner omhandler ofte et ønske om at uddanne sig eller at komme i arbejde, for at kvinderne kan forbedre deres økonomiske situation og få mulighed for at afdrage på gælden. Størstedelen af kvinderne fortæller, at de efter løsladelsen håber på, at de enten kan påbegynde eller fortsætte deres uddannelse, om end intentionen sommetider bliver formuleret lidt vagt: ”Men jeg satser på at få meldt mig ind igen, når jeg kommer ud” (Bilag 4). Ligeså håber Maibrit på at finde motivationen til at gå samme vej: ”Jeg har tænkt på at (...) uddanne mig den vej, når jeg kommer ud (...) fordi det er sgu ikke fordi hovedet, der fejler noget, det er bare gejsten” (Bilag 4). Dog udtaler hun også, at hun forhåbentlig snart får et arbejde, hvorfor det kan være svært at afgøre, hvorvidt hun helst vil studere eller i arbejde (Bilag 4). De vage formuleringer kan være et udtryk for, at kvinderne igennem deres kontakt med systemet skolede til at tænke eksempelvis uddannelse som en løsning på deres problemer, frem for at det nødvendigvis er den måde, hvorpå de ønsker at forvalte deres liv.

5.3.1.1. Alternativ betalingsform

Under interviewene foreslog vi kvinderne en alternativ betalingsform i forhold til sagsomkostningerne, hvor sagsomkostningsbeløbet blev fastsat efter deres indtægtsniveau. Dette

alternativ synes kvinderne generelt var positivt, og Karina fortæller, hvordan hun ville være mere tilbøjelig til ”(...) overhovedet at tænke over at betale” (Bilag 4), fordi hun i øjeblikket slet ikke forholder sig til gælden. Det er med andre ord vigtigt for Karina og de andre kvinders motivation for at afdrage på gælden, at de rent faktisk har mulighed for at kunne betale den ud indenfor en overskuelig årrække.

Ens for alle kvinderne er som tidligere nævnt, at de ønsker at blive gældfri, selvom det er forskelligt, hvor meget gælden fylder for dem. Intentionerne er gode og ønskerne store, men deres reelle muligheder for afvikling kan være problematiske grundet måden, hvorpå de forholder sig til gælden, samt deres livsbetingelser.

5.3.2. Livsbetingelser

Som det er beskrevet i første hovedafsnit i analysen, er kvinderne fanget i systemets net og underlagt de medfølgende regler, også når det kommer til at være gældsat til det offentlige grundet sagsomkostningsgæld. Ressourcerne forringes ifølge Wacquant efter hvert fængselsophold, og derfor ender den samme ubemidlede gruppe med at cirkulere i ”(...) et næsten lukket kredsløb” (Wacquant 2008: 84, 122-123). Med andre ord fanges kvinderne i en gældsspiral, det kan være svært at se sig ud af. Barbette fortæller specifikt om, hvordan hun ikke tror, ”(...) det er en glad tid (...)” (Bilag 4), hun går i møde efter fængslet. Hun fortæller, at det ikke bare er én ting, hun skal forholde sig til, men at det derimod er en blanding af eksempelvis gælden og pletten på straffeattesten (Bilag 4). (Se også Friestad & Hansen 2004 s. 27, 29). I det følgende beskrives hvilke faktorer, der kan være medvirkende til at holde kvinderne fastlåste i gældsspiralen.

5.3.2.1. Indkomst

På trods af at alle kvinderne har et ønske om at afdrage på deres gæld, er der forskel på, hvilke muligheder de hver især mener at have for dette. Én af de faktorer, der er særligt afgørende, er deres indkomstsituation. Flere af dem udtrykker, at det kan være vanskeligt at sætte penge af til at afdrage på deres gæld hver måned, så længe de er på overførselsindkomst. Stinne udtaler blandt andet om det at skulle betale sin gæld ud fra en overførselsindkomst, at ”(...) man kommer jo aldrig ud af det” (Bilag 4) og hun tilføjer, at ”(...) havde jeg haft penge, jamen så havde jeg også betalt, ikke (...) [f]ordi jeg vil da ligeså gerne ud af det, [som] de gerne vil have mig ud af det (...). Men altså er muligheden der ikke, jamen så er det svært at komme ud af det” (Bilag 4). Også Lissi forklarer, hvordan hun er nødt få et arbejde og dermed hæve sit indtægtsniveau, før hun kan begynde at kigge

på sin gæld og skabe mere overblik over sin gældssituation (Bilag 4). Kvinderne udtrykker med andre ord, at de ikke har andet valg end ikke at afdrage på deres gæld i deres nuværende situation, fordi afviklingen ifølge dem er betinget af en højere indtægt.

Wacquant beskriver, hvorledes en af de negative følger af en fængselsafsoning kan være at få en status som straffefange, hvilket kan gøre det besværligt at komme i arbejde (Wacquant 2008: 122-123). Et par af kvinderne giver udtryk for, at de har forsøgt sig med jobsøgning, men at det ikke er lykket for dem at erhverve sig et arbejde. Line fortæller om sin jobsøgning: ”Og det er jo så lige meget, hvad man søger, om det har været pædagog eller i en butik eller (...) altså, jeg blev så desperat, jeg begyndte at søge på Bornholm og tænkte, jeg skal fandme ikke (...) derhen og arbejde, men altså” (Bilag 4). Det viser sig altså at være vanskeligt for dem, der har søgt, at få et arbejde (Se også Tranæs et al 2008 s. 121). Nogle af dem fortæller også, at de har været i arbejde, men har sagt op af forskellig årsager. Blandt andet Sinika fortæller, at hun i en periode både var under uddannelse og i job, men at hun droppede begge dele, fordi hun mistede sit kørekort: ”(...) jeg kunne hverken komme frem eller tilbage (...) og det var noget værre lort (...)” (Bilag 4). Sinika opgav altså sit arbejde, fordi hun ikke kunne overskue sine transportmuligheder.

Det kan virke meningsløst for kvinderne at betale af på gælden, så længe deres indtægt udgøres af offentlige ydelser, og kvinderne finder det vanskeligt at få et arbejde. Det at have fået en dom og konsekvenserne heraf kan være med til yderligere at besværliggøre gældsafviklingen for kvinderne.

5.3.2.2. Straffeattest

Kvinderne i dette speciale frygter det, Wacquant definerer som en brændemærket retslig status (Wacquant 2008: 81), der bliver synlig som en plet på straffeattesten. Denne status har for Wacquant den konsekvens, at de indsatte får sværere ved at etablere sig på arbejdsmarkedet (ibid.: 122), og en af kvinderne i nærværende speciale giver udtryk for, at det allerede har påvirket hendes jobsøgning på en negativ måde, og flere bekymrer sig for samme scenarie.

Der findes tre forskellige typer af straffeattester; en privat, en offentlig og en børneattest. En straffeattest indeholder oplysninger om en persons overtrædelse(r) af straffeloven, lov om euforiserende stoffer samt anden særlovgivning, hvor der kan være tale om både domme, bøder, frakendelser og tiltalefrafald med vilkår. Straffeattesten udgøres af oplysninger fra Det Centrale Kriminalregister, og typen af straffeattest er afgørende for, hvilke lovovertrædelser der fremgår, samt hvem der har adgang til disse oplysninger. Den private straffeattest er den mest almindelige og den, som privatpersoner har adgang til. I ansættelsessituationer er det ofte denne attesttype, der

ønskes samtykke til indhentelse af, og det er samtidig den, hvor færrest lovovertrædelser fremgår og i kortest tid. En lovovertrædelse er synlig i to til fem år afhængigt af afgørelsestypen, og ved en ubetinget dom aktiveres lovovertrædelserne efter prøvetidens udløb eller løsladelsesdatoen. Den offentlige straffeattest er mere omfattende end den private, da den indeholder oplysninger om et større antal lovovertrædelsestyper, ligesom alle overtrædelserne er tydelige i 10 år. Det er rigspolitiet der udsteder de offentlige attester til eksempelvis offentlige myndigheder i forbindelse med eventuel ansættelse (Politiet 2017; Storgaard 2009: 133; Jf. Bekendtgørelse om behandling af personoplysninger i Det Centrale Kriminalregister (Kriminalregistret) (bek.nr 881/2014) kap 3 og 6 samt bilag 1 og 3).

At få en uddannelse eller et arbejde er som nævnt ikke uproblematisk, og dommen kan af kvinderne opleves som en begrænsning i forhold til jobsøgningen grundet pletten på straffeattesten (se også Olesen 2013 s. 297-300). Denne kan afskrække nogle potentielle arbejdsgivere fra at kalde kvinderne ind til samtale samt at ansætte dem (se også Schwartz & Skolnick 1962 og Pager 2003). Arbejdsgiverne bliver med andre ord gjort opmærksomme på, at kvinderne er afvigere, og Kersten fortæller, hvordan hun forventer, at straffeattesten vil påvirke hendes jobsøgning:

R: For når man har været ledig i lang tid, så er det svært at blive ansat. De tænker, hvorfor har hun det, og gider hun egentlig ikke lave noget (...) men hun har også været i fængsel, så (...) kan man stole på hende (...) det spænder meget ben for én, synes jeg (...) det hele.

I2: Så man mærker meget [til] den der plet på straffeattesten?

R: Ja, det gør man (Bilag 4).

Kvinderne forklarer alle sammen, at det ikke udelukkende er pletten i sig selv, der står i vejen for dem, men derimod de fordomme, der følger med. Kriminalitet er et primært statusræk, der kan medføre nogle bestemte forventninger til de sekundære statusræk, som kvinderne dermed også formodes at have, og Kersten forklarer, hvordan hun tror, at arbejdsgivere forbinder hendes plettede straffeattest med upålidelighed og utroværdighed (Becker 1966: 32-33; Bilag 4). Det er med andre ord ikke selve deres kriminelle handling, der er en hindring, men tværtimod den potentielle arbejdsgivers reaktion, der vil bygge på vedkommendes forestilling om kvinderne på baggrund af straffeattesten.

Kvinderne vil helst være fri for pletten på straffeattesten, fordi de ikke mener, at de er så dårlige mennesker, som deres straf kan få dem til at ligne. I stedet burde de, der kan se deres straffeattest, prøve at forstå mennesket bag handlingen. Det er dog ikke alle, der lader sig skræmme af den potentielle begrænsning, som pletten på straffeattesten kan være for deres fremtidsmuligheder. Et par af kvinderne fortæller, at de ikke kan gøre så meget, men er nødt til at tage det, som det kommer, mens Valgerd er sikker på, at hun stadig kan få job efterfølgende, fordi hun ikke har mange domme bag sig og samtidig et godt netværk. Oven i dette har hun jobberfaring på CV'et samt nogle gode udtalelser (Bilag 4). Nogle af kvinderne tror med andre ord, at det vil blive svært at få den ønskede fremtidige indkomst grundet den plettede straffeattest, mens andre dog langt fra betragter det som umuligt stadig at opnå deres ønsker i forhold til uddannelse og arbejde. De af kvinderne, der gerne vil uddanne sig, er mest tilbøjelige til at være af den overbevisning, at de nok skal blive inkluderet på arbejdsmarkedet, hvorfor det er med andre ord de kvinder, som i forvejen ikke er tilknyttet hverken uddannelse eller arbejdsmarked, der i højere grad frygter, at stemplingen som kriminel vil have en u hensigtsmæssig indflydelse på deres fremtid.

5.3.2.3. Anden gæld

Ud af de seks kvinder har fire af dem anden gæld udover sagsomkostningsgælden (Bilag 4). Anden gæld kan være en relevant faktor, når det omhandler kvindernes prioritering af penge, men det er også et område, hvor kvinderne har forskellige standpunkter. Da flere af dem netop har anden gæld, vælger nogle af kvinderne at få de mindre gældsposter ud af verden, før de begynder at afvikle på gælden til sagsomkostningerne, som ofte er en større gældspost, og dermed kan virke mere uoverkommelig. Flertallet af de flergangsdømte mænd i Olsens afhandling giver også udtryk for, hvordan en længerevarende gældsafvikling kan opleves som værende uoverskuelig (Olesen 2013: 236). Sonna tilføjer yderligere til dette emne, at "[j]eg tænker, at det er nemmere at få de små gæld[poster] ud af verden først. (...) Og så kan man ligesom tage de større, når man har fået de små, og det er de små irriterende, som hele tiden vender tilbage" (Bilag 4). Hun nævner i forlængelse af dette, at det ikke er hver måned hun modtager en opkrævning fra RIM, hvorfor de mindre gældsposter til andre kreditorer i højere grad opleves som anstrengende og som nogle, hun derfor gerne vil have afviklet.

Den manglende motivation til afvikling af gælden fra sagsomkostningerne kan også udspringe fra kvindernes holdning til, at de ikke får noget for sagsomkostningsgælden udover en fængselsafsoning. Tordis forklarer:

Altså, hvis jeg skulle vælge, om jeg hellere ville inden for nærmeste fremtid have en ny mobiltelefon, så at jeg skal have afviklet min gæld inde ved de der telefonfolk der (...) jamen så ville jeg da hellere gøre det (...) fordi jeg får ikke noget i den anden ende, vel (...) for sagsomkostningerne (...) (Bilag 4).

Tordis giver med andre ord udtryk for, at motivationen til at afvikle sagsomkostningsgælden kan være fraværende, hvorfor kvinderne kan være mere tilbøjelige til at prioritere at afdrage på anden gæld, fordi de her føler, at de får noget til gengæld for deres penge.

Yderligere giver nogle af kvinderne udtryk for en oplevelse af aldrig at blive gældfri, fordi antallet af kreditorer kan være en hindring for afviklingen. Geogina eksemplificerer, at det kan være udfordrende for hende at afdrage på sin sagsomkostningsgæld, da hun har flere gældsposter, og hvis hun først begynder at afdrage ét sted, vil de andre kreditorer også kræve deres penge fra hende: ”Og så står man lige pludseligt med og have måske 7000 udbetalt og de 2500 af dem, de skal af på gæld, det kan man jo ikke leve for, altså hvor skal jeg bo henne så?” (Bilag 4). Nogle af kvinderne har som følge af flere forskellige gældsposter ikke økonomi til at afdrage på samtlige gældsposter på samme tid, og derfor oplever de, at det er lettere slet ikke at afdrage på noget gæld, fordi de så heller ikke bliver kontaktet af andre kreditorer, der også kræver deres penge.

Det er ikke udelukkende anden gæld, men også størrelsen på sagsomkostningsgælden, der kan have en indflydelse på, hvilke muligheder kvinderne føler at have for at afdrage på gælden. Gælden kan opleves så tilstrækkelig stor, at nogle af kvinderne har svært ved at forestille sig, hvordan den kan betales på andre måder end ved at begå yderligere kriminalitet. Dette gør de dog opmærksomme på ikke er tilfældet for dem selv, men derimod for andre indsatte. Serina giver et eksempel på dette og fortæller om en indsat, hun har mødt, der skylder et stort beløb til sagsomkostninger, at vedkommende med stor sandsynlighed vil begå ny kriminalitet for at have råd til at tilbagebetale det store beløb. Serina fortæller i denne sammenhæng også, at hun selv ville overveje at begå flere kriminelle handlinger, hvis hendes gæld var tilsvarende stor. Ulempen ville være, at gælden kun ville vokse, hvis hun blev dømt igen, hvilket hun derfor ville overveje nøje (Bilag 4). De kriminelle, der har en stor gæld, virker ud fra kvindernes udsagn til at have en tilbøjelighed til at blive fastholdt i gældsspiralen, hvor det er de samme mennesker, der igen og igen begår kriminalitet for at få økonomien til at løbe rundt (Se også Wacquant 2008 s. 83-84).

Käte fortæller om, hvordan de andre kvinder, hun møder i fængslet, har milliongæld, som de aldrig vil få afviklet. De har ofte siddet inde flere gange, og dette kan blandt andet skyldes, hvad Käte definerer som manglende rådgivning og hjælp ved løsladelse. Har den løsladte ikke et godt netværk, kan det være svært at klare sig efter løsladelsen. Hun giver et eksempel med en kvinde, der blev løsladt med en stor gæld, og som skulle forsørge tre børn. RIM beslaglagde jævnføre Käte kvindens hus, og i denne situation manglede kvinden et behjælpeligt netværk til at finde et nyt sted at bo (Bilag 4). Wacquant beskriver, hvordan en fængselsdom kan svække sociale relationer (Wacquant 2008: 122-123), og Käte betoner netop vigtigheden af disse ved en løsladelse, fordi dem, der gerne vil ud af kriminalitet og har et dårligt netværk, vil have brug for en hjælpende hånd og nogen at tale med. Hun mener, at hjælpen i øjeblikket er så ubetydelig, at det næsten er før, fængselsbetjentene ved løsladelse spørger: ”Hvornår du kommer igen, ikke?” (Bilag 4). Käte uddyber, hvordan det ikke hjælper at straffe fængselsdømte med en stor gæld, fordi det resulterer i, at det er de samme personer, der vender tilbage til fængslet: ”De lærer ikke af noget, de bliver værre og værre faktisk. Folk de er desperate til at lave kriminalitet igen for at betale et eller andet, for at gøre et eller andet” (Bilag 4). Med andre ord påvirker gælden recidivrisikoen, og skal denne nedbringes, er det derfor relevant ifølge Käte at overveje, om tilgangen til gæld fra sagsomkostninger kan ændres.

At flertallet af kvinderne har anden gæld eller føler, at størrelsen på deres gæld kan være uoverskuelig, kan dermed være medvirkende til at holde dem fanget i gældsspiralen og potentielt presse dem til at begå yderligere kriminalitet.

5.3.2.4. Familie

Kvindernes familier er i de fleste tilfælde ikke økonomisk velstillede, hvorfor kvinderne ikke kan søge hjælp hos dem i forbindelse med udfordrende økonomisk situationer.

Størstedelen af kvinderne har et godt forhold til deres forældre og søskende, men det er forskelligt, hvilken rolle familien spiller i forhold til kvindernes gæld. Nogle af kvinderne siger, at de overhovedet ikke drøfter gæld med deres familier, da det ikke er noget, der fylder i deres tanker, mens andre fortæller, at de ikke ønsker at lægge deres bekymringer over på familien (Bilag 4). Benedichte beskriver, hvordan gælden ikke påvirker hendes forhold til familien, fordi ”(...) det er jo ikke deres gæld (...) [d]et er jo min gæld” (Bilag 4). Flere af dem har familiemedlemmer, der også selv er gældsatte, hvilket både kan være forældre eller deres egne børn. Dette kan være årsagen til,

at kvinderne ikke møder nogen forventninger fra deres familier vedrørende gældsafvikling, og Penille fortæller, at "(...) jeg tror godt, at de ved, jeg ikke har tænkt mig at betale" (Bilag 4).

Til trods for at kvinderne udtrykker, at de ikke ønsker at inkludere familien i deres gældssituation, er familien dog til tider alligevel en ressource for kvinderne i denne forbindelse. De udtaler blandt andet, at familien hjælper dem med rådgivning, fiktivt ejerskab (afsnittet *fiktivt ejerskab* præsenteres længere nede) og en enkelt kvinde håber på, at hendes forældre vil lægge ud for hendes gæld fra sagsomkostningerne.

5.3.2.5. *Konsekvens af at være fanget i gældsspiralen*

Der kan være mange konsekvenser ved at være gældsatt og fanget i en gældsspiral, og nogle af kvinderne fortæller, at det for dem er meget begrænsende at have gæld. Madsine siger: "Det er mere bekymringerne, der gør, at man egentlig har det ad helvede til (...) [o]g at man ikke ligesom (...) kan være glad for det, som man har" (Bilag 4), hvorfor gælden kan gøre det vanskeligt for hende at "(...) være glad for, for de små ting" (Bilag 4). Angelica fortæller, at hun ikke bryder sig om at være gældsatt, fordi det for hende har de konsekvenser, at "(...) man kan ikke bygge et liv, man kan ikke købe sig en lejlighed, man kan ikke købe sig en bil (...)" (Bilag 4). Hun føler sig med andre ord begrænset i hendes muligheder for at opbygge det liv, hun ønsker sig.

En anden konsekvens kan være at blive stemplet af sine omgivelser som værende en afviger, hvad enten det er på grund af den kriminelle handling eller på grund af sagsomkostningsgælden. To af kvinderne forklarer, hvordan de enten undgår at fortælle venner og familie om deres straf og gæld, eller pynter på historien omkring den kriminelle handling, således at de i højere grad fritages for ansvaret. Vilhelmine forklarer i forbindelse med både straf og gæld, at: "(...) jeg fortæller det ikke, fordi, jeg vil ikke, helst ikke snakke om det (...) Så stopper jeg bare det (...). Så.. må vi videre, snakke om noget andet, der er mange andre ting, der er vigtige, end at jeg sidder i fængsel og fortælle om min (...) ophold i fængsel" (Bilag 4). Årsagen til at kvinderne ikke taler med deres omgivelser omkring straf og gæld kan formodes at være et forsøg på at undgå en stemping som afviger (Becker 1966: 9). Katrines situation er et eksempel på, hvordan det at være gældsatt kan forbindes med frygten for at blive stemplet som afviger: "(...) det bekymrer mig egentligt mere, hvad folk de sådan går og tænker (...) om en, når der hele tiden er et rend af (...) kuffertmennesker og.. det er egentligt mere bekymrende for mig (...)" (Bilag 4). Katrine tilføjer, at hun bor i et mindre lokalsamfund, hvor hun nemt kan mærke, hvordan folk ser mærkeligt på hende og hvisker om hende (Bilag 4). Til dette siger hun: "(...) det er sgu mere bekymrende end ens gæld nærmest,

altså, det synes jeg (...) [a]t de ikke ser en, for hvem man er, men for det, de tror man er” (Bilag 4). Dette kan indikere, at Katrine i disse tilfælde kan føle sig som en afviger, fordi de andre stempler hende som en sådan, og hun kan opleve, at hendes offentlige identitet og status er blevet ændret (Becker 1966: 32). Hun udtrykker en fornemmelse af, at de andre i lokalsamfundet tager afstand fra hende og eksempelvis ikke vil hilse på hende. Katrine og hendes kæreste oplever også til tider at blive meldt for forskellige ting, som de ikke er skyldige i, og hun tror, det er fordi, folk er bange, da hun og kæresten tidligere har haft besøg af politiet og ”(...) fordi der hele tiden kommer nogen (...) i fine biler og [med] kufferter (...)” (Bilag 4). Katrines oplevelser kan tyde på, at hun i lokalsamfundet bliver kendt på det primære statustræk som kriminel, fordi at hun afviger fra normen ved at få besøg af blandt andet politiet, der kan gøre omgivelserne opmærksomme på, at hun kan være på kant med loven. Derved kan de andre personer i byen automatisk tillægge hende nogle sekundære statustræk såsom at drive sort virksomhed eller at mishandle sine dyr (Becker 1966: 32-33; Bilag 4). Yderligere kan der, ved en stemping af en person som værende afviger, ske en isolation af vedkommende, som Katrine beskriver at have oplevet (Becker 1966: 35). Hun uddyber, at det, der egentligt bekymrer hende mere end selve besøgene fra politiet eller fogeden, er de andre medborgere i lokalsamfundet, hvilket har den betydning, at ”(...) jeg holder mig meget hjemme” (Bilag 4). Selvom Katrine oplever dette, er det ikke sikkert, at de andre beboere i byen kender til Katrines specifikke situation.

Oplevelser som disse kan medføre, at kvinderne føler sig isolerede ved at blive stemplet som afvigere. Denne følelse kan både være forbundet med deres afvigelse i form af kriminalitet samt være et resultat af, at inddrivelsen af gælden er tydelig for deres omgivelser. Besøg fra ’kuffertmennesker’, der inddriver gælden fra sagsomkostningerne, kan dermed være en påmindelse om tidligere afvigende adfærd.

5.3.3. Strategier

I dette afsnit anvendes begrebet ”strategi” vedrørende kvindernes håndtering af livet med gæld. Med strategier menes her de handlemuligheder, en person har ud fra sin habitus. Det vil sige, at personer har en praktisk sans, der ligger til grund for, hvordan verden anskues og dermed også vedkommendes valg og holdninger til, hvordan der bør handles i forskellige situationer. Dette betyder også, at det er forskelligt fra person til person, hvilken logisk nødvendighed der ligger bag de anvendte strategier, da de netop motiveres og struktureres af vedkommendes habitus (Bourdieu 1997: 24, 44-45, 228; Bourdieu 2009: 197).

Det er forskelligt, hvordan kvinderne beskriver at have håndteret livet med gælden, eller hvordan de planlægger og tænker at gøre dette i fremtiden. Det strækker sig fra nogle abstrakte tanker til nogle mere konkrete strategier for, hvordan dette kan gøres. De fleste af kvinderne har tidligere kendskab til systemet og kender derfor nogle af de smuthuller eller strategier, der kan anvendes til at komme udenom det, de kan anse for at være systemets uretfærdighed (Sarat 1990: 346). Der er her både tale om strategier til at undgå unødigt kontakt med systemet og de medfølgende regler, samt strategier til hvordan kvinderne på lovstridig vis kan gøre deres liv med gæld mere tålelige.

5.3.3.1. Strategier til afvikling

På trods af at det kan være vanskeligt at afdrage på gælden, har nogle af kvinderne dog konkrete planer herom. Stephania fortæller, hvordan hendes strategi er at spørge hendes forældre eller bedsteforældre om, hvorvidt hun kan låne pengene af dem til at betale for sagsomkostningerne. Hun har tidligere været dømt skyldig i en straffesag og fortæller, at hendes forældre betalte regningen for hende sidste gang, hvilket, hun håber, vil gentage sig. Stephania forklarer om sin strategi for denne gang, at det formentligt vil være mere overskueligt for hende at betale af til sin familie frem for RIM, da hendes familie formentligt bare vil forvente, at hun tilbagebetaler beløbet, når hun har mulighed for det (Bilag 4).

De andre planer, beskrevet af kvinderne, omhandler enten at studere for at få et arbejde og herudfra afdrage på gælden eller at betale af på gælden sideløbende med studiet, også hvis dette betyder at få et arbejde ved siden af studiet (Bilag 4). En af kvinderne har som tidligere nævnt gjort sig erfaringer med, at SKAT beholder hendes overskydende skattepenge og automatisk trækker det fra hendes gæld, hvilket endnu engang er hendes strategi for gældsafviklingen. Andre har modsat ingen strategi for afviklingen, og Malia besvarer spørgsmålet om, hvorvidt hun tror, hun nogensinde bliver gældfri med: ”[d]et er ham, som ved [det]” (Bilag 4), mens hun peger op imod himlen, hvilket kan være med til at eksemplificere uvisheden omkring gælden og afviklingen af denne.

Freda fortæller, at hun har leget med tanken om at låne pengene til gældsafviklingen i banken, men hun siger dog også, at hun ikke har sat sig ind i renter og lignende og derfor ikke ved, om det kan være en fordel. Hun forklarer dog, at det kan være en måde at undgå besøg fra fogeden, der kan gøre udlæg i hendes ejendele (Bilag 4). Det er altså en strategi til at undslippe en overskridelse af privatsfæren og undgå at underlægge sig systemets love og regler, hvorfor hun forsøger at modsætte sig det, Sarat beskriver som en regulering af privatlivet (Sarat 1990: 344-345).

En anden og mere endegyldig strategi til at håndtere gælden kan være at søge om gældssanering. Kun Silke har tidligere søgt om gældssanering med hjælp fra Den Sociale Retshjælp⁵, men hun fortæller, at hendes anmodning blev afvist grundet størrelsen på hendes gæld. Hun forklarer dog, at reglerne på området siden er lavet om, hvorfor hun vil forsøge igen, når hun bliver løsladt. Denne gang udtrykker hun dog et ønske om at gøre det sammen med sin kæreste, når de bliver gift og får sammenlagt deres gæld (Bilag 4). Dette kan dog ikke lade sig gøre, da sagsomkostningerne er en personlig gæld, der ikke kan overdrages til andre (Se også Olesen s. 255-259). En skyldner kan søge om gældssanering, der omfatter samtlige gældsforpligtelser, og kan skyldneren godtgøre, at vedkommende ikke har betalingsevne hverken på ansøgningstidspunktet eller i de kommende år, ligesom det må antages, at en gældssanering vil medføre en varig forbedring af skyldnerens økonomiske forhold, kan skifteretten afsige kendelse om gældssanering, jf. Bekendtgørelse af konkursloven § 197, stk. 1 (lbk.nr. 11/2014). Ved en gældssanering bortfalder eller nedsættes skyldnerens gæld, og i forbindelse med en nedsættelse kan der træffes en bestemmelse om en afdragsvis betaling på den gæld, der fortsat består, jf. Bekendtgørelse af konkursloven § 198 (lbk.nr. 11/2014). En skyldner kan dog i almindelighed ikke få tilkendt gældssanering, hvis en væsentlig del af gælden er pådraget ved strafbare eller erstatningspådragende forhold, jf. Bekendtgørelse af konkursloven § 197, stk. 2. (lbk.nr. 11/2014). Derfor kan det være tvivlsomt, hvorvidt Silke vil få gældssanering grundet ovenstående regler.

5.3.3.2. Fiktivt ejerskab

Det kan være en udfordring for kvinderne, at de ikke kan eje noget af værdi, da de som tidligere nævnt kan risikere, at der foretages udlæg i deres værdigenstande. Denne udfordring afhjælpes for nogle af dem ved, at de kan købe ejendele i venner og families navne, således at ejendele ikke kan fratages kvinderne ved eventuelle ransagninger eller gennem udlæg. For nogle af kvinderne er dette allerede en anvendt strategi, mens det for andre er planen at gøre brug af denne, når de løslades fra fængslet. En af dem, der allerede anvender fiktivt ejerskab, er Alice, der fortæller, at hun bor i et hus med sin kæreste, hvor huset står i en vens navn. Det er planen, at Alice og hendes kæreste vil købe det billigt af denne kammerat, men at det herefter fortsat skal stå registreret i hans navn, da både hun og kæresten skylder for mange penge til selv at kunne være registrerede som ejere (Bilag 4). Hun fortæller yderligere følgende omkring det at have ejendele i andres navne og ikke selv at have mulighed for at eje noget af værdi:

⁵ Den Sociale Retshjælp tilbyder gratis juridisk rådgivning og gældsrådgivning (Den Sociale Retshjælp).

(...) altså det er sådan et skalkeskjul det hele, og så skal det stå i et pantebrev (...) og altså man kan ikke eje noget. Hvis man skal køre rundt i en gammel spand til øh 2000 kroner, som man ikke ved, om der falder sammen næste gang, du sætter dig i den, (...) men det er det, man bliver nødt til at gøre (...) for at kunne komme frem og tilbage (Bilag 4).

Alice fortæller, at denne strategi til at undgå, at der bliver foretaget udlæg i hendes ting, er forbundet med en vis usikkerhed, da vennen, der er registreret som husets ejer, kan smide hende og hendes kæreste ud, hvis de skulle blive uvenner med vedkommende (Bilag 4). Rebekke beskriver også usikkerheden ved fiktivt ejerskab, da hun fortæller om, hvordan det på et senere tidspunkt i hendes liv kan blive nødvendigt, at en kæreste bliver registreret som ejer af deres fælles ejendele, selvom hun kan risikere at miste alt, hvis de går fra hinanden (Bilag 4). Rebekkes familie er dog også indstillet på, at de ting, hun i fremtiden får brug for, kan blive registreret i deres navne. Hun tilføjer til denne strategi, at ” (...) det gør de alle sammen herinde. (...) Der er ikke noget andet at gøre” (Bilag 4). Olesen beskriver også i sin afhandling, hvordan det er vigtigt for den løsladte at have gældfri venner til netop at være behjælpelige ved at lade sig registrere som ejere af de løsladtes ejendele (Olesen 2013: 267-270).

Tre af kvinderne har forskellige oplevelser af og holdninger til inddrivelse, foged og udlægsforretninger. Stephenie fortæller, at hun ikke ejer noget af værdi, hvorfor de skal være velkomne til at ransage hendes hus. Hun tilføjer, at det er okay, at fogeden eller politiet banker på døren ”(...) så længe jeg ikke har den bekymring, at jeg har noget og, de vil (...) tage det (...)” (Bilag 4). Annemone fortæller, at der jævnligt er ’nogen’, der forsøger at inddrive gælden på hendes bopæl, men at de endnu ikke har taget nogle af hendes ejendele, selvom de skulle være velkomne til at gøre dette, hvis det medførte, at hun blev gældfri. I stedet afleverer de dog blot et brev med oplysninger om, at hun skal møde op for at angive, hvorvidt hun kan afdrage på sin gæld (Bilag 4). Annemone forklarer, at hun skal møde op ved Kriminalforsorgen for at gøre dette, men vi antager, at hun er indkaldt til fogedretten, hvor det skal undersøges, hvorvidt hun har mulighed for at afdrage på gælden. Hun kan forsøge at blive erklæret insolvent, hvilket betyder, at hun er fredet fra at blive indkaldt til fogedretten i et halvt år efterfølgende jf. rpl. § 490, stk. 1. ((lbk.nr. 1257/2016); Domstol 2016) (Se også Olesen 2013 s. 252-253).

Melannie fortæller om engang, hvor fogeden pludseligt stod hjemme ved hende og ville ransage hendes hjem. Hun var heldigvis på forkant med situationen og ringede til sin mor, som, hun fik til at

påstå, var ejeren af alle aktiverne i boligen. Ellers kunne Melannie risikere, at fogeden ville gøre udlæg i hendes værdigenstande, og at hun derfor skulle erhverve sig alting fra ny (Bilag 4). Hun siger, at det, at de kan komme og gøre udlæg i hendes aktiver, medfører nogle konstante overvejelser, som hun uddyber på følgende måde:

Man kan ikke eje noget, altså alle kommer (...) og ”hov, du har det der, den koster garanteret 10.000, den tager jeg lige”, altså også selvom det måske ikke koster 10.000 (...). [M]an skal hele tiden tænke på (...) ikke at have noget, der koster for meget eller at have det på papir, altså mit er købt for meget mindre, end det egentligt er værd (Bilag 4).

Melannie fortæller, at det hele tiden ligger i baghovedet, om der nu vil komme nogen og tage hendes ting, selvom hun ifølge sig selv i forvejen lever for ingenting (se også Olesen 2013 s. 264). Hun tilføjer dog, at hun ikke er bekymret for sine nuværende ejendele, eftersom fogeden allerede har været på besøg ikke har været i stand til at foretage udlæg i nogle af disse. Bekymringerne kommer i højere grad til udtryk i forhold til anskaffelsen af nye aktiver, hvor hun forsøger at få dokumentation på, at aktiverne kun har en beskeden værdi (Bilag 4).

5.3.3.3. Uofficiel indkomst

Flere af kvinderne i dette speciale udtrykker, at de ikke ønsker at begå yderligere kriminalitet i fremtiden, men har lært af det, de har gjort forkert. Kvinderne påpeger samtidig, at det ikke er gælden fra deres forrige domme, der er afgørende for, at de igen sidder i fængsel. Gælden og den lave indtægt gør det dog svært for kvinderne at have den livsførelse, de ønsker.

For nogle af kvinderne kan dette blandt andet afhjælpes ved en strategi, der involverer at have en uofficiel indkomst⁶. Flere af kvinderne giver udtryk for, at en uofficiel indkomst ikke kan udelukkes, men de håber dog på, at det ikke bliver nødvendigt. Malue fortæller, at hun og hendes kæreste ikke hverken kan eller gider at søge om lån nogle steder, da det er et nederlag at få et nej hver gang. Dette kan skyldes, at de af pengeinstitutterne er blevet stemplet som dårlige betalere. Hun fortæller derfor, at hun hellere vil finde andre måder at anskaffe sig penge, og at hendes kæreste er en type, der får mange fikse idéer, ”(...) som kan ende i mange penge (...)” (Bilag 4). Også Elmy fortæller, at hun godt kunne finde på at udføre sort arbejde, hvilket blandt andet kunne være at ”[v]aske op (...) [ved] private folk og sådan der (...)” (Bilag 4). Hun siger, at hun kan finde

⁶ Med uofficiel indkomst menes her sort arbejde.

på at gøre det, fordi det er vigtigt for hende, at hun har råd til oplevelser med sine børn (Bilag 4). Elmy appellerer med andre ord til en højere loyalitet, der er familiens ve og vel, som kan neutralisere potentielt sort arbejde i fremtiden (Sykes & Matza 1957: 669). Hun tilføjer dog også, at dette kun vil være en overvejelse, så længe hun ikke får hjælp fra systemet til at få økonomien til at løbe rundt på lovlig vis (Bilag 4).

Olesen beskriver i sin afhandling, hvordan det kan være demotiverende at have en officiel indkomst, hvis RIM eksempelvis foretager lønindeholdelse, hvorfor nogle vælger udelukkende at have en uofficiel indkomst eller at kombinere denne med en officiel indkomst (Olesen 2013: 303-307). Det er ikke nødvendigvis en metode til at bryde ud af gældsspiralen, men det kan være et middel til at gøre livet mere tåleligt og opfylde de gode intentioner, kvinderne giver udtryk for at have i forhold til at afdrage på deres gæld.

5.3.4. Opsummering

Det er i analysens første hovedafsnit i nærværende speciale beskrevet, hvordan systemets regler og adfærd er styrende for kvindernes liv, fordi de er afhængige af systemet, hvorfor kvinderne som oftest står udenfor beslutningstagerrollen. Dette afsnit påviser, hvorledes kvinderne kan have en følelse af, at det kan være problematisk at bryde med deres økonomisk pressede situation, fordi de kan føle sig fanget i en gældsspiral. Til trods for dette deler de både gode intentioner om og ønsker for gældsafvikling.

Kvinderne kan modsætte sig systemets love og regler ud fra deres indgående kendskab til systemet, hvilket eksempelvis kan komme til udtryk gennem strategier om uofficiel indkomst og fiktivt ejerskab. Disse strategier kan være en måde, hvorpå kvinderne kan genindtage beslutningstagerrollen i deres liv.

5.4. Gældsatte kvinder

Denne fjerde og sidste del af analysen belyser kønsroller og -normer i forhold til oplevelsen af gæld. I dette afsnit er neutraliseringsteknikken omhandlende appel til højere loyalitet relevant, og teknikken kommer blandt andet til udtryk gennem udsagn vedrørende emnerne børn og bolig. Familien fremstår som den gruppe hvis normsæt prioriteres frem for andre normsæt, hvorfor børnenes ve og vel gives forrang i forhold til gældsafvikling (Sykes and Matza 1957: 669).

Dette speciale omhandler kvinders forhold til gæld, hvorfor det er relevant at undersøge, om der i den indsamlede empiri er nogle særlige mønstre i forhold til køn, der gør sig gældende. Høigaard beskriver som nævnt i teoriafsnittet, at kvinder som oftest er underlagt sociale normer og forventninger til, hvad den rigtige og ideelle kvinde er. Disse normative forventninger efterleves for at undgå risikoen for omgivelsernes bebrejdelse og kritik ved et normbrud (Høigaard 1983: 41, 45), hvilket kan formodes at have en indflydelse på, hvordan kvinderne oplever gælden fra sagsomkostningerne.

5.4.1. Kønnede forventninger

Kvinderne fortæller, at de generelt er af den opfattelse, at køn ikke har en betydning for gæld i forhold til, at gælden ikke varierer efter køn, fordi gæld er gæld, og kønnene får den pålagt ud fra de samme vilkår. Herudover mener kvinderne dog, at der er flere forskelle mellem kønnene, og at kvinder eksempelvis generelt bekymrer sig mere om gæld end mænd, der er mere ligeglade (Bilag 4). Farida giver følgende eksempel herpå: "(...) det er jo igen kvinder, der bygger rede og alt det der, ikke også. Mænd, jamen de kommer bare til reden (...) og de kan hurtigt smutte fra reden igen (...) så de er sgu egentligt lidt ligeglade, de er ikke de der redebyggere" (Bilag 4). Hun uddyber, hvordan kvinder er dårligere stillet i forhold til gæld, fordi de har børn, hus og drømme, der grundet gælden ikke kan indfris, og at gælden derfor "(...) ødelægger mange ting" (Bilag 4). Mændene derimod kan ifølge Farida udnytte kvinder uden gæld til økonomiske formål som eksempelvis lånoptagelse, "[o]g kvinderne gør det jo af kærlighed (...)" (Bilag 4). Når forholdet på et tidspunkt ikke længere er tiltalende for manden, flyver han fra reden og efterlader kvinden med gælden: "Og det har de jo nemt ved, det må man jo sige, ikke (...) de slipper alt for nemt altid" (Bilag 4).

Joann giver et andet eksempel på, hvordan gælden påvirker køn i forskellig grad: "Det påvirker mig meget (...) ikke min kæreste så meget, men mig gør det" (Bilag 4). Kvinderne mener altså selv, at de i højere grad bliver mentalt påvirkede af gælden end mændene, hvilket blandt andet også

skyldes, at flere af kvinderne har børn. Lavrine mener dog, at mange af kvinderne har et misbrug, og at børnene derfor er blevet fjernet fra hjemmet (Bilag 4). Lignende betragtninger gør Mathiassens sig i hendes samtaler med indsatte kvinder, hvor hun beskriver, hvordan mange af kvinderne med børn har erfaringer med både frivillige- og tvangsanbringelser, samt at nogle af kvinderne er så påvirkede af deres livsførelse, at de i samtalerne "(...) ikke er i stand til at forholde sig til deres børn (...)" (Mathiassen 2011: 18, 118).

Nogle af kvinderne hentyder også til, at mænd oftere får en alternativ indkomst ved siden af deres officielle indtægt, så de har råd til at leve, men at det derfor også er dem, der vender tilbage til fængslet igen (Bilag 4). Olesen beskriver ligeledes, hvordan flertallet af mændene, hun interviewede i hendes afhandling, ernærede sig ved en uofficiel indkomst eller en kombination af en officiel (herunder offentlige ydelser) og uofficiel indkomst (Olesen 2013: 325). Derimod er der som nævnt i det tredje hovedafsnit kun få af kvinderne, der ønsker at have en uofficiel indkomst efter løsladelsen. Nicoletta giver et eksempel på, hvordan hendes kæreste ofte får nye indfald omkring, hvordan de skal klare sig, og derfor kan deres planer hurtigt ændre sig. De har med andre ord ikke en stabil livsførelse, hvor hun kan forudsige, hvad der sker, men hun håber, at hun kan blive boende på sin nuværende bopæl i en længere periode. Denne livsstil kan være sværere at føre, hvis der er børn involveret, og Nicoletta svarer også "[n]ej heldigvis" (Bilag 4) til, at hun ikke selv har nogen.

5.4.2. Parforhold

Tre af kvinderne er i et parforhold, og en enkelt gik fra sin kæreste kort inden sin anholdelse. I det følgende bliver disse kvinders beskrivelse af og forhold til deres partnere belyst.

Alle fire førnævnte kvinder har fundet partnere, der også har berøring med kriminalitet. Kvinderne fortæller, hvordan deres partnere også enten sidder eller har siddet i fængsel, og hvordan flere af kvinderne har begået deres kriminelle handlinger i fællesskab med netop partneren. Nogle af kvinderne giver også udtryk for, at deres partners kendskab til det offentlige system kan komme dem til gode. Birita fortæller eksempelvis, at hun gerne vil have kæresten med til møder med Kriminalforsorgen, fordi han ifølge hende er bedre til at navigere i systemet, hvorfor hun også tager imod hans råd i forbindelse med valg af advokat og gældsafvikling (Bilag 4). At hjælpe med gældsrådgivning er dog ikke det samme som at hjælpe med selve gældsafviklingen, og Birita fortæller, hvordan han ikke kan bistå hende med denne fordi, "[s]å er der sgu ikke nok til hans bajerfabrik" (Bilag 4).

Flere af kvinderne fortæller, hvordan de er villige til at tage chancer med deres økonomi i forhold til deres partner. Sylvania forklarer, hvordan hun ikke rigtigt havde nogen gæld, før hun fandt sammen med sin nuværende kæreste: ”Altså, jeg har egentligt mest fået gæld på grund af ham” (Bilag 4). Som nævnt i afsnittet om strategier overvejer Rebekke at lade alle sine værdigenstande blive registreret i sin fremtidige partners navn (Bilag 4), og kvinderne kan altså grundet deres partnere risikere at befinde sig i sårbare positioner, hvor de enten bliver yderligere gældsæt eller potentielt mister deres ejendele ved forholdets ophør.

Det er en tendens til at kvinderne danner par med mænd, der selv har kendskab til og erfaring med at navigere i systemet, hvorfor kvinderne kan få rådgivning og hjælp hertil af mændene. Ud fra det ovenstående virker det til, at mændene derfor både kan være en ressource for kvinderne, ligesom de kan være en belastning grundet udnyttelse.

5.4.3. Moderrollen

Som nævnt ovenfor er der ofte forventninger til, hvad en rigtig kvinde er, og disse skal efterleves for at undgå kritik. På baggrund af kvindernes udtalelser er der en tendens til, at forventningerne også indebærer at være en god mor for sine børn, hvorfor dette også kan påvirke kvindernes holdning til gældsafvikling. Kvindernes angiver børnene som værende deres førsteprioritet, og dermed appellerer mødrene til en højere loyalitet, som her er deres familie og særligt børn (Sykes and Matza 1957: 669).

Dette kommer særligt til udtryk, når Solfrida fortæller, hvor vigtige hendes børn og familie er for hende: ”(...) en regning det kan vente (...). Mine [børn] kommer [i] første række” (Bilag 4). Ved at vægte familien frem for regningerne, lægges de samfundsmæssige forventninger om at afvikle gælden i baggrunden til fordel for et ønske om, at børnene skal prioriteres først. Phoebe beskriver også, hvordan hun har betalt til sin datters kørekort og studietur til udlandet og siger, ”[a]ltså hvis jeg fik et brev fra dem [RIM], så ville jeg nok sætte det i bero, fordi jeg har andre ting, jeg betaler nu, som jeg godt vil være færdig med”, (Bilag 4), og hun tilføjer i den forbindelse, at hun ikke kan se noget galt i denne prioritering (Bilag 4).

Familielivet spiller en afgørende rolle i mødrenes liv, men det indgår også i nogle af de andre kvinders mere generelle tanker om fremtiden i forhold til at være påvirkede af gælden. Dette kommer til udtryk ved, at to af kvinderne, som er de yngste og endnu uden børn, fortæller, at det vil

være vanskeligt at stifte familie, mens de stadig har gæld. Liana siger, at ”(...) der skal sgu lige (...) bedre styr på livet, inden jeg tænker på at skal have et nyt liv, eller hvad kan man sige (...)” (Bilag 4). De giver begge to udtryk for, at det er dyrt at få børn, hvorfor det ville komme til at påvirke deres fremtidige familie, hvis de ikke har penge nok (Bilag 4). Fordi de betragter det at være en god mor som værende betydningsfuldt, kan gælden have den indflydelse, at stiftelse af familie udskydes til et senere tidspunkt, hvor de forventer at deres gældssituation vil være mere overskuelig, og de derfor kan være bedre mødre.

5.4.4. Bolig

Størstedelen af kvinderne havde styr på deres boligsituation, både før de påbegyndte deres afsoning, samt når de løslades fra fængslet. I en levevilkårsundersøgelse blandt norske indsatte udarbejdet af Torbjørn Skardhamar fra 2002, forefindes det, at flere af de deltagende kvinder enten ejede eller lejede bolig sammenlignet med mændene, der oftere stod uden fast bopæl (Skardhamar 2002: 48). Flertallet af kvinderne i dette speciale har en lejebolig, mens de resterende havde bopæl ved deres forældre før afsoningen og har planer om fortsat at lade dette være tilfældet ved løsladelsen. En enkelt af kvinderne, Birgitha, var nødt til at opsiges sin lejlighed før sin afsoning, da både hun og hendes kæreste skulle i fængsel, hvorfor hun skal finde en ny lejebolig, når hun bliver løsladt (Bilag 4). Typen af bolig, kvinderne bor i, er forskellig, men Birgitha udtrykker, hvordan boligtypen er irrelevant, så længe hun har sit eget private helle (Bilag 4).

Nogle af kvinderne fortæller, at det at have en sikker boligsituation er ensbetydende med at have en tryk base, og flere af dem udtrykker, at de hellere vil have styr på deres hjem end på gældsafviklingen. Kvinderne anvender i denne sammenhæng ofte en påstand om nødvendighed, der bidrager til at neutralisere, hvorfor de netop prioriterer udgifter til boligen frem for gældsafviklingen (Maruna & Copes 2005: 234). Dette gør sig særligt gældende for de kvinder, der er ved at renovere det hus, de lejer og har planer om at købe enten gennem huslejen eller til den fordelagtige pris, de er blevet lovet. Friederikke fortæller, at det vil være direkte uforsvarligt, hvis hun ikke får styr på sit hus: ”(...) det, synes jeg, er lidt vigtigere end at afvikle min gæld lige nu, fordi at det er et sundhedsskadeligt hus lige nu med skimmelsvamp (...) så det er meget vigtigt, jeg får styr på det” (Bilag 4). Det vil tage Friederikke en kortere årrække at købe sit hus igennem huslejen, hvorfor hun håber, at hendes gæld er afviklet til den tid, således at der ikke kan foretages

udlæg i huset (Bilag 4). Også Cathy fortæller følgende om sammenhængen mellem boligsituation og gæld:

(...) jeg har hul i taget, og jeg [har] to endegavle, der er revnede (...) så jeg tænker da meget på at skulle mine penge gå til det, eller skal jeg bare betale noget gæld eller.. men det der med at så begynde at betale på noget gæld, det hører jo ikke op de næste fem-seks år (...) [D]et får jeg det virkelig skidt ved at skulle tænke på, at det skal tage så lang tid. Så vil jeg sgu hellere sørge for, at jeg har et sted at bo (...), så kan jeg tænke på det bagefter (Bilag 4).

Dette kan være et udtryk for, at den førnævnte trygge base kan føles nødvendig for kvinderne, når deres økonomiske situation bliver uoverskuelig.

Fordi nogle af kvinderne prioriterer deres udgifter til bolig højt, kan gælden være en begrænsning, eftersom den sætter en ramme for, hvordan kvinderne har mulighed for at bo, så længe de er gældsatte. Sirikit forklarer, at hun vil flytte på kollegie eller lignende, mens hun studerer, "[f]or [jeg] skal jo også have råd til at betale husleje" (Bilag 4), og Ingebritt fortæller, at hun overvejer at flytte midlertidigt hjem til sin mor, så længe hendes økonomiske situation er presset grundet gældsafviklingen (Bilag 4).

Til trods for at samtlige kvinder svarer nej til spørgsmålet om, hvorvidt gælden er særlig for dem som kvinder, fremhæver de alligevel nogle aspekter af deres liv, hvor gælden påvirker dem på en anden måde end mænd. Det kan igen være et tegn på, at de samfundsmæssige kønsspecifikke forventninger til at være en ideel kvinde kommer i spil særligt i forhold til familie og bolig, som af kvinderne vægtes højere end forventningerne til at få afviklet gælden (Høigaard 1983: 45).

5.4.5. Mig selv og de andre

Der er forskel på, hvordan kvinderne italesætter deres egen situation, og hvordan de omtaler andre kvinder i en lignende situation. På den måde kan der skabes en form for distancering mellem kvinderne selv og de medindsatte kvinder i forhold til gæld, hvorved kvinderne kan forsøge at normalisere deres egen økonomiske situation. Med andre ord kan kvinderne i dette speciale til tider stemple andre med gæld som værende afvigere i et forsøg på selv at være en del af normen (Becker 1966: 9).

5.4.6. Partnere med gæld?

Kvinderne bliver under interviewene bedt om at forholde sig til, hvorvidt de tror, at sagsomkostningsgælden kan have en indflydelse på deres fremtidige parforhold. Halvdelen af kvinderne fortæller, hvordan de hverken ser deres egen eller en potentiel partners gæld som et problem. Ingelise fortæller, hvordan en kommende partner må elske hende for den, hun er, og at det er muligt at tale om tingene, før de går galt. Ingelise beskriver, at "[m]in gæld er ikke så voldsom, tror jeg (...)" (Bilag 4), og derfor tror hun heller ikke, at gælden vil være en årsag til, at nogle fravælger hende som partner (Bilag 4). Naninja giver modsat et eksempel på, hvordan det kan påvirke en mulig partner, at hun har gæld, fordi den kan være en begrænsning for ejerskab. Hun tilføjer, hvordan hun også selv, når hun regner med at være gældfri, vil begynde at vælge partnere med omhu, der gerne må være: "(...) sådan en lille tørvetriller (...)" (Bilag 4). Han er kedelig, fordi han er stabil, troværdig, og har styr på økonomien, og hun beskriver denne type som modsætningen til hendes tidligere partnere (Bilag 4).

Det kunne altså tyde på, at nogle af kvinderne er mindre åbne over for partnere med gæld trods deres egen gæld. Walli eksemplificerer, hvordan hendes egen gæld ikke er et problem, men at hun ikke selv ville vælge en kæreste, der har gæld med i rygsækken: "Nej, der må jeg sgu nok være dobbeltmoralisk, det kunne jeg ikke. (...) [d]et kan jeg bare slet ikke se, hvordan det kan fungere" (Bilag 4). Walli ser det blandt andet som et problem i forhold til ejerskab, ligesom hun tror, at hun og kæresten ville blive for pressede økonomisk. Walli udtrykker med andre ord, at hun godt selv må have gæld, men at en fremtidig kæreste skal være gældfri. Nogle af kvinderne betragter dermed ikke deres egen gæld som en udfordring i et parforhold, men ville føle sig hæmmet af en partners gæld. Der kan derfor være tale om en form for stemping af andre med gæld, hvor kvinderne ikke reflekterer over deres egen tilsvarende situation som gældsatte. Den manglende selvrefleksion kan være et udtryk for, at kvinderne forsøger at opretholde et bestemt selvbillede, hvor deres egen gældssituation er overkommelig, men en partners derimod er uoverskuelig.

5.4.7. Mig selv og de andre

Gæld er som tidligere nævnt et følsomt emne blandt kvinderne, og de fortæller, hvordan det allerede under deres afsoning er et emne, der stort set ikke italesættes:

(...) det er sådan et ømt punkt at snakke om (...) jeg tror, vi alle sammen har en stor gæld herinde, og hvis det ikke er til SKAT, så er det til en eller anden anden (...) hvis

man har penge, er det jo nemt at snakke om, hvis man ikke har dem, så snakker man ikke så meget om dem (...)... så holder man det lidt for sig selv (Bilag 4).

De fleste af kvinderne italesætter, hvordan gæld er et sårbart emne, som hverken de selv eller de medindsatte kvinder ønsker at drøfte med hinanden. To af kvinderne nævner, at de har talt med en enkelt anden indsat om gæld, hvor Astrid gør opmærksom på, at dette kun er tilfældet, fordi hun deler værelse med en anden kvindelig indsat, og de derfor ikke kan undgå at have en mere personlig omgangsform (Bilag 4).

Damaris fortæller, hvordan hun gerne vil lytte, hvis en anden kvindelig indsat opsøger hende for at tale om gæld, men hun kunne aldrig finde på at spørge ind til det selv: "(...) det er hendes privat[e] sag" (Bilag 4). Marilyn tilføjer, hvordan nogle kvinder er fortvivlede over gælden og tænker meget over, hvordan de skal håndtere den ved løsladelsen (Bilag 4), hvilket Xina angiver som årsagen til, at gælden ikke italesættes i højere grad: "(...) jo, der bliver snakket om det, men ikke ret meget, fordi folk de kan ikke betale sin gæld. Det kan de ikke" (Bilag 4). Gældens størrelse og kvindernes manglende mulighed for at afvikling angives som forklaringen på, hvorfor kvinderne helst undviger emnet gæld.

Sårbarheden omkring at være gældsatt kan være én af årsagerne til, at flertallet af kvinderne i dette speciale udviser tegn på at distancere sig selv i forhold til de andre indsatte kvinder. Luann udtaler om sin afsoning, at "(...) det er ikke herinde at man, man får (...) de tætte kontakter (...) altså det er meget overfladisk" (Bilag 4). Kvinderne kan ved at skabe afstand kategorisere de andre kvinder som dem, der altid vil være forgældede, mens det modsat er muligt for dem selv at blive gældfri. Kvinderne distancerer sig selv ved blandt andet at fortælle, hvordan "(...) min sag, det er ingenting" (Bilag 4), mens det understreges, hvordan de andre kvinder sidder inde i forbindelse med store sager, og derfor også oftere har en større gæld: "Så de har millioner i gæld (...) som der ligger, som de kan aldrig betale (...)" (Bilag 4). I forlængelse heraf fortæller flere af kvinderne, hvordan 'de andre' kan finde på at begå ny kriminalitet, fordi de gerne vil betale af på gælden: "Og jeg fatter ikke, de gør det, fordi de (...) [ender] i spjældet lige pludselig" (Bilag 4). Charlotte forklarer, at dem, der sidder inde, dog først begynder at spekulere i kriminelle udveje, når de løslades (Bilag 4), og her understreger Ambrosia, at det er svært for 'nogle af de andre' ikke at tænke i kriminelle muligheder, fordi de ikke har en god vennekreds ligesom hende (Bilag 4). Bertha skaber også en distance til

nogle af de andre indsatte ved at kalde dem junkier, som ikke er nogle mennesker, hun har lyst til at omgås eller tale med (Bilag 4) (Læs også Minke 2012 s. 28 og Mathiassen 2013 s. 37-39).

Denne distancering påvises også i undersøgelser af kvindelige stofmisbrugere, der forefinder, hvordan de udtrykker, at deres misbrug er mere acceptabelt end andre stofmisbrugeres. På den måde skaber de en afstand til en gruppe af mennesker, de ikke ønsker at blive associeret med. Dette grænsearbejde mellem 'mig' og 'de andre' foretages ifølge Copes særligt af medlemmer af stigmatiserede grupper i forsøget på selv at undgå stigma (Copes 2016; Copes et al 2016). Kvinderne i dette speciale udfører også et grænsearbejde, fordi de ikke ønsker at blive stemplet som afvigere, hvorfor de distancerer sig selv og skaber en grænse mellem 'mig' og 'de andre'.

5.4.7.1. I samme båd

Påstanden om normalitet kan være nyttig til at belyse, hvordan kvinderne i forskellige sammenhænge italesætter deres situation og handlinger i forhold til, at "det er normalt" og "alle andre gør det" eller er i samme situation (Maruna & Copes 2005: 234). Dette kommer især til udtryk ved, at kvinderne, i modsætning til den ovennævnte distancering, også italesætter indsatte kvinder som et 'vi', der har de samme muligheder og betingelser for at kunne afdrage på gælden: "(...) vi sejler alle sammen i samme båd (...) der er ikke noget, der hedder nemt (...)" og "[v]i burde have (...) lidt hjælp til det" (Bilag 4). Disse udtalelser kan give en indikation af, at kvinderne selv mener, at de alle står i den samme dårlige situation, hvor de ikke har mulighed for at afbetale deres gæld.

Når disse udsagn fremlægges, kan de give en fornemmelse af, at kvinderne i nogle sammenhænge generaliserer alle kvindelige indsatte ud fra deres egne oplevelser, hvorved deres egen situation og handlinger normaliseres, fordi alle andre også gør og handler ligesom dem.

5.4.8. Opsummering

Dette afsnit belyser, hvorledes køn kan have en indflydelse på oplevelsen af gæld. Det påvises, at særligt børn, bolig og partnere har en betydning for kvindernes prioritering af penge. Kvindernes loyalitet ligger hos familien, hvorfor børnene trivsel og behov har forrang for gældsafviklingen. Yderligere opleves gælden som en begrænsning for boligsituationen, der af kvinderne vægtes højt, fordi de udtrykker et behov for at have en tryk base. Disse prioriteringer kan være baseret på nogle

bagvedliggende kønnede forventninger til, hvad en rigtig kvinde er, såsom en god mor og vogter af hjemmet.

Afsnittet belyser ydermere en tendens til, at kvinderne skaber en distancering til andre indsatte kvinder, hvor de andres situation italesættes som værende mere uoverskuelig end deres egen, ved at de medindsatte kvinders liv i højere grad er præget af afvigelse og gæld. Med andre ord kan der altså være tale om en form for stempling af de medindsatte kvinder, der bidrager til at gøre det muligt for kvinderne i nærværende speciale at opretholde deres selvbillede af i højere grad at være normfølgende kvinder (Becker 1966: 9). Samtidig kan kvinderne dog også normalisere deres normbrydende adfærd med udtalelser som 'vi er i samme båd', der ligeså giver dem mulighed for opretholde deres selvbillede (Maruna & Copes 2005: 234).

6. Diskussion

I dette kapitel vil specialets kvalitet og gyldighed blive præsenteret og ligeledes hvilke begrænsninger, der kan være ved empirien og behandlingen heraf. Yderligere diskuteres specialets resultater med udvalgte resultater fra Olesens ph.d.-afhandling for at undersøge, hvilken viden nærværende speciale kan bidrage med.

6.1. Gyldighed

For at undersøge kvaliteten i en kvalitativ undersøgelse er det relevant at beskæftige sig med punkterne gyldighed, transparens og genkendelighed. Særligt transparensen er vigtig at have for øje ved bedømmelsen af kvaliteten i forhold til gennemsigtighed i de metodiske refleksioner. Det er vigtigt at give læseren mulighed for at forstå de overvejelser og valg, der er truffet undervejs i processen for at give vedkommende de bedste forudsætninger for at kunne bedømme undersøgelsens resultater (Brinkmann & Tanggaard 2015: 522-523). I nærværende speciale er dette tilstræbt i metodeafsnittet, hvor beskrivelser af både tilgang til feltet, indsamling af empiri, etiske overvejelser samt behandlingen af empirien er beskrevet. Ydermere er specialets analyse delvist baseret på citater for at give læseren mulighed for selv at vurdere sammenhængen mellem empirien og fortolkningen heraf (Brinkmann & Tanggaard 2015: 525).

Det er i dette speciale også relevant at overveje indsatte kvinder som en kilde til data. Sveinung Sandberg har skrevet artiklen *What can "Lies" Tell Us about Life? Notes towards a Framework of Narrative Criminology* (2010), hvor han italesætter, hvordan nogle forskere er af den overbevisning, at aktive kriminelle er en bedre kilde til data end indsatte kriminelle, hvilket han dog ikke enig i. Ifølge Sandberg er fængslet et godt sted at rekruttere informanter, fordi forskere kommer i kontakt med en mere repræsentativ gruppe af mennesker i forhold til eksempelvis at rekruttere informanter gennem snowball-sampling. De indsatte er ofte mere motiverede i forhold til at deltage, ligesom de har tid til at reflektere over deres fortid, og derfor kan bidrage med meningsfulde udsagn (Sandberg 2010: 450-451). Vi oplevede det heller ikke i dataindsamlingen som et problem, at kvinderne afsonede deres fængselsdomme på interviewtidspunktet. Tværtimod er vi ikke overbeviste om, at kvinderne ville have stillet op til interview uden for fængselsmurene, da de under interviewene gav udtryk for, at gæld er et følsomt emne, de helst er fri for at tale om.

I forbindelse med empiriens indsamling er vi opmærksomme på, at vi er forskningsredskaber til at opnå viden, og at kvindernes udsagn derfor også bærer præg af samspillet mellem os som interviewere og dem som informanter. Vi ved, at relationen mellem interviewer og den interviewede er afgørende, og vi forsøgte derfor at skabe tillidsfulde relationer, hvor kvinderne følte sig trygge nok til at åbne sig for os (Fog 2004: 203). Forud for interviewene orienterede vi os i eksisterende litteratur, der fremlagde kvinderne som værende en sårbar målgruppe, og dette forsøgte vi at tage hensyn til i samspillet ved at være imødekommende og forstående frem for at være irettesættende. Vi har forsøgt at forstå og sætte os ind i kvindernes livsbetingelser, ligesom vi efter bedste evne har været tro mod deres udsagn og respekteret empirien som værende kvindernes sandhed (ibid.). I forbindelse med, hvorvidt sandheden er vigtigt, argumenterer Sandberg for, at det at finde frem til sandheden ikke altid er det vigtigste for validiteten af en undersøgelse, fordi fortællinger giver et indblik i mennesker og den kontekst, de er en del af (Sandberg 2010: 448, 462-463).

Konteksten, kvinderne var en del af i interviewsituationen, kan have en betydning for deres valg af neutraliseringsteknikker, som derfor ikke nødvendigvis kan fremfindes af eksempelvis andre interviewere. Dette vurderes, fordi teknikkerne er kontekstafhængige, og at vi, som kvindelige interviewere, dermed spiller en rolle for hvilke rationaliseringer, der er meningsgivende i interviewsituationen, og dermed hvilke teknikker, de forventer vil blive accepteret af omgivelserne (Maruna & Copes 2005: 296).

Det kan være vanskeligt at angive, hvorvidt kvinderne i dette speciale er repræsentative i forhold til den samlede gruppe af indsatte kvinder. Ved undersøgelser som denne kan der sættes spørgsmålstegn ved, om de interviewede personer deltager, fordi de er særligt motiverede for at deltage (Jørgensen et al. 2015: 8). I forhold til *Klientundersøgelsen. Delrapport om kvinder* (2014) er der nogle ligheder mellem fængslede kvinder generelt og kvinderne i nærværende speciale. Blandt andet er gennemsnitsalderen på de fængslede kvinder 39 år, hvor gennemsnitsalderen for kvinderne i dette speciale er ca. 35 år. Yderligere har 47 % af klientundersøgelsens fængselsindsatte kvinder børn, hvor det i nærværende speciale gør sig gældende for 50 %. Kvinderne i dette speciale adskiller sig dog fra gennemsnittet på uddannelsesområdet, eftersom 2,2 % af gennemsnittet afsoner under uddannelse, hvor dette er tilfældet for 50 % af kvinderne i nærværende speciale (Lund-Sørensen & Clausen 2014: 14, 17, 20). Der er derfor både forskelle og ligheder mellem kvinderne i klientundersøgelsen og i nærværende speciale.

6.2. Eventuelle begrænsninger

Som det er nævnt i metodekapitlet forsøgte vi i starten at fange de indsatte kvinders opmærksomhed omkring specialet ved at få et opslag hængt op i en af fængselsinstitutionerne. Tilgangen havde dog ikke den ønskede effekt, hvorfor vi fik lov til at aflægge fængslet et besøg i håb om at finde kvinder, der ønskede at deltage i interviews. Dette gjorde sig dog kun gældende for den ene fængselsinstitution, hvor det lykkedes os at finde flere interesserede kvinder end ved den anden. Vi kan derfor have en formodning om, at den introducerende dag har været afgørende for, at vi fik opbygget en relation til nogle af kvinderne.

Yderligere, som nævnt i metodekapitlet, var tiden og muligheden ikke umiddelbart til at gennemføre flere interviews, men der kan argumenteres for at empirien opnåede en mætning, da der er en vis ensartethed i kvindernes svar. Det kunne dog være interessant også at inddrage kvinder der eksempelvis har hjemmeboende børn, i en anden undersøgelse, da de ikke nødvendigvis forholder sig til gælden på samme måde som kvinderne i nærværende speciale. Det er vores indtryk, at netop kvinder med yngre hjemmeboende børn kan have andre erfaringer med at være gældsatt, hvilket vi blandt andet baserer på kvinderne i dettes speciales fortællinger om disse kvindelige indsatte (Bilag 4). Vi havde også et ønske om at inddrage kvinder med yngre hjemmeboende børn i dette speciale, men det virkede ikke som en mulighed at få kontakt til flere interviewdeltagere i de fængsler, vi besøgte, fordi vi fik det indtryk, at gæld er et følsomt emne, som de indsatte kvinder ikke bryder sig om at beskæftige sig med. Under det ene interview fortæller Coco, hvordan hun har hørt om vores speciale gennem en anden indsat, der tænkte, at det kunne være relevant for Coco at deltage. Coco uddyber: "(...) og så var det, hun så spurgte mig, om det var noget, (...) fordi (...) der er nok ikke så mange andre, der har lyst, og så er der nogen af dem, der ikke er så velfungerende at snakke med, så hun tænkte, det var måske noget for mig" (Bilag 4). Dette udsagn bekræftede vores fornemmelse af, at kvinderne forsøgte at undgå kontakt med os i fængslerne, fordi de ikke ønskede at deltage i et interview.

6.3. Hvordan kan specialets resultater bidrage til eksisterende viden?

Ud fra de kønnede forventninger, som er beskrevet af Høigaard, formodes det, at der kan være andre faktorer, der er gældende for de gældsatte kvinder end for de gældsatte mænd. I nedenstående afsnit bliver dette speciales resultater derfor diskuteret op imod nogle af Olesens resultater for at undersøge ligheder og forskelle.

For både mændene og kvinderne fylder gælden meget og er en faktor, der spiller en rolle for deres livsstilmønstre. Et område, der er fælles for de to grupper, er anvendelsen af blandt andet lovstridige strategier som eksempelvis fiktivt ejerskab og en uofficiel indkomst (Olesen 2013: 370). Dette til trods for at flertallet af kvinderne udtrykker et ønske om en kriminalitetsfri tilværelse, hvor det modsat ikke er alle mændene i Olesens afhandling, der deler dette ønske.

Det er også gennemgående for begge grupper, at de især skal forholde sig til deres plettede straffeattest og hullede CV, der kan gøre det udfordrende at finde et arbejde ved løsladelse (Olesen 2013: 297, 325). Der er dog den forskel i ønskerne om uddannelse, at de få mænd, der ønsker at tage en længere videregående uddannelse, fortæller, at de vil flytte til udlandet for at undgå RIMs inddrivelse, hvor de af specialiets kvinder, der har uddannelsesplaner, ønsker at forblive boende i Danmark (Olesen 2013: 162-163).

Vedrørende planerne om bolig adskiller mændene og kvinderne sig særligt fra hinanden. Olesen beskriver, hvordan nogle af de interviewede mænd finder det at blive registreret på en folkeregisteradresse ensbetydende med, at kreditorerne kan finde dem, hvilket de gerne vil undgå (Olesen 2013: 323-324). Med andre ord kan det at have en adresse, hvortil der kan sendes opkrævninger og regninger, være medvirkende til at påminde personer om deres gæld, ligesom det kan medføre besøg fra fogeden. Derfor er det interessant, at samtlige kvinder i nærværende speciale udtrykker, at det er vigtigt for dem at have styr på deres boligsituation, således at de har en tryk og sikker base. I analysen anvender Farida "redebygger"-metaforen om forskellen på mænd og kvinder, hvor kvinderne bygger reder, som mændene flyver til og fra. Dette understøttes af Høigaards beskrivelse af kønsforventningen til kvinder om, at de er hjemmets vogtere (Høigaard 1983: 49), og boligsituationen kan således være et kønsbetinget fænomen.

På baggrund af dette kan det blandt andet diskuteres, hvorvidt kvinderne er mere "fastlåste" i deres tilværelse end mændene, der kan tillade sig at være mere fleksible. De af kvinderne, der har yngre børn, udtrykker at prioritere dem og familien højt rent økonomisk, hvilket også kan være medvirkende til at gøre kvinderne mindre fleksible. Prioriteringen af familie bliver også tydelig i kvindernes fortællinger og drømme for fremtiden, der indeholder planer om netop en bolig, at stifte familie og at være gældfri.

En anden faktor, der kan medvirke til, at kvinder kan være mere udsatte end mænd, er, at kvinderne kan risikere at blive udsat for en dobbelt stemping både i forhold til at blive stemplede som

afvigere ved at have begået en kriminel handling, men også ved at være kvinder, der er kriminelle (Høigaard 1989: 45) (Se også Mathiassen 2015 s. 86). Gælden kan af kvinderne opleves som en påmindelse om deres tidligere kriminelle handlinger eksempelvis ved besøg fra fogeden, hvilket kan gøre omgivelserne mistænksomme, og kvinderne derfor kan risikere en stempling på baggrund af dette. Becker beskriver, hvordan nogle individer kan lide større skade ved at blive stemplet som afvigere end andre, og det kan formodes, at kvinderne grundet de fornævnte forventninger til køn kan lide større skade ved denne stempling som kriminel eller dårlig betaler end eksempelvis mænd (Becker 1966: 12-13). Dette kan være en årsag til, at kvinderne i høj grad anvender neutraliseringsteknikker til at opretholde deres ønskede selvbillede.

Kvindens forhold til og oplevelse af gæld er et underbelyst område i en dansk kontekst, hvorfor dette speciale kan bidrage med en indsigt i netop dette.

6.4. Yderligere forskning

På baggrund af specialets resultater kan der gives nogle anbefalinger til videre forskning. Som en opfølgning til dette speciale kunne det være interessant at undersøge kvindernes gode intentioner i forhold til, hvordan deres liv udformer sig, og de håndterer gælden i fremtiden. For at undersøge dette ville det være oplagt at følge op på kvindernes oplevelser og erfaringer over en længere periode og at interviewe dem af flere omgange, således at kvinderne indgår i interviewserier i forskellige tidsperioder på lignende måde som i Olesens afhandling vedrørende mænd.

Ligeledes kunne det være interessant at undersøge, hvordan familier påvirkes af og håndterer livet med gæld, når moderen eller eventuelt begge forældre har siddet i fængsel og får gæld. Ingen af kvinderne i nærværende speciale har hjemmeboende børn, men dette er ikke ensbetydende med, at disse kvinder ikke findes i de danske fængsler. Gælden opleves af de interviewede kvinder som værende en ekstra straf, og derfor kunne det antages, at kvinderne med børn har samme oplevelse, men at de ikke har de samme strategier til rådighed som kvinderne i dette speciale. Samtidig ville børnenes oplevelser med gæld og inddrivelse også være et interessant perspektiv, der kunne bidrage med en ny viden på området.

7. Konklusion

I dette kapitel besvares problemformuleringen ved at samle op på analysen og diskussionen. Specialets problemformulering lyder: *Hvordan oplever og forholder kvindelige afsonere sig til den personlige gæld, der følger med domsfældelse i en straffesag?*

Kvinderne i dette speciale har alle drømme og håb for fremtiden samt gode intentioner om at afvikle på gælden. De drømmer alle om at leve en kriminalitetsfri tilværelse, hvor det ikke er nødvendigt at bekymre sig om gæld. Sagsomkostningsgælden opleves som en begrænsning for kvinderne, og når de italesætter deres planer for fremtiden, er gælden og planer om en afvikling ofte inkluderet. Gælden kan dog af kvinderne opleves som værende så omfattende, at den kan føles uoverskuelig at afdrage på, hvorfor det kan være lettere for kvinderne ikke at forholde sig til den. Uoverskueligheden kan også have en sammenhæng med den uvidenhed, der opstår grundet en manglende udspecificeret regning omkring, hvad sagsomkostningerne dækker over, hvilket kan føre til rygtedannelse. Nogle af kvinderne foretrækker dog også at være selvvalgt uoplyste, fordi de på denne måde kan ignorere gælden.

Kvinderne befinder sig i et sted mellem de gode intentioner og de til tider håbløse livsbetingelser, og de benytter sig af neutraliseringsteknikker til at rationalisere de lovstridige handlinger, de kan finde relevante i håndteringen af livet med gæld, fordi teknikkerne i denne situation muliggør en opretholdelse af deres ønskede selvbillede. Neutraliseringen kan også hjælpe dem med at rationalisere deres forhold til systemet, som de både er afhængige af og fjendske over for. De kan føle at være udenfor beslutningstagerrollen vedrørende beslutninger i deres eget liv, da de er fanget i systemets spind af love og regler, men de kan modsætte sig dette ved at anvende strategier som fiktivt ejerskab eller en uofficiel indkomst. Det kan antages at denne systemfjendskhed også kan have en indflydelse på, hvordan kvinderne forholder sig til gælden, ligesom den kan være anvendelig til at skifte fokus fra deres egen situation som gældsatte til fordel for systemets fejlbehæftede opbygning og fremfærd.

Kvinderne kan føle at være fanget i en gældsspiral, hvor de bliver fastholdt i deres position som gældsatte samtidig med at uformelle straffe, såsom en stempling som afviger grundet kriminelle handlinger, kan medføre, at det kan være vanskeligt at finde arbejde, hvilket gør det yderligere besværligt for dem at blive gældfri. Kvinderne gør dog opmærksomme på, at de medindsatte

kvinder befinder sig i en værre situation, og kan derfor udvise manglende selvrefleksion ved at hævde sig selv gennem at pege fingre ad andre med gæld.

Noget af det, der gør sig særligt bemærket for kvinderne særligt sammenlignet med mænd i en lignende situation er, at kvinderne vægter både bolig og familie højt og ofte appellerer til en højere loyalitet for at rationalisere, hvorfor de prioriterer begge dele frem for gældsafviklingen. Dette kan være grundet de kønsspecifikke forventninger, der kan være i forhold til, hvad en rigtig kvinde er. På den måde kan kvinderne være mere fastlåse og mindre fleksible end mændene i en lignende situation.

Kvinderne udtrykker, at gælden kan føles om en ekstra straf i tillæg til deres frihedsberøvelse, hvorfor de efter løsladelsen stadig kan have en følelse af at være spærret inde – at gælden er som et skjult gitter.

8. Litteraturliste

8.1. Artikler

- Atherton Andrew & Elsmore, Peter (2007) Structuring Qualitative Enquiry in Management and Organization Research – a dialogue on the merits of using software for qualitative data analysis. Udgivet i: *Qualitative Research in Organization and Management: An International Journal*. Vol 2 No. 1, Emerald Group Publishing Limited, 2007.
- Copes, Heith (2016) A narrative approach to studying symbolic boundaries among drug users: A qualitative meta-synthesis. Udgivet i: *Crime Media Culture*. Vol. 12, no. 2 (s.193-213).
- Copes, Heith & Maruna, Shadd (2005) What Have We Learned from Five Decades of Neutralization Research? Udgivet i: *Crime and Justice*. Vol. 32 (s. 221-320).
- Copes, Heith et al. (2016) Identities, Boundaries, and Accounts of Women Methamphetamine Users. Udgivet i: *Justice Quarterly*. Vol. 33, no.1 (s. 134-158).
- Cromwell, Paul & Thurman, Quint (2003) The devils made me do it: Use of neutralizations by shoplifters. Udgivet i: *Deviant Behavior*. Vol 24, no. 4 (s.535-550).
- Mathiassen, Charlotte (2015) Kvinder, Køn og Tilblivelse – i Fængsler. Udgivet i: *Psyke & Logos*. Vol. 36, no. 1 (s.79-110)
- Nautrup, Jørgen (1984) Sagsomkostninger i retssager. Udgivet i: *Juristen*. Vol. 66, no. 3 (s. 73-88).
- Nautrup, Jørgen (1995) Sagsomkostningernes Behandling under Domsforhandlingen i Straffesager. Udgivet i: *Fuldmægtigen*, vol. 67, no. 5 (s. 79-81).
- Olesen, Annette (in press) Kriminalitet, gældsproblemer og gældsrådgivning.
- Olesen, Annette (2016) Debt as a Criminal Risk Factor in Denmark. *Oñati Socio-legal Series*. Vol. 6, no.3 (s.676-706).
- Pager, Devah (2003) The Mark of a Criminal Record. Udgivet i: *American Journal of Sociology*. Vol.108, no. 5 (s. 937-975).
- Pendleton, Susan Coppess (1998) Rumor research revisited and expanded. Udgivet i: *Language & Communication*. Vol.18, no.1 (s.69-86).

- Sandberg, Sveinung (2010) What can “Lies” Tell Us about Life? Notes towards a Framework of Narrative Criminology. Udgivet i: *Journal of Criminal Justice Education*. Vol. 21, no. 4 (s.447-465).
- Schwartz, Richard, D. & Skolnick, Jerome H. (1962) Two Studies of Legal Stigma. Udgivet i: *Social Problems*. Vol. 10, no.2 (s. 133-142).
- Sykes, Gresham M. & David Matza (1957) Techniques of Neutralization: A theory of delinquency. Udgivet i: *American Sociological Review*. Vol. 22, no 6 (s. 664-670).

8.2. Bøger

- Andersen, Lotte Bøgh, Binderkrantz, Anne Skorkjær & Hansen, Kasper Møller (2012): ”Forskningsdesign” (s. 66-77, 85-95) i Lotte Bøgh Andersen, Kasper Møller Hansen & Robert Klemmensen (red.) *Metoder i Statskundskab*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Becker, Howard S. (1966) *Outsiders*. New York: The Free Press
- Becker, Howard S. (2005): *Outsidere – Studier i afvigelsessociologi*. 1.udgave, 1. oplæg. København: Hans Reitzels Forlag.
- Bernard, H. R. (1994) *Field notes: How to take, code, and manage them*. I Research Methods in Anthropology. Qualitative and Quantitative Approaches. London: Sage. (pp 180-194)
- Brinkmann, Svend (2014) *Det Kvalitative Interview*. 1. udgave, 1. oplag. Hans Reitzels Forlag.
- Brinkmann, Svend & Tanggaard, Lene (2010): *Interviewet: Samtalen som forskningsmetode*. Kvalitative Metoder: En grundbog. 1 udg, vol. 1. København: Hans Reitzels Forlag
- Brinkmann, Svend og Tanggaard, Lene (2015) *Kvalitative metoder en grundbog*, 2. udgave, 2. oplæg, Hans Reitzels Forlag.
- Bourdieu, Pierre (1997) *Af Praktiske Grunde. Omkring teorien om menneskelig handlen*. 3. oplag. København: Hans Reitzels Forlag.
- Bourdieu, Pierre (2009) *Refleksiv Sociologi i Praxis*. 1. udgave, 1. oplag. København: Hans Reitzels forlag.

- Hastrup, Kirsten (2009): *Mellem mennesker: en grundbog i antropologisk forskningsetik*. 1. udgave, 1. oplag. København: Hans Reitzels Forlag.
- Høigaard, Cecilie (1983) "Kvinnelige Lovbrytere" (s.19-78) i *Kvinnens Skyld – En nordisk antologi i kriminologi* af Høigaard, Cecilie & Snare, Annika (red.). Oslo: Pax Forlag.
- Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend (2009) *Interview – Introduktion til et håndværk*, 2. udgave 4. oplag. København: Hans Reitzels Forlag.
- Minke, Linda Kjær (2010): *Fængslets indre liv: med særlig fokus på fængselskultur og prisonisering blandt indsatte*. Det Juridiske Fakultet, Københavns Universitet.
- Olesen, Annette (2013) *Løsladt og gældsat*. Jurist- og Økonomforbundets Forlag.
- Reumert, Hanne (2009) "Sagsomkostninger i straffesager" i Ryberg, Jesper (red): *Løsladt – og hvad så?* 1. udgave, 1. oplag. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.
- Tranæs, Torben et. al. (2008) *Forbryderen og Samfundet*. København: Gyldendal.
- Trost, Jan (1996) *Kvalitative Interview*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Wacquant, Loïc (2008): *Fattigdommens fængsler*. København: Socialpolitisk Forlag.

8.3. Rapporter

- Friestad, Christine & Hansen, Inger Lise S. (2004) *Levekår blant innsatte*. Oslo: Fafo.
- Jørgensen, Tanja Tambour, Britta Kyvsgaard, Anne-Julie Boesen Pedersen & Maria Libak Pedersen (2015) *Præventive Effekter af Straf og Andre Tiltag Overfor Lovovertrædere – En Forskningsoversigt*, Justitsministeriets Forskningskontor.
- Kriminalforsorgens (2015) *Statistikberegning*
Fundet på:
[file:///C:/Users/Pia%20Rind/Downloads/Kriminalforsorgens+Statistik+2015_4%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/Pia%20Rind/Downloads/Kriminalforsorgens+Statistik+2015_4%20(2).pdf)
[d. 2/8 2017, kl. 20:15]
- Lund-Sørensen, N., & Clausen, S. (2014). *Klientundersøgelsen. Delrapport om kvinder*. Kriminalforsorgen.
- Mathiassen, Charlotte (2011) *Perspektiver på kvinders dagligdag i danske fængsler – erfaringer med kvinders og mænds fælles afsoning*. Aarhus Universitet. Danmarks pædagogiske Universitetsskole.

- Skardhamar, Torbjørn (2002) *Levekår og livssituasjon blant innsatte i norske fengsler*. Institut for kriminologi og rettsociologi. Oslo.
- SKAT (2015) *Offentlige restancer – status pr. juni 2015*. SKAT.

8.4. Hjemmesider

- Café Exit (ukendt) – *Om os*
Fundet på: <https://cafeexit.dk/om-os/> [d. 6/8 2017, kl.15:00]
- Den Sociale Retshjælp (ukendt) *Kort om Den Sociale Retshjælps Fond*
Fundet på: <http://www.socialeretshjaelp.dk/Om-os.2159.aspx> [d.21/7 2017, kl. 22:52]
- Domstol (2006) *Udlæg*
Fundet på: <http://www.domstol.dk/saadangoerdu/fogedsager/udlaeg/Pages/default.aspx> [d. 20/7 2017, kl. 14:30]
- Domstol (2016) *Mødet i fogedretten*
Fundet på:
<http://www.domstol.dk/saadangoerdu/fogedsager/modetifogedretten/Pages/M%C3%B8detifogedretten.aspx> [d. 20/7 2017, kl. 14:35]
- Kriminalforsorgen (Ukendt) *Hverdag i fængslet*
Fundet på: <http://www.kriminalforsorgen.dk/Hverdag-i-f%C3%A6ngslet-7641.aspx> – har i litteraturlisten kaldt linket for ”Kriminalforsorgens hjemmeside: hverdag” [d. 28/6 2017, kl. 14:28].
- Legal Aid (ukendt) *Who We Are*
Fundet på: <http://www.lsc.gov/about-lsc/who-we-are> [d. 22/7 2017, kl. 13:05]
- Politiet (2017) *Om straffeattester*
Fundet på: https://www.politi.dk/da/borgerservice/straffeattest/om_straffeattester [d. 11/6 2017, kl. 20:29].
- SKAT (2017) *G.A.1.4 Pantefogedernes inddrivelsesinstrumenter*
Fundet på: <http://www.skat.dk/SKAT.aspx?oid=1949232&vid=214126> [d. 21/7 2017, kl. 11:06]

8.5. Love og bekendtgørelser

- Lbk.nr. 11 af 6. januar 2014 *af konkursloven.*
- Lbk.nr. 29 af 12. januar 2015 *af lov om inddrivelse af gæld til det offentlige.*
- Lbk.nr. 1257 af 13. oktober 2016 *af lov om rettens pleje.*

- Bek. Nr. 739 af 13. juni 2017 *om beskæftigelse m.v. af indsatte i kriminalforsorgens institutioner.*
- Bek.nr. 881 af 4. juli 2014 *om behandling af personoplysninger i Det Centrale Kriminalregister (Kriminalregistret).*

- Forslag til lov om ændring af forskellige love (Konsekvensændringer som følge af lov om opkrævning og inddrivelse af visse fordringer – samling er inddrivelse i Skatteministeriet)(lovforslag nr. 113/2004).

- Vejledende takster pr. 1. oktober 2014 for salærer til forsvarere i straffesager, bistandsadvokater samt til beskikkede advokater i ægteskabs-, forældreansvars- og børnefjernelsessager
Fundet på:
<https://www.domstol.dk/OESTRELANDSRET/TAKSTEROGSALAEER/Pages/default.aspx>
x [d. 5. august 2017 kl. 12:47].